

TYTTÖRYHMÄN DIALOGINEN PROSESSI

Fenomenologinen lähestymistapa

Elina Katariina
Pekkarinen
Pro Gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Toukokuu 2004

Tutkimuksessa viisi 16-vuotiasta tyttöä kertoo kokemuksistaan lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnassa. Tyttöjen taustoja yhdistävät koulunkäyntivaikeudet, riitaiset perhesuhteet ja lastensuojelukontakti, jonka kautta he osallistuivat tyttöryhmään. Osaa yhdistävät päihdeongelmat ja laitossijoitukset. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää tyttöjen kokemukset ajasta ennen tyttöryhmää, tyttöryhmästä sekä tulevaisuudesta. Tutkimus rakentuu epistemologialtaan fenomenologisen tieteenfilosofian ja ontologialtaan holistisen ihmiskäsityksen varaan. Tutkimus sijoittuu löyhästi tyttötutkimukseen ja tiiviisti lastensuojelun sosiaalityön tutkimukseen.

Tutkimuksessa on pyritty kehittämään nuorta kohtaavaa tutkimusotetta sekä soveltamaan fenomenologisia tutkimusmenetelmiä sosiaalityön tutkimukseen. Menetelmänä käytettiin fenomenologista syvähaastattelua, joka toteutettiin haastatteleamalla viittä tyttöä kaksi kertaa kutakin (yhteensä kymmenen haastattelua). Haastatteluissa huomio keskitettiin intersubjektivisen ymmärryksen muodostamiseen. Tällä pyrittiin kokemusten merkityksellisyyden välittymiseen. Kvalitatiivinen haastatteluaineisto analysoitiin fenomenologiseen psykologiaan kehitetyn analyysimenetelmän avulla. Näin pyrittiin luomaan deskriptiivinen, koherentti ja luotettava kuvaus tyttöjen elämismaailmasta ja kokemuksista.

Tutkimuksessa sosiaalisia vuorovaikutussuhteita ja tajunnallisia kokemuksia kuvataan dialogisuuden käsitteellä. Tutkimuksen keskeisenä tuloksena on dialogin merkitys tyttöjen kokemuksissa: aikaa ennen tyttöryhmää kuvasi dialogisen dialogin puute - kohtaamattomuuden kokemus erityisesti aikuisten kanssa. Tyttöjen sisäistä dialogia hallitsivat jaksamattomuus, näköalattomuus ja välinpitämättömyys. Yhdessä nämä kokemukset kuvasivat vieraantumisen kokemusta. Viranomaisintervention kautta tytöt ohjattiin tyttöryhmään. Tämä puuttuminen koettiin dialogisena hetkenä. Tyttöryhmä kannatteli tyttöjä säännöllisten ja jatkuvien tapaamisten kautta. Tyttöryhmässä tytöt loivat luottamuksellisen dialogin suhteessa ohjaajiin ja vertaisiksi koettuihin tyttöihin. Tyttöryhmä loi puitteet sisäiselle dialogille: tytöt käsittelivät tunteitaan, menneisyyttään ja tulevaisuuttaan. He pääsivät yhteyden sisäisen kokemusmaailmansa kanssa.

Keskeiset käsitteet:

fenomenologia

lastensuojelu - ryhmäterapia

huono-osaisuus - nuoruus

dialogi

vertaistuki

Sisälllys

1 JOHDATUS TUTKIMUKSEEN	1
2 TYTTÖTUTKIMUS JA MUUTTUVA YHTEISKUNTA	4
2.1 1980-LUKU: TYTTÖJEN ALTRUISTINEN INDIVIDUALISMI	4
2.2 1990-LUKU: YHTEISKUNNAN MURROS JA PÄRJÄÄJÄTYTÖN KOHTALON HETKET	7
2.3 2000-LUKU: ELÄMÄÄ RISKIYHTEISKUNNASSA	9
3 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET KOORDINAATIT	11
3.1 LASTEN JA NUORTEN HUONO-OSAISUUS	11
3.2 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON RYHMÄTOIMINTA	13
3.3 TUTKIMUKSEN IHMISKÄSITYS	15
3.4 DIALOGISUUS	18
3.5 YHTEENVETO: TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	20
4 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	22
4.1 TUTKIMUKSEN EETTISISTÄ LÄHTÖKOHDISTA	22
4.2 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDESTA	24
5 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	29
5.1 EPISTEMOLOGINEN TAUSTA: SCHUTZILAINEN FENOMENOLOGIA	29
5.2 TUTKIMUKSEN SUHDE FENOMENOLOGISEEN REDUKTIOON JA DESKRIPTIOON	32
5.3 FENOMENOLOGINEN SYVÄHAASTATTELU	33
5.4 FENOMENOLOGINEN SYVÄHAASTATTELU AINEISTONKERUUMENETELMÄNÄ	35
5.4.1 <i>Haastattelujen toteutuminen</i>	35
5.4.2 <i>Fenomenologisen syvähaastattelumetodin muunnos</i>	36
5.4.3 <i>Haastatteluilmapiiri</i>	39
6 FENOMENOLOGINEN ANALYYSI AINEISTON ANALYYSIMETODINA	42
6.1 ANALYYSIN ENSIMMÄINEN VAIHE	44
6.1.1 <i>Haastattelujen litterointi</i>	44
6.1.2 <i>Intuitiivinen luenta</i>	45
6.2 ANALYYSIN TOINEN VAIHE	45
6.3 ANALYYSIN KOLMAS VAIHE	47
6.4 ANALYYSIN NELJÄS VAIHE	48
6.5 ANALYYSIN VIIDES VAIHE	50

7 TYTTÖRYHMÄ DIALOGISENA PROSESSINA	52
7.1 AIKA ENNEN TYTTÖRYHMÄÄ: VIERAANTUNEISUUS	52
7.1.1 <i>Kohtaamattomuuden kokemus</i>	53
7.1.2 <i>Jaksamattomuuden, näköalattomuuden ja välinpitämättömyyden kokemus</i>	55
7.1.3 <i>Viranomaisinterventio ja dialoginen hetki</i>	58
7.2 TYTTÖRYHMÄN AIKA	61
7.2.1 <i>Ryhmätoiminnan käynnistyminen</i>	61
7.2.2 <i>Vertaisuuden kokemus</i>	63
7.2.3 <i>Luottamus</i>	65
7.2.4 <i>Tunnekokemukset</i>	67
7.2.5 <i>Ryhmästä luopuminen</i>	70
7.3 TÄSTÄ HETKESTÄ JA TULEVAISUUDESTA	71
7.3.1 <i>Dialogi koulussa ja kotona</i>	71
7.3.2 <i>Sisäinen dialogi: peloista, unelmista ja itsestä</i>	74
8 LOPUKSI	77
8.1 TUTKIMUSPROSESSIN ARVIOINTIA	77
8.2 VASTUUSTA	79
LÄHTEET	83
LIITE 1	89
LIITE 2	90
LIITE 3	91
LIITE 4	93

1 JOHDATUS TUTKIMUKSEEN

”Lastensuojelutyöstä puuttuu malleja siihen, miten vastata lasten tarpeisiin, koska palvelut ovat kehittyneet niin, että tuetaan vanhempia ja uskotaan, että tuki välittyy vanhemmuuden kautta lapsille. Lapsilla on kuitenkin oltava oikeus saada tukea yhteiskunnalta. Joskus on parempi tehdä lasten kanssa edes jotain, kuin olla tekemättä mitään.” (Alpo Heikkinen, haastattelu 25.2.2002.)

Haastattelin opiskelutoverini kanssa lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä Helsingin kaupungin toimipaikoissa keväällä 2002. Meillä oli kunnia olla Heikki Waris -instituutin - kaupunkisosiaalityön tutkimus- ja kehittämiskeskuksen - ensimmäiset vieraat. Kävimme haastattelemassa kehittävää sosiaalityöntekijää Alpo Heikkistä. Hän oli vetänyt lastensuojelun toiminnallisia ryhmiä varhaisnuorille Helsingin Malmilla ja tullut instituuttiin kehittääkseen lastensuojelun ryhmätoimintaa. Hänen tavoitteenaan oli kehittää tästä ennaltaehkäisevästä toiminnasta vakiintunut osa lastensuojelun avohuollon palvelutarjontaa. Tapasin ihmisen, jolla oli visio ja kutsumus.

Seuraavana syksynä hakeuduin pro gradu -tutkimuksen tekijäksi Alpo Heikkisen kokoamaan toimijaverkostoon, Warisryhmään¹, joka koostui lastensuojelun ryhmätoimintaa vetävistä sosiaaliohjaajista ja sosiaalityöntekijöistä. Warisryhmän tapaamisten yhteydessä heräsi kysymys työmuotojen evaluoinnin vaikeudesta ja epätietoisuus siitä, mitä toimintaan osallistuvat nuoret palvelusta ajattelevat. Ryhmien vetäjät uskoivat tekevänsä hyvää, mutta nuorten ajatukset ja tulkinnat tapahtumista olivat jääneet tämän uskon ja intuition asteelle. Tutkimustieto aiheesta puuttui.

Tutkimukseni suunnitteluvaiheessa olin sukupuolineutraalisti kiinnostunut nuorista lastensuojelun ryhmätoiminnassa. Alusta alkaen halusin keskittyä nuorten omaan näkökulmaan, mutta tytöt valikoituivat tutkimuskohteekseni sattumalta. Warisryhmän myötävaikutuksesta sain yhteyden lastensuojelun avohuollon ryhmätoimintaan osallistuneeseen tyttöryhmään. Noin 16-vuotiaita tyttöjä yhdisti lapsuus ja varhaisnuoruus samassa betonilähiössä, koulunkäyntivaikeudet ja riitaiset perhesuhteet. Osaa yhdisti myös runsas ja ajoittain itsetuhoinen päihteidenkäyttö. Heistä kolme oli ollut eripituisia aikoja sijoitettuna lastensuojelulaitoksiin

---

¹ Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tutkimuslaitos Heikki Waris -instituutti on tukenut Warisryhmän toimintaa, jonka apu ja tuki on mahdollistanut tutkimukseni teon. Warisryhmän jäseninä ovat kehittävä sosiaalityöntekijä Alpo Heikkinen, lastensuojelun sosiaalityöntekijä Pauliina Levamo, lastensuojelun erityissosiaalityöntekijä Oona Ylönen, perhetyöntekijä Aili Savolainen, sosiaaliohjaaja Maaret Parviainen sekä valt. yo. Elina Pekkarinen. Suurkiitos ryhmälle!

tai psykiatriseen sairaalaan. Kahdella oli maahanmuuttajatausta. Tytöt olivat osallistuneet ryhmätoimintaan puolentoista vuoden ajan ja heidän ryhmäänsä oltiin lakkauttamassa. Halusin kohdata tytöt ennen kuin he katosivat peruskoulun jälkeisiin jatko-opintopaikkoihin. Heistä viisi osallistui tutkimukseen.

Nuorten huono-osaisuutta ja pahoinvointia käsittelevän kvalitatiivisen tutkimustiedon vähyys ja kiinnostukseni tyttöjen kokemuksiin johdattivat etsimään tutkimuksellista lähestymistapaa, joka mahdollistaisi ymmärtämään pyrkivän tutkimusotteen. Halusin päästä tulkitsemaan ja välittämään tyttöjen elämismaailmaa mahdollisimman autenttisesti. Ymmärtämiseen pystymisessä on kuitenkin rajansa ja jo siihen pyrkiminen vaatii tietynlaisen elämänfilosofian ja ihmiskäsityksen. Omaksuin fenomenologisen epistemologisen lähtökohdan, koska se vastasi ihmiskäsitystäni ja näkemystä subjektiivisen todellisuuden tajunnallisesta rakentumisesta. Muodostui intersubjektiivinen kertomus nuorten tyttöjen kokemuksista ja dialogisesta prosessista tyttöryhmässä.

Tutkimukseni eteni tutkimuskysymysten kannalta prosessissa. Osa tutkimuskysymyksistä jäi tutkimuksen edetessä pois, osa hioutui ja joitakin tuli lisää. Tavoitteeni oli selkeä: pyrkiä ymmärtämään tyttöjen kokemuksia ja välittämään nämä sosiaalityön tutkimusperinteeseen. Seuraavassa esitän tiivistetysti tutkimuskysymykseni, joihin tutkimukseni on määrä vastata.

- Minkälaiseksi tytöt kokivat elämäntilanteensa ennen tyttöryhmää?
- Mitkä olivat tyttöjen kokemukset tyttöryhmätoiminnasta?
- Minkälaisia toiveita, unelmia ja pelkoja tytöillä oli?

Tutkimuskysymykseni ovat laajoja - viiden ihmiselämän kokoisia. Tiedostan, että heidän kokemuksensa tulevat aina olemaan alkuperäisempiä ja täydempiä kuin tutkimukseni käsitys niistä. Tutkimus on yksi merkittävä, mutta rajallinen tapa hahmottaa maailmaa, jossa elämme. (vrt. Perttula 1995, 105.) Rajallisuudestaan huolimatta toivon, että tutkimukseni tuottaa uutta näkökulmaa nuorten tyttöjen elämismaailmaan.

Pro gradu -tutkimuksen sukeltaa globaalilta makrotasolta yksilön kokemuksen tasolle. Luvussa kaksi tarkastelen suomalaista nuorisotutkimusta erityisesti tyttöjen tutkimuksen näkökulmasta. Rinnakkain tyttöjen tutkimuksen tarkastelun kanssa kulkee hyvinvointivaltion murroksen ja globalisoituvan maailman aikalaisdiagnoosi. Samalla ankkuroin tutkimukseni poststrukturo-

ralistiseen tyttö tutkimukseen. Luvussa kolme hahmottelen tutkimukseni kontekstuaalisia ja käsitteellisiä koordinaatteja: määrittelen lasten ja nuorten huono-osaisuuden käsitettä, kuvailen lastensuojelun ryhmätoimintaa, määrittelen tutkimukseni ihmiskäsityksen, sekä dialogisuuden käsitteen tutkimukseni näkökulmasta. Luvussa neljä pohdin tutkimukseni tieteellistä luotettavuutta ja eettisyyttä. Luvussa viisi kuvailen tutkimukseni epistemologisen taustan - Schutzilaisen fenomenologian - sekä tutkimukseni suhteen fenomenologiseen reduktioon ja deskriptioon. Samassa luvussa esittelen fenomenologisen syvähaastattelumenetelmän, sekä siihen liittyvät metodiset muunnokset. Kuvailen myös omien haastatteluiden toteuttamista. Luvussa kuusi kerron tutkimuksen analyysimetodista, sekä siihen liittyvistä kompromisseista. Metodologia painottuu tutkimusraportissani, sillä vastaavia menetelmiä ei suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa ole tietääkseni aikaisemmin käytetty. Myöskään nuorisotutkimuksessa ei ole tehty puhtaasti fenomenologiaan perustuvaa tutkimusta (Puuronen 1997, 205). Luvussa seitsemän esittelen empiiriset tulokseni - tyttöryhmän dialogisen prosessin. Viimeisessä luvussa pohdin tutkimusprosessini etenemistä, sekä tulosten suhdetta lastensuojelun sosiaalityön haasteisiin.

2 TYTTÖTUTKIMUS JA MUUTTUVA YHTEISKUNTA

”Jos tutkii tyttöjen keskustelukulttuuria, tekee tyttötutkimusta. Jos tutkii tyttö- ja poikaryhmien keskustelukulttuuria, tekee nuorisotutkimusta. Jos tutkii vain poikien keskustelua, tekee silloinkin nuorisotutkimusta. Näin voi karkeistaen väittää. (-) vain tyttöjen toimintaa kartoittava tutkimus epäilyttää. Saamani palaute tuntuu sen suuntaiselta, että tyttöjen toiminnan kuvaaminen herättää vastustusta silloin, kun sitä ei aseteta normin, poikien tekemisen, rinnalle.” (Routarinne 1992, 103.)

Tutkimukseni alkuvaiheessa pohdin samoja ajatuksia kuin Sara Routarinne (1992) yksitoista vuotta aikaisemmin. Erityisen ongelmalliseksi tyttötutkimuksellinen viitekehys muodostui tutkimusprosessin loppuvaiheessa, kun ilmeni, etteivät tytöt pohtineet sukupuoltaan tutkimusaineistossani. Säilytin kuitenkin tyttötutkimuksen teemojen tarkastelun, sillä se kertoo paitsi tyttö-, myös nuoruustutkimuksessa vallinneesta puutteesta: lasten ja nuorten huono-osaisuus on ollut vaiettu aihe yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (Järventie 2000, 135). Samalla rakennan kuvaa suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta ja pyrin tämän aikalaisdiagnoosin kautta nostamaan esiin sen maailman, jossa tyttöys tänään kohdataan.

2.1 1980-luku: tyttöjen altruistinen individualismi

Tyttötutkimus kehittyi feministisen tutkimuksen vanavedessä 1960- ja 70-luvulla. Sen juuret ovat brittiläisessä birminghamilaisessa nuorisokulttuurin tutkimuksen koulukunnassa, jonka edustajat 1970-luvulla havahtuivat huomaavaan tyttöjen marginaalisen suhteen poikavaltaisiin alakulttuureihin. Tytöt muodostivat uuden ja kiinnostavan tutkimuskohteen. Tutkijoiden lähtökohtana oli ajassaan jo hieman vanhentunut tasa-arvofeministinen näkökulma, joka perustuu olettamukseen sukupuolten välisestä olemuksellisesta samankaltaisuudesta. Näkökulma oli jo tuolloin voimistuvan kritiikin kohteena feministisissä tutkimuksissa: tasa-arvofeminististä naiskäsitystä pidettiin androgyyninä, sukupuolettomana, ja siten jopa naiskielteisenä. 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa uudet feministiset aatteet, radikaalifeminismi ja sosialistifeminismi nostivat esiin naisten alisteisen luokka-aseman patriarkaatin puristuksessa. (Anttonen 1997, 26 - 29, 81; Lähteenmaa & Näre 1992, 9-10). 1980-luvulla tapahtunut gynosentriininen käänne, jossa naiskokemusta ja nais erityisyyttä pyrittiin korostamaan positiivisesti, pehmensi kuitenkin lähes militantin radikaalifeminismin äänen (Anttonen 1997, 32 - 33).

Birminghamilainen koulukunta herätti kritiikkiä myös pohjoismaisten tyttötutkijoiden keskuudessa, sillä sen näkökulman tyttöihin katsottiin olevan miehinen ja tyttöjen tarkastelun

tapahtuvan poikien kautta (Topo 1998, 13 - 15; Lähteenmaa 1989, 21; ks. Puuronen 1997, 116). 1980-luvun pohjoismainen tyttötutkimus edusti gynosentrisen käänteen olemusfeminististä suuntausta. Tyttöjen kulttuureja tutkittiin vertaamalla sitä poikien kulttuureihin ja toimintoihin. Näin haluttiin korostaa tyttöjen käytäntöjen arvokkuutta itsessään, eikä tarkastella niitä suhteessa miesvaltaiseen yhteiskuntaan. Haluttiin korostaa sukupuolten olemuksellista erilaisuutta ja ”juhlistaa” tyttökulttuuria. Olemusfeminismi korosti kuitenkin naisten hoiva- ja ihmissuhdekykyjä, eivätkä tyttöjen kompetenssi ja sopeutumiskyky nousseet esiin siten kuin suomalaistutkijat olivat sen tutkimuksissaan havainneet. (Lähteenmaa 2002, 278 - 279; Puuronen 1997, 118; Lähteenmaa & Näre 1992, 10 - 11.)

Tästä havainnosta hämmentyneet suomalaiset tyttötutkijat kokoontuivat yhteen ja päättivät julkaista kirjan. Vuonna 1992 ilmestyi *Letit liehumaan – tyttökulttuuri murroksessa* (Näre & Lähteenmaa, 1992a). Se nosti esiin tyttöjen luovuuden ja kyvykkyyden uudella tavalla, jota voi monella tapaa pitää aikansa innovaationa. Kirja koostuu yli kahdestakymmenestä artikkelista, joissa tyttöjen elämää tarkastellaan poikkitieteellisesti. *Letit liehumaan* -antologiassa tyttöjen kyvykkyyden korostaminen tehdään kuitenkin pitkälti poikien kustannuksella; tyttöjä ja poikia verrataan toisiinsa myös artikkeleissa, joissa empiirisesti on tutkittu pelkkiä tyttöjä (ks. myös Puuronen 1997, 120 - 128). Vastakkainasettelu toistuu valtaosassa kirjan artikkeleista, eikä sukupuolilla nähdä juurikaan yhtäläisyyksiä. Samalla unohdetaan yksilöiden ja ryhmien välinen vaihtelu sukupuolten sisällä. Teoksessa on yksi lause, jossa tunnustetaan artikkeleiden valaisevan taustaltaan keskiluokkaisten tyttöjen kulttuureja (Lähteenmaa & Näre 1992, 16). Tuula Gordon ja Elina Lahelma (1992) mainitsevat omassa artikkelissaan, että yksinkertaistava vastakkainasettelu ylläpitää sukupuolten välisiä eroja ja siten niihin kytkeytyviä valtarakenteita, ja ettei tyttö- ja poikaryhmien heterogeenisyyttä taustamuuttujien suhteen sovi unohtaa (mt., 323 - 325). Kirjassa ei kuitenkaan kunnioiteta tätä moninaisuutta.

Letit liehumaan huipentuu yhteenvetoartikkeliin, jossa moderni suomalainen tyttöys määritellään altruistiseksi individualismiksi.

”Mistä on suomalaiset tytöt tehty? Mielihyvän, seksuaalisuuden ja aggression säätelystä, vastuurationaalisuudesta, luovasta yhteisöllisyydestä ja yksilöllisyydestä, monenkirjavista kyvyistä. (...) Tytöt suuntaavat elämässään pidemminkin sekä/että- kuin joko/tai-asetelmiin, minkä on väitetty olevan jälkimodernille mentaliteetille yhä tyypillisempää. Pääpiirteissään tyttöjen elämäntyyliä leimaa modernin elämän eri vaihtoehtojen yhteensovittaminen: omien pyrkimysten integrointi muiden intresseihin; itsensä toteuttaminen ja sosiaalinen vastuu. Tytöt harjaantuvat kulttuurissaan yleensä välttämään äärimmäisyyksiä ja totaalisia vaihtoehtoja ja etsimään kokonaisuuden kannalta

tydyttäviä ratkaisuja. He kehittävät tyttökuultuurissa myöhäismodernin yhteiskunnan edellyttämiä sosiaalisia ja kommunikatiivisia kompetensseja, kuten kykyä empatiaan, vuorovaikutukseen ja itsereflektioon. Tyttöjen tapa toteuttaa itseään ei edusta niinkään poika- ja mieskuultuureissa ihannoitua hedonistista ja narsistista ”on the road” -mentaliteettia kuin realiteettitajua ja sosiaalista vastuuta korostavaa mielenlaatua.” (Näre & Lähteenmaa 1992b, 329.)

En löydä tästä suomalaisen tytön stereotyyppistä ja tutkimistani tytöistä juurikaan yhteistä. Haastattelemiini tytöt eivät kuukausiin käyneet koulussa edes näyttäytymässä. He jäivät kotiin ja polttivat päivittäin kannabista, koska eivät muuten osanneet nauraa. He eivät välittäneet tästä hetkestä eivätkä tulevaisuudesta. Yksi heistä sanoi suoraan, ettei tahtonut elää.

Vuonna 2002 julkaistussa kirjoituksessa Jaana Lähteenmaa kertoo kymmenen vuoden takaisista altruistisen individualistitytön löytämisen aikaisista tunnelmistaan. Hän ja Sari Näre olivat riemuissaan pystyessään osoittamaan, että ”tytöt ovatkin fiksuja eivätkä bimboja”. Hän kertoo hymyilyttävän rehellisesti omasta tyttötutkijan alkutaipaleestaan, halustaan emansipoida ja pelastaa tyttöjä ”patriarkaatin ja kapitalismin sortorakenteista” ja myöntää, ettei aidon hermeneuttinen, ymmärtävä ja tulkitseva tutkimusote ole helppo tutkijalle, joka on omaksunut julistajan roolin: ”minä olen pelastaja, ja siten korvaamaton”. (Lähteenmaa 2002, 274 - 275, 280 - 281, 283.) Kuitenkin vaikenemalla tytöistä, jotka eivät vastaa kompetenttin osaajatyttö kuvaa, tyttötutkimus teki heidät näkymättömiksi.

Kertooko huono-osaisten tyttöjen näkymättömyys enemmän 1980-luvulle tyypillisestä tulevaisuususkosta, ja aikakauden taloudellisesta vakavaraisuudesta, vai tutkijoiden haluttomuudesta tarttua vaikeaan aiheeseen? Tarja Pösö (2002) pohtii leimaantumisteorian ja sosiaalisen konstruktionismin vaikutuksia sosiaalisten ongelmien tutkimuksessa. Erityisesti 1980-luvun puolella välissä keskustelu sosiaalisten ongelmien konstruktionistisesta tutkimuksesta oli vilkasta. Leimaamisen pelko on vaikeutti sosiaalisten ongelmien tutkimista ja johti varovaisuuteen käsitteiden käytössä, jolloin ongelmista ryhdyttiin kirjoittamaan lainausmerkeissä. (mt., 113 - 115.) Lastensuojelun lapsia ja nuoria ei 1980-luvulla tutkittu edes lainausmerkkien avulla. Palaan tähän aiheeseen tutkimuksen luvussa 5.1.

2.2 1990-luku: yhteiskunnan murros ja pärjääjätön kohtalon hetket

Tutkimukseni tytöt syntyivät 1980-luvun lopulla taustaltaan työväenluokkaiisiin perheisiin. Heidän kotinsa ovat juuri niitä, joihin 1990-luvulla alkanut hyvinvointivaltion kriisi puri kaikkein kovimmin. Vuosikymmentä voi monessa mielessä pitää murroskautena suomalaisen hyvinvointivaltion historiassa. Vuosikymmenen alussa yllättäen alkanut kansantaloudellinen lama ja sitä seurannut suurtyöttömyys murensivat pysyvästi sosiaalisen turvallisuuden rakenteita. Suomalaisten köyhyysaste lähti nousuun 1994, ja köyhyysrajan alapuolella eli kasvava joukko lapsia: vuonna 1998 n. 12 % alle 18-vuotiaista oli määritelmällisesti köyhiä. Samaan aikaan yleistyi puhe lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Paitsi köyhyydestä ja suojelun tarpeesta, suomalaislapsista ja -nuorista huomattavan osan katsotaan kärsivän mielenterveysongelmista (arviot vaihtelevat välillä 7-25 %). Mielenterveyden häiriöiden vuoksi KELAn hoitotukea saavien lasten määrä nousi vuoden 1987 kahdestasadasta yhdeksääntuhanteen vuonna 1996. (Bardy ym. 2001a, 15 - 17, 35 - 37.) Vuonna 1993 nuorten työttömyysprosentti oli 36 (Päivärinta 1997, 13).

1990-luku toi mukanaan myös muunlaisia uhkia ja mahdollisuuksia: Internet mahdollisti virtuaalisen maailmanympärysmatkan napin painalluksella, pikkutyötöt puettiin tyttöenergiaa uhkuvien tyttöbändien malliin napapaitoihin, eikä seksiä voinut kutsua tabuaiheeksi enää millään foorumilla. Taivaskanavilla ja nuortenlehdissä opetettiin kädestä pitäen, miten tyydyttyä ja tyydyttää. Alaikäisten naisten raskaudet ja abortit lisääntyivät (Hirvonen 2002, 179), ja päihteidenkäyttö yleistyi huolestuttavasti (Jaatinen 2000, 13). Naiskuva polarisoitui: prostituoituja hätyyteltiin Kallion kaduilta samaan aikaan, kun maahan valittiin samasta kaupunginosasta ensimmäinen naispresidentti.

Muuttunut yhteiskunnallinen tilanne näkyi myös nuorisotutkimuksessa: nuorten ongelmat ja syrjäytyminen nousivat tutkimuskohteiksi (esim. Taskinen 2001; Helve ym. 1997). Myös sukupuolta käsiteltiin uudesta näkökulmasta: *Letit liehumaan* -teoksen (1992) ”supertytön” rinnalle kapusivat koulukotien tytöt (Pösö 1993), ja tutkiessaan tyttöjen rikoskäyttäytymistä Päivi Honkatukia (1998) laittoi tyttöjen sopeutuvuuden perään kysymysmerkin, kuin lyödäkseen pisteen keskustelulle kilteistä ja joustavista tytöistä. Hän erotteli nuorille suunnatun kyselytutkimuksen perusteella kuusi elämäntyyliä, joiden suhteet perheeseen, ystäviin ja vapaa-ajan toimintoihin poikkesivat toisistaan. Elämäntyyli-ryhmät muodostuivat tiiviisti per-

heeseen suuntautuneista nuorista, joiden vanhemmat tiesivät, missä ja kenen kanssa nuoret olivat ulkona ollessaan. Näillä nuorilla oli vähän ystäviä ja vapaa-aika vietettiin yleensä yksin, perheen seurassa tai korkeintaan kahden ystävän seurassa. Löyhästi perheeseen suuntautuneet, poikkesivat edellisestä ryhmästä siten, että heillä oli enemmän ystäviä. Itsellisten nuorten vanhemmat eivät aina tiedäneet, missä tai kenen kanssa he olivat ulkona ollessaan. He viettivät vapaa-aikaansa pääasiassa yksin, perheen seurassa tai korkeintaan kahden ystävän kanssa. Tiiviisti kaveripiiriin suuntautuneiden nuorten vanhemmat eivät tiedäneet, kenen seurassa he vapaa-aikaansa viettivät. Yleensä he olivat poika- tai tyttöystävän kanssa ja/tai useiden kavereiden kanssa. Löyhästi kaveripiiriin suuntautuneet viettivät vapaa-aikaansa kuten edelliset, mutta heidän vanhempansa yleensä tiesivät, missä ja kenen kanssa he olivat. Yhteisöihin suuntautuneiden nuorten vanhemmat tiesivät heidän vapaa-ajan viettotavoistaan ja ystäviinsä. Nämä nuoret viettivät vapaa-aikaansa muilla tavoin kuin edelliset ryhmät: heillä oli paljon harrastuksia ja sukkulointia erilaisilla elämänalueilla. Sekä tytöissä että pojissa löytyi kaikkia elämäntyyliä edustavia nuoria. Rikollinen käyttäytyminen oli todennäköisintä, kun emotionaalinen sidos vanhempiin oli heikko, ja nuori kärsi yksinäisyydestä tai liikkui suurella ystäväpiirissä. (Honkatukia 1998, 53 - 54, 230.)

Tyttötutkimuksen uusi antologia *Tulkintoja tytöistä* (Aaltonen & Honkatukia, 2002a) onkin huomattavasti monipuolisempi ja maltillisempi kuin edeltäjänsä. *Letit liehumaan* -teosta värittänyt hurmoksellisuus on tiessään. Kirja antaa äänen marginaaliryhmille: skinhead-tytöille (Perho 2002), somalidityöille (Helander 2002), ei-heteroseksuaalisille tytöille (Lehtonen 2002), teiniäideille (Hirvonen 2002) sekä kovistytöille (Aaltonen & Honkatukia 2002c). Lisäksi tyttötutkijat reflektivat omaa tutkijanrooliaan (esim. Lähteenmaa 2002). Kirjan artikkelit käsittelevät tyttöjä niin monesta ryhmästä, ettei kirjan tytöillä vaikuta olevan muuta yhteistä kuin sukupuoli. Kirjassa ei edeltäjänsä tapaan pyritä muodostamaan suomalaistytön reseptiä, vaan hyväksytään tyttöyden monet kasvot: nekin, jotka eivät muistuta hymytyttöä.

2.3 2000-luku: elämää riskiyhteiskunnassa

Nykyäikää kuvataan erityisenä riskien ja epävarmuuksien ajanjaksona. Viime vuosikymmenet ovat merkinneet perustavanlaatuisia muutoksia hyvinvoinnissa, tuotantorakenteessa, aluepolitiikassa ja informaatiotekniikassa. Makrotasolla nykyäikää leimaa globaali markkinatalous ja sen sanelemat ehdot paikallispolitiikalle: usko demokratian voimaan on kadonnut kun vaaluuttaliikkeet voivat imaista pienen valtion pääoman vuorokaudessa. Makrotason riskit heijastuvat suoraan mikrotason elämään. Arjelle ovat leimallisia erilaiset kauhukuvat - terrorismi, ympäristökatastrofit, onnettomuudet ja tarttuvat infektioaudit. Suomessa lama vei uskon hyvinvointivaltion turvaverkoon ja työttömyyden uhka synnyttää paineita jatkuvaan itsen tuotteistamiseen. Yksilön on koulutauduttava, verkostoiduttava ja lopulta markkinoiduttava. Perinteiset instituutiot, kuten sukuyhteisö ja ydinperhe, ovat muuttuneet yhä epämääräisemmiksi yhteenliittymiksi, joihin ei sitouduta ja joita ei vaalita. Näiden tilalle ei kuitenkaan ole ilmaantunut muita yhteisöjä joihin kiinnittyä: politiikan menetettyä uskottavuutensa vain rohkeimmat idealistit uskaltavat eturintamaan. Suuri osa kansalaisista jättäytyy tai jätetään taka-alalle. Kollektiivisen hyvinvointiaatteen tilalle on astunut individualististen elämänprojektien eetos. (Cieslik & Pollock 2002b, 1 - 4; Bauman 2001, 83 - 87.)

Vuosituhanen vaihteen informaatioteknologisen innovatiivisuuden tulos ei ole jakautunut tasaisesti. Tilastojen valossa osa suomalaislapsista ja -nuorista voi edelleen huonosti. Sekä lastensuojelun avohuolto, että sijaishuolto kamppailevat kasvavien asiakasmäärien kanssa, vaikka syntyvät ikäluokat pienenevät vuosittain. Vuonna 1995 kodin ulkopuolelle oli sijoitettu 10 697 lasta ja nuorta, vuonna 2002 sijoitettuja lapsia oli 14 187². Vuonna 1995 kunnallisen lastensuojelun avohuollon asiakkaina³ oli 30 868 lasta. Vuonna 2002 tämä luku oli noussut 54 458 lapseen. (www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt16_03.pdf). Erityisesti suuret kaupungit ovat vaikeuksissa kasvavien lastensuojelun asiakasmäärien kanssa. Helsingissä on alueita, joilla lastensuojelun avohuollon asiakkaana on 13 % alle 18-vuotiaista (<http://www.hel.fi/tietokeskus/tilastoja/HelsinkiAlueittain2001/506jakomaki.pdf>). Myös

² Sijoitetuilla lapsilla tarkoitetaan sosiaalilautakunnan päätöksellä kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena, huostaanotettuna tai jälkihuoltona sijoitettuja lapsia (alle 18-v.) ja nuoria (alle 21-v.). (www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt16_03.pdf).

³ Lastensuojelun avohuollon tukitoimet käsittävät lapsen tai nuoren tukiasumisen, toimeentulon, koulunkäynnin ja harrastustoiminnan turvaamisen sekä muut tarpeen vaatimat tukitoimet (www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt16_03.pdf).

sijaishuolto on ahtaalla. Kiireelliset huostaanotot ovat kaksinkertaistuneet vuodesta 1996 (152) vuoteen 2002 (307) (Helsingin sosiaaliviraston..., 9).

Yksilön valinnanmahdollisuudet ovat lisääntyneet. Ulla Mutka (1998) kirjoittaa väitöskirjassaan, että ”aiempien äärellisten valintamahdollisuuksien tarjoamien kiinnekohtien tilalle on syntymässä uudenlainen minä, joka omaan elämänhistoriaansa tukeutuen valitsee itse itsensä ja omat kiintopisteensä” (mt., 118). Myös nuoruuden merkitys on hämärtynyt. Identiteetin rakentumisesta on tullut yhä yksilöityneempi prosessi eikä nuoruutta välttämättä nähdä enää tämän prosessin kannalta oleellisena ikävaiheena. Itsen kadottaminen ja etsiminen on elämän pituinen kehämäinen liike, jota ympäristön paineet puristavat. Samanaikaisesti nuoruuden pituus kasvaa molemmista päistä: sen suhde lapsuuteen ja aikuisuuteen on yhä vaikeammin määriteltävissä niin biologisessa, psykologisessa kuin sosiaalisessakin mielessä. (esim. Cieslik & Pollock 2002b; Mikkola 2002; Bauman 2001.)

Tutkimukseni tytöt ovat monessa suhteessa alisteisessa asemassa individualistiseen elämänpöjektiin nähden: lamakausi ajoittui kriittisen päiväkotiiikään, heistä kaksi saapui Suomeen kesken kansantalouden pohjakosketuksen. He ovat kasvaneet maineeltaan rauhattomassa lähiössä, ja joutuneet jo varhain kosketuksiin päihteiden kanssa. Heidän suhteet perheisiin ovat etäiset tai tulehtuneet, eikä heillä ole vapaa-ajan harrastuksia tai varaa kiinnittyä ympäröivään nuorisokulttuuriin kuluttamisen kautta. Epäsosiaalisen käytöksen ja vetäytyvyyden takia heidän koulunkäyntinsä oli vaarassa keskeytyä eikä heidän asemansa jatkokoulutuspaikkojen suhteen näytä edelleenkaan täysin vakaalta. He joutuvat valitsemaan vaihtoehtoista, jotka eivät välttämättä lupaa paljon ja he ovat jatkuvasti vaarassa valita väärin. Ulla Mutkan (1998) sanoja lainaten, he ovat ”alituksessa vaarassa pudota äärettömiksi räjähtäneisiin valinta-avaruuksiin” (mt., 118).

Tyttötutkimuksessa kaivataan empiiristä, kvalitatiivista tutkimusta nuorten pahoinvoinnin sukupuolittuneista prosesseista (Aaltonen & Honkatukia 2002b, 8). Samanaikaisesti radikaali poststrukturalistinen feminismi kyseenalaistaa naistutkimuksen mielekkyyden naista kategorisoivana ja naiseuden moninaisuuden ylenkatsovana näkökulmana (vrt. Healy 2000, 46 - 49). Myös tyttötutkijat myöntävät, ettei nykyajassa ole helppoa, tai edes mahdollista tehdä kaikkia tyttöjä samalla kertaa ”valtaistavaa” tutkimusta (Lähteenmaa 2002, 281). Oma tutkimukseni asettuu väljästi tyttötutkimuksen marginaaliin, mutta kiinteästi lastensuojelun sosiaalityön tutkimukseen.

3 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET KOORDINAATIT

3.1 Lasten ja nuorten huono-osaisuus

Huono-osaisuus on käsitteenä monimuotoinen. Tavallisesti se liitetään materiaaliseen köyhyyteen, mutta sillä katsotaan olevan myös kulttuurisia, sosiaalisia ja subjektiivisia ulottuvuuksia. Huono-osaisuus on aina suhteellista, sillä hyvyyden ja huonouden määrittelyt vaihtelevat niin yksilön omakohtaisten kuin yhteisöllisten ja kulttuuristen arvostusten mukaan. Huono-osaisuus voidaan määrittellä ulkoisten, mitattavissa olevien muuttujien, kuten tulojen, koulutuksen tai terveydentilan perusteella, jolloin se on vahvasti sidoksissa paitsi käytettyihin mittareihin myös normeihin. Tällöin arviointi tehdään yleensä kysely- tai tilastoaineiston perusteella. Systeemitason syrjäytymis-käsite tulee lähelle tätä huono-osaisuuden määritelmää. (esim. Törrönen & Vornanen 2002, Rintanen 2001, Järventie 2000.) Lasten huono-osaisuutta voi tarkastella myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen nimeämien tarpeiden ja oikeuksien perusteella, sekä lastensuojelulain määrittelemien kriteerien avulla. Tuolloin materiaalistien tarpeiden tyydytys (Yleissopimus lapsen oikeuksista, artikkelit 3, 23, 24 ja 27), ystävyyteen ja virkistämiseen liittyvät sosiaaliset tarpeet (artikkelit 9 ja 31) sekä kehitystä edistävä ja virikkeitä antava ympäristö (artikkelit 15 ja 17) nousevat keskeisiksi. (Taskinen 2001, 12 - 13, Yleissopimus lapsen oikeuksista.) Suomessa erillinen lastensuojelulaki velvoittaa viimekädessä yhteiskunnan huolehtimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnista.

Huono-osaisuus voidaan määrittellä myös kokemuksellisenä tapahtumana, jolloin yksilön subjektiivinen arvio hyvinvoinnista tai pahoinvoinnista nousee keskeiseksi. Voidaan puhua emotionaalisesta pääomasta ja emotionaalisesta huono-osaisuudesta, jopa itsestä syrjäytymisestä (vrt. Törrönen & Vornanen 2002, 34; Bardy & Barkman 2001, 200). Tätä kokemuksellista huono-osaisuutta on nuorten kohdalla tutkittu melko vähän. Vuonna 2001 kerätyssä nuorisobarometrissa nuoria pyydettiin arvioimaan tyytyväisyys omaan elämäänsä asteikolla 4 - 9. Vastaajista 49 % antoi arvosanan yhdeksän, eikä kukaan antanut arvosanaa 4 (Saarela 2002, 26). Nuorisobarometrissa ei kuitenkaan kysytty, mistä tämä tyytyväisyys rakentuu. Tätä voi varovaisesti arvioida sen perusteella, mitä nuoret tulevaisuudelta odottivat. Vastaajista 99 % piti tärkeänä, että heillä on 35-vuotiaana hyviä ja luotettavia ystäviä. Vastaajista 94 % piti tärkeänä pysyvää työpaikkaa. Omaa perhettä ja lapsia piti tärkeänä lähes 90 % vastaajista. Materiaaliseen hyvinvointiin liitettyjä asioita, kuten asuntoa, autoa ja matkustelua pidettiin myös tärkeinä, mutta ei niin merkityksellisinä kuin edellä lueteltuja, ihmissuhteisiin ja työ-

elämään, liittyviä tekijöitä. (Saarela 2002, 64 - 67.) Nuorisobarometrin perusteella voisi päätellä, että suomalaisnuoret ovat elämäänsä melko tyytyväisiä, eivätkä siten subjektiivisesti huono-osaisia. Yleisesti ottaen näin varmaan onkin, vaikka poikkeaviakin tutkimustuloksia on esitetty. Esimerkiksi Irmeli Järventien (2000, 1999) koululaistutkimuksen mukaan perushoivaa ja psykososiaalista hyvinvointia mittaavien indikaattoreiden perusteella kaksi kolmannesta tutkimukseen osallistuneesta 365 lapsesta oli syrjäytymisvaarassa. Myös lastensuojelun tilastolukujen perusteella on selvää, että osa lapsista voi huonosti (vrt. luvut 2.2 ja 2.3).

Pyydettyäessä yläasteikäisiä nuoria kirjoittamaan, mitä syrjäytyminen heidän mielestään tarkoittaa ja mitkä ovat sen syyt, koululaiset määrittivät syrjäytymiseksi yksinäisyyden. Nuorille syrjäytyminen oli joutumista syrjään ihmissuhteista, kavereista ja kouluyhteisöstä. Perinteiset huono-osaisuuden ja syrjäytymisen tulkinnat - köyhyys tai huono yhteiskunnallinen asema - eivät tulleet aineistossa esiin kuin pienellä joukolla vastaajista. (Törrönen & Vornanen 2002, 37.) Tämän perusteella voitaisiin päätellä, että nuorelle syrjäytyminen ja huono-osaisuus merkitsee yksinäisyyttä, mutta käsitteiden tasolla on oltava varauksellinen; osa tutkimukseen vastanneista nuorista on todennäköisesti sekoittanut semanttisesti läheiset syrjimyksen ja syrjäytymisen käsitteet keskenään - syrjäytymiskäsittehen on epämääräisyydessään puhuttanut akateemistakin maailmaa jo liki kahden vuosikymmenen ajan (vrt. Törrönen & Vornanen 2002, 38; Taskinen 2001b; Järventie 2000; Granfelt 1998, 77 - 83). Kuitenkin suhteutettuna edellä käsiteltyihin nuorisobarometrin tuloksiin, jonka vastaajat pitivät tärkeimpänä tavoiteltavana asiana hyviä ja luotettavia ystäviä, voi olettaa, että Törrösen ja Vornasen tutkimustulos on todenmukainen. Mielenkiintoista olisi lukea nuorten arvioita nimenomaan pahoinvoinnista tai huono-osaisuudesta. Tällaista tutkimustietoa en löytänyt.

Sosiaalityön näkökulmasta huono-osaisuuden määrittelyä vaikeuttaakin näkökulmien moniulotteisuus. Sosioekonominen ja psyykinen taso kietoutuvat toisiinsa tavalla, jota ei ole helppo erotella. Tutkimusmenetelmät ja tulkinnat vaihtelevat riippuen siitä, operoidaanko näiden ulkoisesti mitattavien rakenteellisten vai intersubjektiivisesti määriteltävien kokemuksellisten ulottuvuuksien tasolla. Sosiaalityössä olisi ihanteellista tarkastella huono-osaisuuden molempia tasoja, jolloin objektiivisten ja subjektiivisten tulkintojen välistä eroa tai samankaltaisuutta olisi mahdollista arvioida. Omassa tutkimuksessani pitäydyn kuitenkin tyttöjen subjektiivisessa tulkinnassa: he saivat itse määrittellä kokemuksensa pahoinvoinnista ja hyvästä elämästä. Se, voiko tutkimukseni tulosten tulkita kuvastavan nimenomaan huono-osaisuutta, jää puolestaan lukijan subjektiivisen arvion varaan.

3.2 Lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminta

Lapsille ja nuorille suunnattujen palvelujen kenttä on moniulotteinen ja hajanainen. Tässä kentässä lastensuojelu tarjoaa viimesijaisen erityislainsäädäntöön perustuvan palvelukokonaisuuden, joka näyttäisi yhä enemmän olevan sosiaalityön varassa. (Bardy ym. 2001a, 79 - 87, 90.) Lastensuojelulaki velvoittaa kunnat tarjoamaan lapsille virikkeitä antavan kasvuympäristön, poistamaan kasvuolojen epäkohtia ja ehkäisemään niitä sekä kehittämään palveluja erityisesti lasten ja nuorten tarpeet ja toivomukset huomioiden (lastensuojelulaki 1, 2, 6 ja 7. §). Velvoitteista johtuen kysyntä uusille työmuodoille lasten ja nuorten palveluissa on ollut suurta. Lastensuojelun avohuollon palvelutarjonta on usein keskittynyt vanhemmuuden tukemiseen, sillä kunnan nuoriso- ja koulutoimen on odotettu hoitavan teini-ikäisten nuorten tarpeet. Kuitenkin osa nuorista oireilee niin voimakkaasti, etteivät perinteisten palveluiden resurssit riitä vastaamaan heidän tuen tarpeisiinsa. Siten lastensuojelun sosiaalityö jää yhä useammin heidän viimesijaiseksi hoitopaikakseen. (esim. Heikkinen 2002a ja b; Bardy ym. 2001a, 79 - 87, 90.)

Lasten ja nuorten ryhmätoiminta on yksi työmuoto, jota on kehitetty lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien kasvavaan kysyntään. Tavallisesti ryhmät ovat olleet erilaisia lyhytkestoisia ja intensiivisiä toiminnallisia projekteja jonkin suppean asiakasryhmän tarpeisiin: esimerkiksi Lokki (Nyqvist 1995), Karhu (Suila 1998) ja SEVERI (Lindfors 1996) -projektit rikoskierteessä oleville nuorille, tai seikkailukasvatustoiminta psykiatrisessa hoidossa oleville lapsille (Cavén & Piha 1995). Toiminnallinen ryhmä on saatettu käynnistää alueella riehuvan nuorisoryhmän pysäyttämiseksi melko lyhyellä ajalla (esim. Heikkinen 2002b, Järventie 1999). Avohuollon palvelutarjonta erityisesti näiden toiminnallisten pienryhmien osalta on satunnaista ja lyhytkestoista ja ongelmana on myös tutkimustiedon puute (ks. myös Silkelä 2001, Lähteenmaa 1997, Nyqvist 1995). Lisäksi työmuodot vaihtelevat suuresti niin järjestäjien, sisällön kuin laadunkin suhteen - palvelua on järjestetty paitsi tarpeiden, niin ennen kaikkea resurssien mukaan. Kuntatasolla on yleistä, ettei tällaista erityispalvelua tarjota lainkaan. Palveluiden kehittämisen esteenä tuntuvat olevan lähes myyttiset käsitykset teini-ikäisten heikosta motivaatiosta ja huonosta tavoitettavuudesta. Esimerkiksi Helsingissä pidetyssä vertaisryhmäseminaarissa (22 - 23.5.2003) vain yhdessä työryhmässä esiteltiin nuorille suunnattua

nattua vertaisryhmätoimintaa, loput kuusi keskittyivät pienten lasten ja näiden vanhempien palvelutarjonnalle.

Tämä nuorten vertaisryhmätoimintaa esitellyt työryhmä on syksystä 2002 kokoontunut Warisryhmäksi nimetty toimijaverkosto, jonka tavoitteena on kehittää lastensuojelun toiminnallisia työmenetelmiä ja juurruttaa työmuotoa osaksi lastensuojelun perustyötä. Lastensuojelun ryhmätoiminta on ollut keskeinen toiminnallisten työmenetelmien toteuttamismuoto. Warisryhmässä lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminta on määritelty ”sosiaalityön ammattilaisten ohjaamaksi vertaisryhmiin kohdistuvaksi toiminnallisiin ja terapeutisiin työmenetelmiin perustuvaksi säännöllisesti järjestettäväksi palveluksi”. Ryhmiin ovat osallistuneet erityistuen tarpeessa olevat lapset ja nuoret, ja ryhmät on usein toteutettu yhteistyössä eri hallintokuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Ryhmiin nuorten lastensuojelun asiakkaaksi tuleminen syyt vaihtelevat. Taustalla saattaa olla pitempiaikaista laiminlyöntiä, sijaishuoltokokemuksia, mielenterveys- ja päihdeongelmia, sekä aggressiivista ja impulsiivista käytöstä. Nämä lapset ja nuoret ovat niitä, joita ei huoliteta harrastustoimintaan tai joilla ei koskaan ole ollut varaa edes kokeilla niitä. Alpo Heikkinen (2003b) kuvaa ryhmätoimintaa iältään 7 - 15-vuotiaiden poikien toiminnallisissa pienryhmissä. Ryhmissä pyrittiin vahvistamaan lasten voimavaroja ja elämänhallintaa sekä käsittelemään tunnekokemuksia ja kehittämään sosiaalisia taitoja (mt., 584). Poikaryhmissä ilmaisun välineinä käytettiin elämyksellisiä seikkailukasvatuksen menetelmiä, mutta Heikkinen (2003b) kuvaa myös muita ryhmätoiminnan sisällöllisiä vaihtoehtoja. Kaikkein vaikeinta voimavaroiltaan heikoille lapsille ja nuorille on yksinkertaisista asioista nauttiminen, keskittyminen ja toimintaan sitoutuminen. Joidenkin kohdalla ryhmään sitouttaminen vaatii ”sosiaalista imua” lisäävien toimintojen hyödyntämistä toiminnallisten harjoitusten rinnalla. Tällaisia imua lisääviä toimintoja ovat esimerkiksi yhteiset elokuva- ja ravintolakäynnit ja retket. (mt., 586). Tärkeää on myös hiljaisuus ja tekemättömyys. Erityyppisiä toimintoja on osattava käyttää monipuolisesti ja tunnistettava ryhmien erilaiset tarpeet ja kyvyt vastaanottaa vaihtelevia tilanteita. (mt., 586 - 587.)

Artikkelissaan Heikkinen (2003b) kuvaa poikien kanssa tehtävää ryhmätoimintaa tunnekokemusten kautta. Erään ryhmän alkutaipaleella pojat ratkaisivat taitamattomuutensa retkikeittimen käytössä sytyttämällä metsän tuleen: heidän puutteelliset sosiaaliset taitonsa ja epäluottamuksensa ympäristöä kohtaan purkautuivat kaaoksena arjessa ja ryhmässä. Poikien käyt-

täytyminen oli itsekeskeistä ja lyhytnäköistä eivätkä he kyenneet nauttimaan jakamisesta. Pojat olivat erittäin epäluuloisia ryhmän aikuisia kohtaan: kanootin kaaduttua he syyttivät ohjaajia hukuttamisyrittämisestä, tarjottua juomavettä he epäilivät myrkytetyksi. Heikkisen mukaan toiminnalla voidaan tuottaa nuorelle uutta, korjaavaa historiaa. Elämykselliset menetelmät tuottavat lapsille ja nuorille arjen dramatiikkaa, jossa luottamus aikuisiin ja kavereihin horjuu, mutta jossa se on mahdollisuus myös löytää ja kohdata. Keskeiseksi nousevat tällöin kokemukset tästä luottamuksesta ja turvasta, sekä sen suhteet aiemmin koettuun ja tulevaan. (mt., 585 - 588.)

3.3 Tutkimuksen ihmiskäsitys

Uskon, että ihmisellä on tajunnallinen olemassaolo. Päädyin tekemään fenomenologista tutkimusta, koska halusin tutkia tajunnallisia kokemuksia. Fenomenologiaa voidaan pitää konstruktionistisena paradigmatena (Puuronen 1997, 203 - 205), sillä todellisuuden tulkitaan muodostuvan yksilöiden tajunnassa ja intersubjektiivisessä merkityksenannossa. Siten se poikkeaa toisesta konstruktionistiseksi määritellystä paradigmatista, diskurssianalyysistä, jossa todellisuuden katsotaan rakentuvan puheessa ja teksteissä. Tämä kielellisen kommunikaation mieltäminen irrallisena ihmisen sisäisistä merkityksistä ei huomioi ihmistä tajunnallisena olentona. (Perttula 1995, 57.) Diskurssianalyysin mukainen käsitys todellisuudesta vain diskurssien kenttänä saattaa johtaa ontologiseen relativismiin. Oma ihmiskäsitykseni kumpusi jostain syvemmältä; ihmisytydestä myös viestien lähettämisen ja vastaanottamisen takana. Ehkä orientaationi juuri lapsuustutkimukseen ja nuorisotutkimukseen aiheutti osaltaan tämän kriittisyyden konstruktionistisia diskursiivisia menetelmiä kohtaan, sillä puutteellisilla verbaalisilla viestintätaidoilla varustetut ihmiset jäävät nähdäkseen alistaiseen asemaan mikäli heidän olemuksellisuutensa tulkitaan ainoastaan heidän tuottamiensa diskurssien valossa.

Erosta huolimatta koin ristiriitaa, sillä tajunnan lisäksi yksilö on mielestäni suhteessa paitsi toisiin, myös maailmaan. Löysin eksistentiaalisen fenomenologian piiristä omaa ihmiskäsitystäni tukevan ja sitä huomattavasti selkeyttäneen filosofisen antropologian ja siinä apunani oli erityisesti Lauri Rauhalan (1993) holistisen ihmiskäsitys. Rauhalalta löysin myös perustelut sille miksi tähän filosofis-ontologiseen selittämiseen lähdin:

”Ihmiskäsitys voidaan empiiristen ihmistieteiden kannalta luonnehtia siten, että sillä tarkoitetaan kaikkea, mitä on jouduttu edellyttämään ihmisestä tutkimuskohteena tutkimushypoteeseja asetettaessa ja menetelmiä valittaessa. Ihmiskäsityksen analyysi pyrkii paljastamaan, mitä ihminen perustavasti on, ennen kuin empiirinen tutkimus on hypoteeseillaan ja kuvauksillaan sektoroinut hänet.” (Rauhala 1993, 68.)

Lauri Rauhalan (1993) holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen reaalistuu kolmessa olemassaolon perusmuodossa, jotka ovat tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus (mt., 70). Tajunnallisuus rakentuu Rauhalan mukaan merkityssuhteista eli subjektiivisesta maailmankuvasta. Tällä Rauhala viittaa ymmärtämisen kokonaisuuteen, eli tajuntaan merkityssuhteiden muodostamana sisällöllisenä kokonaisuutena. Voisi ymmärtää, että merkityssuhteiden muodostama sisällöllisen kokonaisuuden käsite edellyttäisi koostunutta ja jäsentynyttä mielellisyyttä, mutta Rauhalan mukaan myös intention tasolla operoivalla, mielellisyydeltään hämärällä tai puutteellisella mielellä, on kuitenkin funktio yksilön maailmankuvassa, eli myös näitä voi pitää merkityssuhteina (emt. 16). Yksilön tajunnassa ilmenevää mielellisyyden struktuuria Rauhala (1993) nimittää Husserlia mukaillen horisontiksi (mt., 17). Itse tulkitseen Schutzin (1967) merkityskontekstin, kokemusskeemojen ja tulkintaskemojen käsitteiden tulevan lähelle tätä horisontin käsitettä (mt., 18 - 19), sillä Schutzin skeemojen tavoin horisontit kuuluvat jokaisen tajunnallisen ymmärtämisen aktin struktuuriin: horisonttien avulla yksilö pyrkii jäsentämään kohtaamiaan merkityssuhteita (Rauhala 1993, 16 - 17).

Kehollisuudella Rauhala (1993) viittaa yksilön olemassaoloon orgaanisena tapahtumisena, eli yksilöllä on oltava aivot, hermosto, geenit ja verenkierto, jotta häntä kutsutaan ihmiseksi (mt., 70). Yksilön orgaaninen olomuoto on aina yhteydessä tajunnalliseen olemassaoloon. Ilman aivoja ei olisi ajattelua, mutta ajattelua ei voida tavoittaa vain aivoja tutkimalla (vrt. Perttula 1993, 17).

Situationaalisuuden käsitettä Rauhala (1993) pitää kaikkein vaikeimmin omaksuttavana. Situaatiolla viitataan kaikkiin ilmiöiden, objektien ja asiantilojen kokonaisuuteen joiden alaisena ja joihin suhteutuen ihmisen kehollinen ja tajunnallinen olemassaolo reaalistuvat. Näitä tiluati-
 aation rakennetekijöitä Rauhala kutsuu komponenteiksi. Näitä ovat mm. perintötekijät, kas-
 vatus, perhetilanteet, koulut ja koulutus, työelämä, kulttuuri-, yhteiskunnalliset ja maantie-
 teelliset olotilat, kieli, arvot, normit yms. ideaalinen todellisuus, toisin sanoen se reaalimaa-
 ilma, johon suhteessa yksilö tajuntansa ja kehonsa kautta elää ja jota myös faktisuudeksi kut-
 sutaan (emt. 70 - 71). Sosiaalitieteissä kiinnostus kohdistuu juuri näihin tiluati-
 on faktisuutta

edustaviin ilmiöihin. Situaatiota ei kuitenkaan ole olemassa ilman tajuntaa ja kehoa: psyko-fyysinen olemassaolo on situationaalisuutta eli olemassaoloa maailman osana. Tajunnallisuus vaatii merkityssuhdetta johonkin ja kehollisuuden kautta ihminen ilmenee situaatiossaan. Situaatio taas vaikuttaa tajuntaan ja kehoon. Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen ydinajatus piilee siinä, että nämä ihmisyyden olemismuodot ovat edellytyksinä toisilleen ja ne yhdessä muodostavat ihmisen (mt., 70 - 79).

Omassa tutkimuksessani holistinen ihmiskäsitys oli jäsentämistä helpottava, mutta myös monimutkaistava tekijä. Seuraavassa pyrin esimerkin kautta selkeyttämään käsitystäni siitä miten holistinen ihmiskäsitys vaikutti tutkimukseni tekoon. Pohtiessani esimerkiksi kannabiksen käytön merkitystä tyttöjen elämismaailmassa havaitsin, että sen vaikutukset kietoutuivat kaikkiin kolmeen olemassaolon perusmuotoon. Kannabiksen saatavuus edellytti tyttöjen tilanteen faktisuudelta tiettyä kulttuurista komponenttia, huumekaupan mahdollistamia rakenteita ja huumeiden käyttöön motivoivaa ilmapiiriä. Motivaatio kannabiksen käyttöön oli siten lähtöisin niin tajunnan kuin tilanteenkin tasolta. Kannabiksella oli vaikutusta tyttöjen kehoon, erityisesti heidän keskushermostoonsa ja näiden orgaanisten prosessien kautta myös tajuntaan. Kemikaalien vaikutuksesta heidän tajunnallisuutensa hämärtyi, ja itseään ruokkiva kehä eskaloitui. Väsyneinä ja välinpitämättöminä he jättäytyivät pois koulusta ja eristäytyivät perheistään ja harrastuksistaan kaveripiiriin, joka mahdollisti jatkuvan kannabiksen käytön.

Olin tutkimuksessani kiinnostunut murrosikäisten tyttöjen elämismaailmasta ja heidän kokemuksistaan lastensuojelun ryhmätoiminnasta tässä elämismaailmassa. Holistisesta ihmiskäsityksestäni johtuen koin, että fenomenologisen tieteenfilosofian avulla pääsen kohti tavoitetani lisätä ymmärrystäni tästä tyttöryhmästä. Tämän ymmärryksen kautta toivoin tuottavani hyödyllistä ja sovellettavaa tietoa lastensuojelun ryhmätoiminnasta sen kohteena olevien tyttöjen näkökulmasta. Samalla halusin kokeilla miten fenomenologisen tutkimusperinteen sovellukset toimisivat sosiaalityön tutkimuksessa.

3.4 Dialogisuus

Edellä kuvattu holistinen ihmiskäsitys yleistyi 1970-luvulla kritiikkinä aiemmin vallinneelle dualistiselle ihmiskäsitykselle. Dualistisessa ihmiskäsityksessä yksilön mielen ja ruumiin nähdään olevan toisistaan erillisiä dimensioita ja ihmisen subjektiposition tulkitaan siten olevan ulkomaailmasta erillään. Holistinen ihmiskäsitys poikkeaa radikaalisti dualistisesta ihmiskäsityksestä, koska yksilön tulkitaan silloin olevan täysin sidoksissa ympäröivään kulttuuriin ja sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Holistinen ihmiskäsitys on ollut pontimena tutkia yksilöiden välisiä dialogeja - areenaa, jossa yhteistä todellisuutta luodaan. (Mönkkönen 2002, 31.). Tutkimuksessani käytän dialogin käsitettä kuvaamaan niitä vuorovaikutussuhteita, joita tyttöryhmässä luotiin.

Dialogin käsite muodostuu sanoista 'dia' ja 'logos'. 'Dia' tarkoittaa läpi tai kautta, 'logos' puolestaan viittaa sanaan, merkitykseen tai oppiin. Dialogilla tarkoitetaan väliin kerättyä. (Mönkkönen 2002, 33.) Dialogismin käsitteellä viitataan ihmisen minuuden ja kielen historialliseen ja kulttuuriseen alkuperään. Edellä kuvatusta dualistisesta ihmiskäsityksestä seuraavassa monologismissa kieli nähdään todellisuutta heijastavana normatiivisena merkkijärjestelmänä, jonka tehtävänä on välittää todellisuutta, ei luoda sitä. Dialogismissa epistemologisenä oletuksena on, että tieto rakentuu sosiaalisissa prosesseissa, ja että yksilöt vuorovaikutuksessa vaikuttavat toistensa näkökulmiin. Yleiskielessä dialogin käsitteellä tarkoitetaan kaksinpuhelua, vuoropuhelua tai keskustelua, jonka avulla pyritään merkitysten vaihtoon tai siirtämiseen. Dialogi voi olla myös yksisuuntaista kommunikaatiota, mutta dialogisessa dialogissa pyritään tuottamaan uusia näkökulmia tilanteeseen, kommunikoimaan merkityssuhteista vuorovaikutuksellisesti. (Mönkkönen 2002, 32 - 34).

Kaarina Mönkkönen (2002) on käsitellyt väitöskirjassaan dialogisuutta kommunikaationa ja suhteena sosiaalihuollon asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa. Väitöskirjassaan Mönkkönen (2002) hyödyntää erityisesti kirjallisuuden tutkija ja kielitieteilijä Bahtinin (1991; ks. Mönkkönen 2002) käsitystä sisäisestä dialogista ja dialogin moniäänisyydestä, ja Vygotskin (1978; ks. Mönkkönen 2002) lähikehityksen vyöhykkeen ideaa (mt., 35). Bahtinin mukaan ihmisen kokemukset, uudet ajatukset, tunteet ja elämykset suodattuvat ympärillä olevien *sanojen* läpi. Sisäisellä dialogilla siis viitataan yksilön kykyyn prosessoida ympäröivät sanat ajatusten, tunteiden ja elämysten kautta kokemuksiksi, jotka saavat uuden merkityksen.

Sisäinen dialogi mahdollistaa myös innovaatioiden luomisen ja ristiriitaisuuksien ymmärtämisen. (Bahtin 1991, 285 - 293; ks. Mönkkönen 2002, 32.). Bahtinin mukaan vuorovaikutuksellisessa dialogissa eriaänisyys mahdollistaa erilaisten asioiden saattamisen merkityssuhteeseen, jolloin uudet, kaikille osapuolille tuntemattomat asiat, voidaan saada yhteisön tai ryhmän resursseiksi (Bahtin 1991, 273; ks. Mönkkönen 2002, 47). Mönkkönen (2002) korostaa myös Vygotskin esittämien kehityspotentiaalien merkitystä dialogisen suhteen rakentumisessa. Välimatka kommunikoivien osapuolten välillä tuo vastuun vastata erilaisten merkitystodellisuuksien haasteisiin. (mt., 42.)

Koski-Jänneksen ja Hännisen (1998) mukaan yksilön mielen sisäiset prosessit ovat alkupe-
rältään sosiaalisia. He korostavat dialogin merkitystä sosiaalisissa suhteissa, mutta myös yksilön tajunnallisissa prosesseissa. Olennaista minuuden muodostumiselle on sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sitä kautta myös ihmisen ajattelun dialogisuus. He ymmärtävät ajattelun tajunnan sisäiseksi puheeksi ja käyttävät tästä Bahtinin (1991) sisäisen dialogin käsitettä. Paitsi että sisäisen dialogin avulla käsitellään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kohdattuja ilmiöitä, voi sillä olla myös uutta luova merkitys. (Koski-Jännes & Hänninen 1998, 175 - 176.).

Koski-Jänneksen ja Hännisen (1998) mukaan tajunnan dialogisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että yksilö olisi jatkuvassa sisäisessä käymistilassa, vaan että ihminen pyrkii jatkuvuuteen omassa elämässään. Siten ”ihmisen minuuden ykseys on hänen elämäntarinansa ykseyttä”. Heidän mukaan ihmisellä on kyky pohtia elämäänsä erilaisista näkökulmista ja muuttaa sen suuntaa, mutta elämäntarinan ykseyden ja jatkuvuuden tavoittelusta johtuen yksilö usein urautuu tiettyyn näkökulmaan. Tästä perspektiivistä käsin yksilö pyrkii ohjaamaan elämäntarinaansa totuttuun suuntaan ja suojautuu uusilta vaihtoehdoilta. (mt., 176.) Väitöskirjassaan Vilma Hänninen (1999) käyttää tästä ”elävän elämän draamaa” ohjaavasta näkökulmasta ”sisäisen tarinan” käsitettä (mt., 21 - 22). Ajatuksensa Koski-Jännes ja Hänninen rakentavat George Herbert Meadin, William Jamesin, Mihail Bathinin, Lev Vygotskin ja Rom Harrén näkemysten varaan (Koski-Jännes & Hänninen 1998, 175).

Fenomenologiassa dialogisuus ymmärretään edellisestä poiketen. Mönkkösen (2002) mukaan Bahtin siis esitti, että ihmisen kokemukset, uudet ajatukset, tunteet ja elämykset suodattuvat ympärillä olevien sanojen läpi (mt., 32). Tämä näkökulma on hyvin diskursiivinen. Fenomenologiassa tajunnalla oletetaan olevan tietynlainen a priori perusta, joka mahdollistaa ymmärtämisen. Tajunnallisuuden myötä ihmiselle oletetaan muodostuvan kokemuksia, jotka ovat reaalisesti olemassa ihmisen sisäisessä, tajunnallisessa todellisuudessa. (Perttula 1995, 8,

56.) Fenomenologia ei kiellä, etteikö kielellisessä vuorovaikutuksessa myös luotaisi maailmaa, ja etteikö tätä voisi tutkimuksellisesti lähestyä sosiaalisena todellisuutena. Fenomenologinen tutkimus on kuitenkin ensisijaisesti kiinnostunut tajunnasta ja kokemuksesta, ei tästä sosiaalisesta todellisuudesta ja ihmisen tavasta kommunikoida siinä, johon taas diskursiivinen tutkimus kohdistaa huomionsa. (Perttula 1995, 57 - 58.) Itse ymmärrän kokemuksen rakentuvan ensisijaisesti ajatuksista, tunteista ja elämyksistä, jotka vasta tajunnallisen mielellisyyden kautta saavat merkityksen, joka mahdollisesti voidaan sanallisesti kuvailla. Kaikkia kokemuksia ei voi kuvailla sanoin, mutta ne ovat silti olemassa yksilön tajunnassa.

Alfred Schutzin (1967) mukaan kokemus saa merkityksensä tajunnallisissa merkityskontesteissa. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa näistä merkityksistä voidaan neuvotella, jolloin siitä tulee intersubjektiiivista ymmärrystä. (mt., 108, 113.) Käytän dialogisuuden käsitettä, koska se on tutumpi ja nähdäkseni käyttökelpoinen kuvattaessa tätä merkitysten prosessointia niin tajunnallisena kuin sosiaalisenaakin ilmiönä. Korostan kuitenkin, että holistisen ihmiskäsityksen ja Schutzilaisen fenomenologian kautta ymmärrän dialogin merkitystenvaihdoksi, joka voi tapahtua paitsi kielellisesti, myös toiminnan ja materiaalisen elämismaailman kautta. Sisäisen dialogin ymmärrän yksilön tajunnassa tapahtuvaksi merkityksiä yhdisteleväksi ja luovaksi ajatteluksi. Dialogisen dialogin ymmärrän yksilön vuorovaikutukselliseksi kommunikaatioksi situaationsa kanssa, siis intersubjektiiivisen ymmärryksen rakentamiseksi.

Koski-Jänneksen ja Hännisen (1998) ajatuksista poiketen uskon, että yksilö ei välttämättä uraudu suojaamaan elämänsä kulkusuuntaa, vaan hän saattaa elää tilanteessa, jossa hänen sisäinen dialoginsa - ajattelunsa - ei ohjaa määrätietoisesti tehtyjä valintoja. Tämän ”sisäisen tarinan” puuttuessa hänen elämänsä on ajautumista pikemminkin kuin tietoisista ja suojattua urautumista. Analyysissäni pyrin empiirisen aineistoni avulla osoittamaan, miten tämä sisäisen dialogin puute ilmeni tyttöjen vieraantumiskokemuksina, ja miten se dialogisessa prosessissa toisten kanssa käynnistyi toimiakseen ohjaavana, tajunnallisena voimavarana.

3.5 Yhteenveto: tutkimuksen viitekehys

Tutkimukseni käsitteet eivät ole teoreettisessa mielessä tarkkarajaisia tai selkeitä. Huono-osaisuus, lastensuojelun ryhmätoiminta, holistinen ihmiskäsitys ja dialogisuus vaikuttavat toisistaan irrallisilta ja epämääräisiltä. Yhdessä ne muodostavat kuitenkin tutkimukseni viitekeh-

sen. Ne tarkastelevat todellisuutta eri tasoilta, mutta ovat kaikki palautettavissa ihmisen subjektiviteettiin. Holistisen ihmiskäsityksen kautta ymmärrän yksilön kehollisena, situationaalisen ja tajunnallisena kokonaisuutena. Siten ymmärrän huono-osaisuuden olevan paitsi rakenteellista ja situationaalista, myös tajunnallisesti koettua - subjektiivista - pahoinvointia, joka purkautuu yhteiskunnassa lastensuojelua velvoittavalla tavalla. Lastensuojelun ryhmätoiminta on yksi yritys vaikuttaa ennaltaehkäisevästi tai korjaavasti tähän situationaaliseen ja tajunnalliseen huono-osaisuuteen. Ryhmässä vuorovaikutussuhteet - dialoginen dialogisuus - toimii väliintulevana komponenttina, jonka avulla voidaan pyrkiä vaikuttamaan myös yksilön tajunnallisuuteen. Parhaassa tapauksessa ryhmän avulla voidaan käynnistää yksilön sisäinen dialogi, jolloin hän pääsee yhteyteen itsensä kanssa. Vain yksilö itse voi määrittellä, parantaako prosessi hänen subjektiivista hyvinvointiaan. Tästä viitekehuksesta yritän tuottaa tyttöjen kokemuksen tästä prosessista.

4 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

4.1 Tutkimuksen eettisistä lähtökohdista

Kun lasten ja nuorten huono-osaisuutta selvitetään tutkimuksen keinoin, liikutaan eettisesti herkällä vyöhykkeellä. Jaana Lähteenmaa (1997) kritisoi voimakkaasti ongelmanuorten projektievaluointitutkimuksia, joissa nuorten ”kuntoutumista” on tarkasteltu henkilöiden tunnistamisen mahdollistavin keinoin. Lähteenmaa pitää ongelmallisena, että ongelmanuorille järjestettävien projektien yhteydessä stigmatisoidaan nuoria, ja että tätä leimaamista jatketaan ja se vielä ikuistetaan julkaistaessa laajat raportit projektien toimivuudesta. Artikkelissaan hän kysyy, onko evaluointitutkimus tiedettä, viihdettä vai rahoittajia varten tuotettua ”sarasvuolaista oikotie onneen” -opin julkisuushakuista levittämistä? (mt., 28 - 29, 31.) Lähtenmaan artikkelissa on nähtävissä 1960-luvulla alkanut leimaamisteorian vaikutus, jonka seurauksena sosiaalisten ongelmien tutkiminen oli rajautua käsitteellisten valinnanvaikeuksien viidakkoon (Pösö 2002, 112 - 116). Ehkä tästä leimaamisen pelosta johtuen 1980-luvun tyttötutkijat, joihin Lähtenmaakin lukeutui, jättivät sosiaaliset ongelmat kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle.

Lähtenmaan (1997) artikkelissa on kuitenkin monta pysäyttävää näkökulmaa, joita minunkin on syytä pohtia. Millä oikeudella tutkin murrosikäisten tyttöjen kokemuksia lastensuojelun ryhmätoiminnasta? Etenkin kun ottaa huomioon taustani toimijaverkostossa, joka nimenomaisesti on kiinnostunut ryhmätoiminnasta. Etenkin kun tämä ryhmä on antanut puitteet toteuttaa tutkimuksen. Toteutanko vain ryhmän toivetta saada lisätietoa ja empiiristä evidenssiä ryhmätoiminnan tarkoituksenmukaisuudesta?

Alusta alkaen minulle oli selvää, etten tekisi evaluointitutkimusta. Allekirjoitan osittain Lähtenmaan (1997) kritiikin, ettei monimutkaisten sosiaalisten prosessien kausaaliteeteista voi tutkimuksen keinoin sanoa juuri mitään (mt., 29). Myös Ilmari Rostila ja Mikko Mäntysaari (1997; ks. Lähtenmaa 1997, 29) huomauttavat, ettei evaluointitutkimus ole tiedettä niin kauan, kun se unohtaa epistemologiset oletukset. Lähestyin tyttöryhmää kuitenkin toisenlaisesta näkökulmasta. En ollut niinkään kiinnostunut niistä faktisista tuloksista, joita tyttöryhmässä mahdollisesti saatiin aikaan, vaan tyttöjen kokemusmaailmasta. Jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa luovuin etnografian tekemisen ajatuksesta eettisin perustein. Koin, että tunkeutumiseni ryhmään olisi aiheuttanut häiriöitä ryhmädynamiikassa ja ollut siten hyvin ky-

seenalaista. Valitsin tutkimusmenetelmäksi ainakin periaatteessa osallistujaa kunnioittavan fenomenologisen syvähaastattelun osittain juuri siitä syystä, että se antaa osallistujalle mahdollisuuden korjata sanomaansa ja palata uudelleen jo aiemmin puhuttuun. Antaessaan tilaa ja harkinta-aikaa se mahdollistaa myös haastatteluprosessista vetäytymisen. Tutkimusmenetelmän huolellisen valinnan lisäksi tein lukuisia teknisiä ratkaisuja lisätäkseen tutkimukseni eettisyyttä: harkitessani tutkimuskohteeksi valikoituvaa ryhmää pidin tärkeänä, että ryhmä olisi jo päätösvaiheessa - siten pyrin minimoimaan riskiä torpedoida ryhmäprosessia. Pyrin eettisyyteen myös huolehtimalla asianmukaisista virallisista tutkimusluvista, joiden lisäksi pyysin kirjalliset luvat paitsi työiltä itseltään, myös heidän vanhemmiltaan. Tulosten raportoinnin yhteydessä olen tietoisesti jättänyt pois haastattelukohtia, jotka saattaisivat johtaa tunnistettavuuteen. Olen välttänyt sensaatiohakuisuutta ja jättänyt pois kohtia, joiden dokumentointi palvelisi lähinnä uteliaisuutta.

Varoimista huolimatta en pysty antamaan eettisesti täydellistä perustelua tutkimukseni teolle. Riitta Granfelt (1998) kirjoittaa naisten kodittomuutta käsittelevässä väitöskirjassaan:

”(-) on eettisesti perusteltua tehdä tutkimusta, joka edellyttää ihmisten luokse menemistä ja henkilökohtaista vuorovaikutusta: kodittomuuden kokemuksesta eivät voi kertoa muut kuin sitä itse eläneet. Pieniin marginaaliryhmiin kuuluvat naiset rikastuttavat kertomuksillaan naistutkimusta, ja heidän kertomuksillaan on myös sosiaalipoliittista relevanssia. Syrjäytyneet naiset ovat edelleen liian näkymättömiä niin suomalaisessa naistutkimuksessa kuin köyhyystutkimuksessakin”. (mt., 40.)

Voisin perustella tutkimustani lähes samoin argumentein. Koen, että lastensuojelun asiakaina olevilla nuorilla on paljon annettavaa sosiaalityön tutkimukselle ja kehittämiselle. Lastensuojelun sosiaalityön tehtävänä on kohdata yksilöitä ja yhteisöjä erityisesti elämäntilanteissa, joista niin trendikäs positiivisuus on kaukana. Sosiaalityön tutkimuksen yhtenä tehtävänä voi pitää näiden kohtaamisten dokumentointia. Koen, että tässä suorituskeskeisessä ajassa myös rikkinäiset ja normeja rikkovat kertomukset ovat arvokkaita.

Lastensuojelun sosiaalityön lasten ja nuorten kokemuksia ja näkökulmia kunnioittava tutkimus on ollut vähemmistössä asiantuntijapuheen määrittäessä sen mitä heille kuuluu. ”Ongelmallisesti” käyttäytyviä nuoria lähestyttäessä on luotettu mieluummin aikuisten arvioon tilanteesta - äänessä ovat olleet viranomaiset, opettajat ja vanhemmat, mutta harvoin nuoret itse. Perusteluna tälle esimerkiksi Leo Nyqvist (1995) mainitsee nuorten kyvyttömyyden verbaaliin vuorovaikutukseen: hänen tutkimuksessaan nuorten vastaukset olivat instrumentaalisia, ja hän koki pääsevänsä havainnoin ja ohjaajien haastatteluun parempaan ymmärrykseen

nuorten kokemuksista. Tutkimuksensa johdannossa hän korostaa fenomenologiaa; keskeisenä tavoitteena on aktoreiden kokemusten tulkinta ja ymmärtäminen. Lasten ja nuorten kokemuksia on tutkimuksessa kuvattu kuitenkin vain 23 rivin verran. (mt., 19 - 20, 158 - 159.)

Motiivini tutkimukselle ei ole hehkuttaa tyttöyden autuutta ja kompetenssia (vrt. Näre & Lähteenmaa 1992b) eikä liioin kauhistella sen alennustilaa (vrt. mediassa käydystä keskustelusta Aaltonen & Honkatukia 2002c). En myöskään halua perustella tutkimustani feministisellä päätöksellä, ”tyttöjen pelastamisella ja valtaistamisella” (vrt. Lähteenmaa 2002, 271-286). Haluan antaa äänen tytöille, joita on aiemmin tutkittu lähinnä etnografian keinoin (esim. Törrönen 1999; Pösö 1993). Tytöille, jotka ovat lastensuojelun sosiaalityön asiakkaina. Luetuani tyttöistä tehtyjä tutkimuksia ja verratessani niitä omaan tutkimukseeni olen ymmärtänyt, että tutkimukseni tehtävänä on tuottaa kertomus siitä, millaista murrosikäisen tytön maailma on silloin, kun elämään ei löydy mieltä. Haluan myös antaa tytöille mahdollisuuden kertoa siitä, miten he ovat kokeneet ympäristön kohdelleen heitä. Haluan liittää aineiston sosiaalityön viitekehykseen ja antaa tyttöjen kertoa niistä tukitoimista, joita heille tarjottiin. Tarinan kertominen on eettinen valinta.

Luotan kykyyni kertoa tyttöjen tarinan heitä arvostaen, olenhan itse ollut kaveripiirisuuntautunut murrosikäinen kaupunkilaistyttö. En voi väittää kokeneeni yhtä raskasta elämänvaihetta, mutta vanhojen päiväkirjojeni näköalattomuudessa oli jotakin hyvin tuttua. Omien kokemuksieni kautta koin haastattelutilanteissa olevani kyvykäs kunnioittamaan tyttöjen omaa tilaa sekä välttämään tungettelevaa ilmapiiriä (vrt. Granfelt 1998, 39 - 41).

4.2 Tutkimuksen luotettavuudesta

Sosiaalityön tutkimuksessa fenomenologinen lähestymistapa on ollut lähinnä kvalitatiivisen tutkimuksen taustafilosofinen lähtökohta - on pyritty ymmärtävään tutkimukseen. Oma valintani sitoutua suhteellisen tiukasti fenomenologiaan vaatii mielestäni tutkimukseni validiteetin yksityiskohtaista tarkastelua. Juha Perttula (1995) esittää, että tutkimuksen luotettavuuden määrittelylle on olemassa välttämättömiä ja riittäviä kriteerejä (mt., 99). Välttämättömät kriteerit liittyvät tutkimuksen ontologiseen relevanttiuteen: tutkijan on pohdittava tutkittavan ilmiön perusrakenteen ja tutkimusmenetelmän vastaavuus - menetelmän luotettavuus määräytyy aina suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Ihmistieteissä tämä analyysi on tehtävä ihmiskä-

sityksen tasolla. (mt., 97.). Nämä välttämättömät kriteerit olen esitellyt tarkemmin muualla tutkimuksessani.

Riittävät kriteerit liittyvät nimenomaisesti metodologiaan. Perttula (1995) erittelee yhdeksän kriteeriä, joiden valossa voidaan tarkastella tajunnallisten merkityssuhteiden tutkimuksen luotettavuutta riippumatta valitusta kvalitatiivisesta tutkimusotteesta (mt., 102 - 104). Seuraavassa käsittelen näitä kriteerejä suhteessa omaan tutkimukseeni.

1. Tutkimusprosessin johdonmukaisuus

Tutkimuksen on edettävä loogisesti tutkittavan ilmiön perusrakenteen, tutkimuksen aineiston hankintatavan, teoreettisen lähestymistavan, analyysimenetelmän ja tutkimuksen raportointitavan suhteen (Perttula 1995, 102). Tutkimuskohteeni, lastensuojelun asiakkaina olevat tytöt ja heidän kokemuksensa, edellyttivät ymmärtämään pyrkivää tutkimusotetta. Näin ollen epistemologinen lähestymistapani oli fenomenologinen, ja aineistonhankintatapa yksilökohtainen syvähaastattelu. Analyysimenetelmäksi valitsin fenomenologisessa psykologiassa kehitetyn Giorgin (1993a ja b) analyysimenetelmän, sillä metodiltaan se oli nähdäkseni tarkoituksenmukainen aineistoni huomioon ottaen. Raportointitapani on yksityiskohtainen, ja olen työssäni pyrkinyt etenemään siten, että lukija kykenee seuraamaan ratkaisujani. Tässä onnistuminen jää lukijan arvioitavaksi.

2. Tutkimusprosessin reflektointi ja reflektoinnin kuvaus

Tutkijan on kyettävä perustelemaan tutkimukselliset valintansa kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Lukijan on kyettävä hahmottamaan tutkimusprosessin kulku ja kokonaisuus. Erityisesti tutkimusaineiston analyysin konkreettinen eteneminen on kuvattava. (Perttula 1995, 102.) Olen pyrkinyt kunnioittamaan lukijaa perustelemalla tekemiäni valintoja. En ole löytänyt sosiaalityön tutkimusta, jossa olisi päädytty samanlaisiin epistemologisiin ja metodologisiin valintoihin kuin omassa työssäni. Siksi koin tutkimusvaiheiden kuvaamisen paitsi erityisen tarpeelliseksi, myös vaativaksi.

3. Tutkimusprosessin aineistolähtöisyys

Kvalitatiivinen tutkimusprosessi etenee tutkimusaineiston ehdoilla (mt., 102). Olen tutkimuksessani kunnioittanut loppuun asti aineistolähtöisyyttä. Tutkimusprosessiani ohjanneet käsitteet ovat olleet väljiä, enkä ole sitoutunut tiukkoihin teoreettisiin viitekehyksiin. Olen kuitenkin katsonut aiheelliseksi peilata tutkimukseni tuloksia myös aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin, kuitenkin vasta aineistohavaintojen jälkeen.

4. *Tutkimusprosessin kontekstisidonnaisuus*

Kontekstilla viitataan ihmisen ulkopuolisen todellisuuden kokonaisuuteen, siis tutkimusprosessin ja tutkimustilanteen väliseen sidonnaisuuteen - tutkimusprosessi tapahtuu olemassa olevassa todellisuudessa. Kontekstilla viitataan myös yksilön koettuun, siis tajunnan sisällölliseen maailmaan. Kontekstisidonnaisuudella viitataan sen seikan ymmärtämiseen, että toisen ihmisen merkityssuhteet ovat mielekkäästi tutkittavissa vain hänen koetun maailmansa kokonaisuudessa. Kvalitatiivisen tutkimuksen on siis oltava yksilökohtaista - idiografista (mt., 102). Omassa tutkimuksessani jouduin tekemään kompromissin: säilytin jokaisen tutkimukseen osallistuneen tytön henkilökohtaiset kertomukset yksilöityinä tutkimuksen loppuun asti, mutta tutkimuseettisistä syistä johtuen muodostin heidän kokemuksistaan yhteisen kuvauksen. Tutkimukseni raportointi pyrkii kuitenkin idiografisuuteen antamalla jokaiselle työlle äänen haastattelusegmenttien muodossa. Tutkimukseni tulosten tasolla pyrin kuvaamaan kokemuksia, jotka tulkintani mukaan olivat tytöille yhteisiä. Tässä tulkintatyössä olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman intuitiivinen ja herkkä, enkä koe tulkintaani haastatteluaineiston valossa vääräksi. Tulkintaani voidaan luonnollisesti kritisoida.

5. *Tavoiteltavan tiedon laatu*

Perttulan (1995) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan saavuttaa essentiaalisesti, käsitteellisesti ja persoonakohtaisesti yleistä tietoa, joka on ilmaistava kielellisesti. Kokemukseen kohdistuvassa tutkimuksessa essentiaalisesti yleisellä tarkoitetaan ontologisen analyysin tulosta ihmisen olemassaolosta. Käsitteellisesti yleisellä viitataan toisaalta ihmisen ajattelun ja kielen perusluonteeseen ja toisaalta kielellistämisen vaatimukseen. Käsitteellisesti yleinen voidaan ulottaa useamman ihmisen merkityssuhteiden kuvaamiseen. Persoonakohtainen yleinen on käsitteellistä yleistä, jossa kuvataan yhden koetun maailman merkitysverkostoa, ts. idiografista tietoa. (mt., 103.) Oma tutkimukseni tavoitteli paitsi käsitteellisesti, myös persoonakohtaisesti yleistä tietoa. Pyrin siis persoonakohtaisen tiedon kautta tuottamaan käsitteellisesti yleistä tietoa näiden tyttöjen kokemuksista. Vaikka tiedon yleisyys rajoittunee kyseiseen tyttöryhmään, koen onnistuneeni tässä tavoitteessani hyvin. Nähdäkseni laajempiin konteksteihin yleistettävä tieto ei olisi tehnyt tutkimustani arvokkaammaksi, sillä tavoitteena oli pureutua juuri näiden tyttöjen elämismaailmaan. Parhaassa tapauksessa tutkimukseni toki herättää ajattelemaan myös toisten samankaltaisessa tilanteessa elävien yksilöiden kokemuksia, mutta sitä en voi luvata.

6. *Metodien yhdistäminen*

Tutkimusmenetelmät valitaan ontologisen analyysin perusteella. Jos ontologinen analyysi osoittaa ilmiön paljastuvan vain usean tutkimusmenetelmän yhdistelmällä, lisää niiden käyttö tutkimuksen luotettavuutta. (Perttula 1995, 103) Oman tutkimukseni kohdalla sovelsin haastattelumetodin nuorille tytöille sopivaksi ja sovelsin haastatteluaineiston käsittelyyn fenomenologista analyysia.

7. *Tutkijayhteistyö*

Tutkijayhteistyö lisää tutkimuksen luotettavuutta, jos se lisää tutkimuksellisten menettelyjen systemaattisuutta ja ankaruutta (Perttula 1995, 103). Itse osallistuin tutkimusprosessini kuluessa paitsi oman laitoksen tutkimusseminaareihin, myös Valtiotieteellisen tiedekunnan monitieteelliseen tutkimusseminaariin, jossa sain poikkitieteellistä näkökulmaa tutkimukseeni dosentti Jukka Törrösen ohjauksessa. Monitieteellisessä tutkimusseminaarissa jouduin tarkastelemaan kriittisesti tekemiäni epistemologisia valintoja, sekä perustelemaan aineistoni analyysimetodin mielekkyyttä usean yhteiskuntatieteellisen oppiaineen perus- ja jatkotutkinto-opiskelijoille.

8. *Tutkijan subjektisuus*

Tutkijan tajunnallisuus on tutkimustyön välttämätön edellytys ja hänen on reflektoitava, analysoitava ja raportoitava sen merkitys tutkimuksen eri vaiheissa (Perttula 1995, 103). Olen pyrkinyt tuomaan esiin omaa taustaani siinä määrin, kuin olen kokenut sen olevan tarpeellista. Raja liiallisen ja tarpeellisen välillä on hiuksen hieno, sillä koen tutkimusraportin liiallisen subjektiivisuuden tutkimuksen luotettavuutta heikentävänä tekijänä. Tämän ristiriidan ratkaiseminen on ollut ongelmallisimpia tutkimuksen teossa.

9. *Tutkijan vastuullisuus*

Tutkijan on suoritettava kaikki tutkimukselliset toimenpiteet systemaattisesti, sillä kaikkia yksityiskohtia ei voi välittää tutkimusraportissa niin, että toinen ihminen kykenisi konstruimaan tutkimuksen kulun täsmälleen tapahtuneessa muodossa. (Perttula 1995, 103.) Voin arvioida vastuullisuuteni toteutumista vain itse. Koen olleeni vastuullinen ja järjestelmällinen, ja olen pyrkinyt osoittamaan sen myös raportoinnissani.

Edellä luetellut kriteerit koskevat siis kaikkea kvalitatiivista tutkimusta. Fenomenologisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnin keskeinen lähtökohta on tutkijan kyky tavoittaa ilmiö sellaisena, kuin se tutkittaville ilmenee. Fenomenologinen tutkimus siis pyrkii kohti toisen ihmisen konstruktion ja tutkijan siitä tekemän rekonstruktion identtisuutta. Tämän tavoitteen absoluuttisen toteutumisen mahdottomuus on kuitenkin ymmärrettävä, sillä tutkijaa ei

oleteta yli-ihmiseksi: ilmiöt suodattuvat aina tutkijan omien ymmärtämysyhteyksien kautta. Tämä luonnollinen asenne on kuitenkin kyettävä refleктоimaan, ja siitä seuraavat ennakkokäsitykset mahdollisuuksien mukaan sulkeistamaan. (Perttula 1995, 104 - 105.)

Pyrin oman tutkimukseni luotettavuuden lisäämiseen pidättäytymällä puhumasta tyttöryhmän tytöistä ryhmänohjaajien kanssa ennen haastatteluja ja niiden jälkeen. Kirjallisuutta luin vapaasti, sillä lastensuojelun asiakkaana olevista nuorista on yllättävän vähän tutkimustietoa. Pyrin kriittisyyteen lukemassani, ja tämä toivottavasti välittyy esimerkiksi tyttötutkimusta käsittelevässä osassa tutkimusraporttiani. Pyrin myös omakohtaisuuden kautta konstruioimaan käsitykseni murrosikäisen tytön kokemusmaailmasta lukemalla vanhoja päiväkirjojani. Samalla selvitin itselleni, miten omat kokemukseni poikkeavat konteksteiltaan ja aikakaudeltaan tutkimukseni tyttöjen kokemuksista. Nuortenkodissa tekemäni työn kautta minulla oli oma-kohtainen näkemys huostaanotettujen nuorten elämismaailmasta. Pyrin kriittisesti refleктоimaan tätä näkemystäni, ja pidättäydyin tutkimusprosessin analyysivaiheessa työskentelemästä nuorten parissa.

Juha Perttulan (1995) mukaan ”edellä lueteltujen kriteerien mukainen tutkimus tuottaa *perusteltavissa olevaa* tietoa. Enempää tuskin voidaan miltään ihmisen tekemältä tutkimukselta edellyttää.” (mt., 106.) Nähdäkseni tutkimukseni täyttää edelliset kriteerit tarkoituksenmukaisesti. Siten uskallan väittää, että tutkimukseni kautta välittyvä tieto on perusteltua.

5 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

5.1 Epistemologinen tausta: Schutzilainen fenomenologia

Pro gradu -tutkielmani on paitsi metodologialtaan myös teoreettisfilosofiselta lähtökohdaltaan fenomenologinen. Tesch (1990) on jakanut kvalitatiivisen tutkimuksen tyypit neljään kategoriaan. Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat kielen ominaisuuksista kiinnostuneet tutkimusotteet, jotka tarkastelevat kieltä joko kommunikaationa tai kulttuurin heijastajana. Edelliseen lukeutuvat diskurssianalyttinen ja sisällönanalyttinen tutkimusote. Symbolinen interaktionismi ja etnometodologia tarkastelevat kieltä kulttuurin heijastana. Toiseen kategoriaan Tesch luokittelee säännönmukaisuuksia etsivät tutkimusotteet, jotka pyrkivät joko tunnistamaan tutkimusaineiston elementtejä sekä kategorisoimaan näitä ja näiden välisiä yhteyksiä, tai tunnistamaan tutkimusaineistossa toistuvasti esiintyviä säännönmukaisuuksia. Edellinen tavoite liittyy mm. grounded teoriaan ja etnografiseen sisällönanalyysiin, jälkimmäinen fenomenografiaan ja toimintatutkimukseen. Kolmanteen kategoriaan Tesch liittää tutkimusmenetelmät, joiden tavoitteena on tekstin tai toiminnan merkityksen ymmärtäminen. Fenomenologia kuuluu tähän kategoriaan pyrkimällä merkitysten ymmärtämiseen etsimällä ilmiön yleisiä ja toisaalta ainutkertaisia sisältöjä. Tapaustutkimus ja hermeneutiikka sisältyvät myös tähän kategoriaan, mutta niiden näkökulma on fenomenologista tutkimusta tulkitsevampi. Neljänteen kategoriaan Tesch liittää tutkijan omaa reflektiivisyyttä tutkimusaineistona käyttävän tutkimuksen. Reflektiivinen fenomenologia ja heuristinen tutkimus sisältyvät tähän luokkaan. (Tesch 1990; ks. Perttula 1995, 53 - 54; Miles & Huberman 1994, fig. 1.2.)

Pyrkimyksenäni on välittää palanen tyttöjen maailmasta, heidän kokemuksistaan ja tulkinnoistaan. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi olen soveltanut Wienissä syntyneen ja Yhdysvaltoihin vuonna 1939 paenneen sosiologi Alfred Schutzin (1899 - 1959) fenomenologiaan perustuvaa haastattelumenetelmää (Seidman 1998). Schutzin ajatuksista kiinnostuin myös Vesa Puurosen (1995) väitöskirjan kautta.

Työssään Schutz (1967) oli erityisen kiinnostunut selvittämään ristiriitaisuuksia, joita sisältyi sosiologi Max Weberin oppiin sosiaalitieteiden metodologisista perusteista. Schutz oli Weberin kanssa samaa mieltä useista teeseistä, mutta Weberin käsitykset ymmärtämisestä (Verstehen), subjektiivisesta merkityksestä (gemeinter Sinn) ja toiminnasta (Handeln) olivat Schutzin mielestä niin ristiriitaisia, että ne murensivat koko tulkitsevan sosiologian tietoteoreettisen

pohjan. Ensimmäisen kerran jo vuonna 1932 julkaistussa teoksessaan Schutz käsittelee erityisesti subjektiivisuuden ja objektiivisuuden rooleja sosiaalitieteissä, sekä ihmisen toiminnan luonnetta fenomenologisesta näkökulmasta, mutta teoksella on myös laaja-alaisempaa merkitystä. Schutzin työ on nykyään arvostettu ja debatoitu filosofinen analyysi sosiaalitieteistä. Se pyrkii vastaamaan perustavanlaatuisen kysymyksen siinä, voidaanko sosiaalitieteiden avulla koskaan ymmärtää ihmisen toimintaa. (Walsh 1967, xv, xvii, xxi.)

Fenomenologisessa sosiologiassa uskotaan, että yksilön elämämaailma koostuu merkityksillä ladatuista kokemuksista: kaikella käyttäytymisellä ja toiminnalla voidaan katsoa olevan merkitystä, joka voidaan tunnistaa refleктоivan ajattelun avulla (Schutz 1967, 19, 51). Reflektoidessaan yksilö tulkitsee kokemuksiaan suhteessa aiemmin omaksumaansa tietoon. Näin tehdessään hän tarkastelee kokemusta suhteessa merkityskonteksteihinsa (meaning-context), joita Schutz kutsuu kokemusskeemoiksi (the schemes of our experience) ja tulkintaskeemoiksi (interpretive schemes) (mt., 76, 81). Uudet kokemukset pyritään suhteuttamaan näihin skeemoihin. Skeemat muodostuvat aiemmin koettujen asioiden ymmärtämisestä, ne ovat ikään kuin koordinaatteja, jotka otetaan käyttöön arvioidessa uutta tilannetta (mt., 81 - 82). Tulkitsen Schutzin skeema-käsityksen vastaavan Lauri Rauhalan (1993) tajunnallisen horisontin käsitettä (mt., 17).

Fenomenologiassa on etsitty vastausta sosiaalitieteiden ikuisuusongelmaan: miten voimme ymmärtää toisen ihmisen kokemusta? Schutzin kritiikki tulkitsevalle sosiologialle oli, että pyrkiessään selittämään toisen ihmisen kokemusta, tutkija yleensä selittää vain omaa tai teoreettista kokemustaan samasta ilmiöstä. Minä (I) en koskaan voi ymmärtää toisen (Thou) kokemusta täydellisesti, vaan ymmärrys rakentuu aina omien kokemus- ja tulkintaskeemojeni varaan (mt., 108 - 110). Schutzin mukaan mikään sosiaalitieteellinen tutkimus ei voi edetä pohtimatta syvällisesti subjektiivisuuden ja objektiivisuuden kysymyksiä, ja erityisen tärkeätä tämä on silloin, kun pyrkimyksenä on ymmärtää toisen ihmisen kokemusta (mt., 31 - 43). Tätä subjektiivisuuden ja objektiivisuuden ongelmaa Schutz lähestyi Bergsonin ja Husserlin filosofian kautta (mt., 43).

Schutzin mukaan toisen ihmisen kokemuksen ymmärtäminen on mahdollista vain huolellisen reflektoinnin ja toimijan motiivien analysoinnin kautta. Kyetäkseen ymmärtämään tulkitsija ei voi vain havainnoida ilmiön suorittajaa, ja päätellä omasta kokemusmaailmastaan käsin, mikä toiminnan tarkoitus, tai etenkin, mikä sen merkitys on. Näin tehdessään hän suorittaa tul-

kintaa vain omasta näkökulmastaan: mikä on minun kokemus hänen kokemuksestaan? (Schutz 1967, 108 - 109.) Jotta tästä subjektiivisuudesta pääsee etenemään, tulee tulkitsijan kysyä itseltään toimijan motiiveja. Tulkitsijan on kysyttävä ”mitä tämä ihminen tarkoittaa puhuessaan minulle tällä tavalla juuri tällä hetkellä ja tässä yhteydessä? Minkä vuoksi hän tekee näin (mikä on hänen ’in order to’ - eli jotta-motiivinsa)? Mitkä olosuhteet antavat hänelle aiheen puhua juuri näin (mikä on hänen ’because’ - eli koska-motiivinsa)? Mitä näiden sanojen valinta ilmentää?” Tällaiset kysymykset kohdistuvat toisen ihmisen omaan merkityskontekstiin, niihin monimutkaisiin tapoihin, joilla hänen eletyt kokemukset ovat sijoittuneet hänen kokemusskeemoihinsa, ja tapoihin, joilla hän niitä tulkitsee (tulkintaskeemoihin). (mt., 113.) Vuorovaikutuksessa kokemuksen merkityksestä voidaan neuvotella, jolloin siitä tulee intersubjektiivista ymmärrystä: minulla on käsitys siitä, millainen käsitys sinulla on minun käsityksestäni ja päinvastoin. (mt., 108, 113.) Schutz huomauttaa, ettemme koskaan voi ymmärtää toisiamme täydellisesti, sillä tavoitteen toteutuminen vaatisi astumista toisen tajunnan ja kokemusmaailman sisään. Tähän kykeneminen merkitsisi toiseksi tulemistä. Myös tutkijan on tiedostettava ja hyväksyttävä rajallisuutensa toiseuden ymmärtämisessä. (mt., 99, 106.)

Schutzin mukaan arkielämän naiivin ymmärtämisen ja sosiaalitieteessä vaadittavan ymmärtämisen välillä on eroa ja yhtäläisyyttä. Arkisessa kanssakäymisessä huomiomme harvemmin kohdistuu jaettujen kokemusten merkitysten pohdintaan. Toisen (Thou) subjektiivinen kokemus - itse asiassa koko olemassaolo ja persoonallisuus - ohitetaan itsestään selvänä ilmiönä. Emme myöskään pysähdy pohtimaan, miten oma tulkintamme toisen toiseudesta merkityks maailmassamme rakentuu. Sosiaalitieteen tutkimuksen käynnistymistä Schutz kuvaa lainauksen veroisella kappaleella:

However, I can at any given time change all this and bring these acts within the focus of my gaze. For instance, I may ask, “Have I understood you correctly?” “Don’t you mean something else?” “What do you mean by such and such action?” (-) The moment I raise such questions, I have abandoned my simple and direct awareness of the other person, my immediate grasp of him in all his subjective particularity. I have abandoned the living intentionality of our confrontation. The light in which I am looking at him is now a different one: my attention has shifted to those deeper layers that up to now had been unobserved and taken for granted. I no longer experience my fellow man in the sense of sharing his life with him; instead I “think about him”. But now I am acting like a social scientist. For the latter (when he is acting *as a social scientist* and not just as an ordinary human being) gains access to the subjective experiences of others by treating them as objects of thought rather than by immediately grasping them as they occur.” (mt., 140 - 141.)

Lainauksen viimeinen lause voidaan tulkita tavoitteeksi käsitellä toisten subjektiivisten kokemusten merkityksiä mahdollisimman objektiivisesti.

5.2 Tutkimuksen suhde fenomenologiseen reduktioon ja deskriptioon

Fenomenologiassa ”objektiivisuutta”⁴ on pyritty toteuttamaan nk. fenomenologisen reduktion avulla. Fenomenologinen reduktio on prosessi, jonka avulla epäolennaisuudet pyritään siirtämään syrjään ja keskittämään huomio analyysin kannalta keskeisiin asioihin. Husserlin lauseesta ’Zu den Sachen Selbst’ (paluu asioihin itseensä) on muodostunut fenomenologian perusteeksi ja sillä viitataan fenomenologian tavoitteeseen kuvata asioita ilman teoreettisia käsitteitä, intuition avulla. Tämä edellyttää luonnollisesta asenteesta luopumista, kykyä pyrkiä tietoisesti luopumaan arkipäiväisestä suhteesta maailmaan. (Perttula 1995, 8 - 12; Moustakas 1994, 32 - 33.) Reduktion tavoitteena voidaan pitää myös teoreettisten ja käsitteellisten etukäteisoletusten jatkuvaa ja huolellista reflektointia. Sen tavoitteena on välttää tutkimusaineiston hahmottamista teoreettisesti latautuneiden tapojen kautta, ja pyrkiä saavuttamaan toisen ihmisen kokemus sellaisena kuin tutkittavat (ei tutkija) sen kokevat. Fenomenologinen reduktio ja hermeneuttisen kehän ominaispiirteet ovat lähellä toisiaan; tutkimusprosessin edetessä tutkijan ja tutkittavan kokemukset eriytyvät toisistaan. (Perttula 1995, 23 - 26, 69 - 72.) Reduktio ei kuitenkaan edellytä yliluonnollisia kykyjä tai suuria ponnisteluja, vaan sen avulla vältetään virheellisiä tulkintoja, kuten Seidman (1998) kirjoittaa:

”The process of working with excerpts from participants’ interviews, seeking connections among them, explaining those connections and building interpretative categories is demanding and involves risks. The danger is that the researcher will try to force the excerpts into categories, and the categories into themes that he or she already has in mind, rather than let them develop from the experience of the participants as represented in the interviews. The reason an interviewer spends so much time talking to participants is to find out what *their* experience is and the meaning *they* make of it, and then to make connections among the experiences of people who share the same structure.” (Seidman 1998, 110.)

Toinen fenomenologisessa tutkimuksessa saavuteltu tavoite on pyrkimys ilmiön kuvaamiseen eli deskriptioon. Fenomenologisen reduktion päämääränä on tavoittaa ilmiö sellaisena kuin se on olemassa, ja deskriptio nivoutuu saumattomasti tähän perustavoitteeseen. Fenomenologinen reduktio on filosofinen metodi, jonka avulla pyritään deskriptioon. Fenomenologiassa

⁴ Käytän objektiivisuuden yhteydessä lainausmerkkejä, sillä objektiivisuuden ihanteesta huolimatta Schutz (1967) suhtautuu sen toteutumiseen sosiaalitieteissä kriittisesti (vrt. emt., 31 - 38).

pyritään pitämään deskriptio ja tulkinta toisistaan erossa; niiden molempien kohteena ovat merkitykset, mutta deskriptiossa pitäydytään tiukasti todistettavassa (ts. havaittavissa olevassa), kun taas tulkinnassa annetaan motiivin, teorian, hypoteesin tai käytännön vaikuttaa tutkimukseen. (Perttula 1995, 32 - 33.) Tulkitsemisesta pitäytymiseen on kuitenkin fenomenologiassa suhtauduttu vaihtelevalla ankaruudella: psykologista fenomenologiaa kehitellyt Amedeo Giorgi kieltää tulkinnan kokonaan (vrt. Perttula 1995, 33 - 34), eksistentiaalista psykologista fenomenologiaa kehitellyt Juha Perttula (1995) sallii tulkinnan ihmiskäsityksen ja piiriontologian pohjalta (mt., 32 - 35, 55 - 56) ja fenomenologista syvähaastattelumenetelmää opetuksen ja sosiaalitieteiden tutkimukseen kehitellyt Irving Seidman (1998) korostaa aineistolähtöisen tulkinnan välttämättömyyttä (mt., 110 - 112). Seidman (1998) kuitenkin kehottaa säästeliäisyyteen teoria-käsitteen käytössä. Kaikki aineistossa havaittavat tapahtumat, rakenteet, roolit ja sosiaaliset valtasuhteet eivät välttämättä palaudu johonkin tiettyyn teoriaan, vaan käsitteen liiallinen käyttö johtaa sen inflaatioon. (mt., 111.)

Koin reduktion ja deskription vaatimukset ongelmallisiksi, sillä nähdäkseni tutkimusentekoa ohjaavat aina oman tieteenalan lähtökohtaolettamukset, eikä tutkija ole vapaa ympäröivän kulttuurin konteksteista tai oman henkilöhistoriansa vaikutuksilta. Mielestäni tulkinnasta vapaa tutkimus on mahdoton tavoite, sillä jo valittaessa tutkimusaihetta suoritetaan tulkintaa. Lisäksi tutkijalla on aina tietty ihmiskäsitys ja ontologia. Nämä eivät nähdäkseni vähennä tutkimuksen luotettavuutta, jos ne ovat selkeästi eksplikoituja, ja lukija kykenee seuraamaan tutkijan ajatuksen kulkua aineistossa. En myöskään näe tulkinnan käyttämistä ongelmalliseksi siinä vaiheessa, kun aineiston on ”annettu puhua”, kunhan tulkintojen ei anneta vaikuttaa siihen, miten aineistoa käsitellään. Toteutin reduktiota kuitenkin pitäytymällä tiukasta teoreettisesta viitekehystä koko tutkimusprosessin ajan. Vasta aineiston analyysin jälkeen pyrin kirjallisuuden avulla tulkitsemaan niitä kokemuksia, joita fenomenologisen analyysin avulla olin aineistosta löytänyt.

5.3 Fenomenologinen syvähaastattelu

”When one is watching a woodcutter it will make a great deal of difference whether we try to analyze ‘objectively’ the individual blows of the ax or whether we simply ask the man what he is doing and find that he is working for a lumber company.” (Schutz 1967, 62.)

Miten toteuttaa fenomenologinen lähestymistapa käytännössä? Irving Seidmanin (1998) mukaan haastattelu on toimiva tapa toteuttaa fenomenologista tutkimusta (mt., 1-5). Fenomenologiassa uskotaan, että totuus rakennetaan intersubjektiiivisessä vuorovaikutuksessa ja sen pohjalta muodostetuissa intuitiivisissa ja refleksiivisissä tulkinnoissa. Haastattelua voi kuvata keskusteluksi, jolla on rakenne ja tarkoitus, ja jossa haastateltavat vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa muodostavat oman käsityksensä elämismaailmastaan (Kvale 1996, 3 - 5, 6, 11). Fenomenologisessa haastattelussa pyritään haastattelun avulla pääsemään lähelle kertojan sosiaalisia merkitysrakenteita, hänen elämismaailmaansa (Laine 2001, 35; Seidman 1998, 1 - 8, Kvale 1996, 53). Ihanteellisessa tapauksessa tutkimusaineisto hankitaan fenomenologisessa tutkimuksessa siten, että tutkittavat kuvaavat välittömiä kokemuksiaan tutkijaa kiinnostavasta asiasta, eikä tutkija rajaa kysymyksenasetteluillaan niitä sisältöjä, joita tutkittava haluaa esittää. Rajaamalla tutkija saattaa jättää ilmiön ulkopuolelle merkityksiä, jotka tutkittava siihen liittää. Tämä on vaarana esimerkiksi teemahaastattelussa. (Perttula 1995, 112.)

Irving Seidman (1998) johdattaa teoksessaan fenomenologisen syvähaastattelun metodiikkaan, jota hän on soveltanut erityisesti opetuksen tutkimukseen (mt., xvii-xxii). Haastattelumenetelmässä keskeistä on aito kiinnostus ihmisten kertomiin tarinoihin, sekä kyky arvostaa ja kunnioittaa osallistujien⁵ kertomuksia (mt., 3). Haastattelutilanteessa tavoitteena on saada osallistuja kertomaan kokemuksistaan ja niiden merkityksistä siinä kontekstissa, jossa hän elää. Tutkimuksen intressit määrittävät sen, mistä kokemuksesta ollaan kiinnostuneita. Fenomenologisessa syvähaastattelussa kysymysten muoto on avoin: haastattelurunkoa ei käytetä, vaikka haastattelukerran aiheet, jotka on johdettu tutkimusintressin mukaan, on mietitty valmiiksi. Syy siihen, ettei tiukkaa haastattelurunkoa voi suositella, johtuu kysymysten luonteesta: seuraava kysymys johdetaan yleensä edellisestä vastauksesta ja haastattelutilanne voi siten kumpuilla paljon. (mt., 63 - 71.)

Taito johdattaa kysymykset edellisestä vastauksesta vaatii haastattelijalta kuuntelemisen kykyä, joka fenomenologisessa syvähaastattelussa on muutenkin ensiarvoisen tärkeää. Haastattelijan on opittava kuuntelemaan osallistujan puhetta kolmella tasolla. Ensimmäinen taso on kuunnella ja ymmärtää, mitä osallistuja puhuu, jotta kykenee jatkamaan vastauksesta seuraavaan kysymykseen. Tarkentavia kysymyksiä ei ole syytä varoa ja ne voivat olla hyvin yksityiskohtaisiakin. Toisella tasolla on kyettävä erottamaan ”sisäinen” ja ”ulkoinen” puhe: esi-

---

⁵ Seidman (1998) käyttää haastateltavista *osallistujan (participant)* käsitettä korostaakseen haastateltavan aktiivista roolia ja tasa-arvoa haastattelutilanteen osapuolten välillä (mt., 8).

merkiksi asiantuntijahaastattelussa sisäinen puhe on kertojan henkilökohtaista puhetta, ulkoinen puhe taas asiantuntijaposition määrittämää puhetta. Esimerkiksi omista haastatteluistani olin sensitiivinen ns. koviille diskursseille, joilla nuoret saavuttavat katu-uskottavuutta julkisilla areenoilla. Nämä puheen eri lajit tulee rohkeasti avata esimerkiksi pyytämällä osallistujaa kertomaan yksityiskohtaisemmin, mitä merkitystä kerrotulla on hänen itsensä kannalta. Näin ulkoinen puhe voidaan ohjata osallistujan omaksi, sisäiseksi puheeksi. Kolmannella tasolla on oltava tietoinen haastattelun kulusta ja sisällöstä: paljonko aikaa on kulunut, mitä on käsitelty tai käsittelemättä. Samalla tulee seurata osallistujan nonverbaalisia viestejä, sekä huolehtia siitä, että haastattelutilanne pysyy molemmille mielenkiintoisena ja keskittyy oikeaan aiheeseen. Tällainen monitasoinen kuunteleminen poikkeaa suuresti arkipäivän kuuntelusta, ja vaatii keskittymiskykyä. (Seidman 1998, 9, 63 - 64, 69 - 70.)

Fenomenologinen syvähaastattelu vaatii aikaa tutkijalta ja osallistujalta. Haastattelumenetelmä koostuu kolmesta haastattelukerrasta kutakin osallistujaa kohden, joista kullakin on oma tarkoituksensa. Ensimmäisessä haastattelussa pyritään luomaan yleiskuva osallistujan elämismaailmasta käymällä läpi hänen elämänsä ja kontekstit tutkittavana olevaan aiheeseen nähden. Erityisesti ”miten” kysymykset ovat tärkeitä. Toisessa haastattelussa läpikäydään tutkittavaan aiheeseen liittyvien kokemusten yksityiskohtia esimerkiksi pyytämällä osallistujaa kuvailemaan jokin tapahtuma mahdollisimman tarkasti. ”Mitä” kysymykset korostuvat. Kolmannessa haastattelussa osallistujaa pyydetään refleктоimaan kokemustensa merkityksiä ja tämä edellyttää osallistujalta kokemus- ja tulkintakeemojen aktiivointia. Osallistujan on pohdittava elämänsä eri osa-alueiden interaktioita toisiinsa ja tähän hetkeen. Kaksi ensimmäistä haastattelua toimivat kuin siltana tähän kolmanteen ja vaativimpaan haastattelukertaan: pohdittuaan historiaansa ja kokemuksiaan osallistujalle on parhaassa tapauksessa muodostunut mielikuva näiden tapahtumien merkityksellisyydestä. Haastattelujen toisiaan tukevan luonteen vuoksi ne tulisi toteuttaa mahdollisimman lähellä toisiaan. (mt. 8 - 16.)

5.4 Fenomenologinen syvähaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

5.4.1 Haastattelujen toteutuminen

Tutkimuksessani halusin päästä kuulemaan tyttöjen kokemuksia lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnasta ja pyrkiä ymmärtämään heidän kokemuksiaan. Käytin hyväkseni edellä

esitelyä fenomenologista syvähaastattelua, jonka sovelsin tutkimukseni kannalta tarkoituksemukaiseksi kahden haastattelukerran mittaiseksi metodiksi. Seidman (1998) korostaa henkilökohtaisen tapaamiskäynnin merkitystä haastattelusuhteen luomisessa, joten järjestin tapaamisen tutkimuskohteekseni valikoituneen tyttöryhmän kanssa huhtikuussa 2003 (mt., 39-41): ryhmässä oli seitsemän tyttöä ja he olivat yhtä kymmenes luokkalaista lukuun ottamatta peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Heidän ryhmänsä oli kokoontunut viikoittain puolen toista vuoden ajan, ja se oli määrä lakkauttaa kesään mennessä. Tapaamiskäynnilläni olin valmistautunut kertomaan tutkimuksestani mahdollisimman selkeästi ja avoimesti. Tapaamisen jälkeen en ollut vakuuttunut siitä, herätinkö tytöissä muuta kuin huvittuneisuutta.

Välinpitämättömän tuntuista suhtautumisesta huolimatta kaikki tytöt lähettivät minulle yhteystietonsa. Olin kesän aikana puhelimitse yhteydessä heistä jokaiseen ja he kaikki olivat halukkaita osallistumaan. Kolmen kanssa haastattelut toteutuivat juhannuksen jälkeisillä viikoilla. Helteistä huolimatta he saapuivat kukin tunnollisesti kaksi kertaa haastatteluun ja pitivät minut ajan tasalla myös toisten tyttöjen kesänvietosta. Muistaessaan he ilmoittivat myös myöhästymisistä tai haastattelun peruuntumisesta. Vain kolme kertaa koko tutkimuksen aikana matkustin haastattelupaikalle turhaan. Neljännen tytön kanssa haastattelu suoritettiin heinäkuun kuluessa. Viides tyttö tuli haastatteluun elokuussa koulujen jo alettua. Myös hänen kanssaan oli helppo sopia käytännön asioista.

Viimeisen haastattelun jälkeen koin saaneeni kylliksi sisällöltään rikasta aineistoa. Yhteensä haastatteluja oli kymmenen, kukin kestoltaan noin tunnin. Seidmanin (1998) mukaan fenomenologinen haastattelu sovellettuna ihmisiin, jotka jakavat samantapaisen rakenteellisen ja sosiaalisen taustan, antaa parhaassa tapauksessa sisällöltään vaikuttavia tarinoita jo melko pienellä aineistolla. Haastatteluaineistoa on kertynyt tarpeeksi, kun tutkija ei koe saavansa haastatteluista enää uutta tietoa, ja haastattelu alkaa tuntua työläältä, ei nautittavalta. (emt. 48.) Kymmenennen haastattelun jälkeen koin edellisten kriteerien täyttyneen.

5.4.2 Fenomenologisen syvähaastattelumetodin muunnos

Syy siihen, että luovuin kolmesta haastattelukerrasta ja tapasin tyttöjä vain kahdesti kutakin, johtuu kahdestakin syystä. Ensinnäkin haastattelujen sopiminen oli hyvin työlästä: yhtä haastattelukertaa kohden soitin vähintään kolme puhelua, eikä aurinkoinen lomakausi ollut otolli-

sin ajankohta motivoida tyttöjä tunniksi kuumaan toimistoon. Toiseksi syynä oli se, että menetelmää on sovellettu lähinnä aikuisiin, joten nuorten kohdalla esimerkiksi haastatteluun käytetyn ajan lyhentäminen saattaa olla tarkoituksenmukaista (Seidman 1998, 10, 14). Kyseisten tyttöjen kohdalla koin kolmen haastattelukerran metodin liian raskaaksi. Seidman (1998) muistuttaa, ettei maailma ole täydellinen, ja siksi haastattelua voi joutua muokkaamaan myös aikuisten kohdalla. Esimerkiksi ensimmäisen ja toisen haastattelukerran yhdistäminen samalle päivälle tulee hänen mukaansa kyseeseen - parempihan on toteuttaa haastattelu vähemmän ideaaleissa olosuhteissa, kuin jättää se kokonaan tekemättä (emt. 15-16). Itse toteutin haastattelut siten, että yhdistin ensimmäisen ja toisen haastattelukerran kunnioittaen kuitenkin haastattelumenetelmän rakennetta. Seuraavassa pyrin tarkemmin selittämään syitä tähän metodologiseen valintaani.

Havainnot ovat tärkeitä myös tulkintojeni kannalta, sillä haastattelut näyttävät purettuina aivan erilaisilta kuin paikan päällä: kirosanat korostuvat, ja teksti on huomattavasti kovempaa kuin kasvoittaisessa vuorovaikutuksessa koettuna⁶. Tyttöjen elämäntyyleä voi hyvällä syyllä kutsua tiiviisti kaveripiiriin suuntautuneeksi. Heidän vanhempansa eivät tienneet kenen seurassa he liikkuvat, ja he viettivät vapaa-aikaansa poikaystäviensä ja useiden kavereittensa kanssa (Honkatukia 1998, 53). Vastoin odotuksiani he eivät kuitenkaan olleet räiskyviä ”kovistyttöjä” jollaisiksi esimerkiksi Sini Perhon (2002) tai Sanna Aaltosen ja Päivi Honkatukian (2002c) haastattelema tyttöjä voisi kuvata. He olivat pikemminkin hiljaisia ja ujoja, eikä minulle useinkaan haastattelujen kulussa tullut sellainen olo, että he olisivat yrittäneet tehdä minuun vaikutusta ”kovilla” diskursseilla (vrt. Perho 2002, 67 ja s. 35 koskien ”ulkoista” puhetta). Haastatteluissa he puhuivat hyvin hiljaa, ja tiedostivat tämän myös itse.

MARI: eli mua varten hankittu mikrofoni ((naurahtaa)), ku mä puhun niin hiljaa.

Ujoudestaan, jopa herkkyydestään huolimatta he puhuivat melko paljon. Fenomenologisen haastattelumenetelmän avoimet kysymykset eivät olleet tytöille helppoja, vaan usein he toivoivat minulta tarkennettuja kysymyksiä. Jos pyysin heitä vain kertomaan jostain kokemuksesta tai tapahtumasta, he hämmentyivät ja kysyivät, mitä tahtoisin heidän kertovan. Pyrin tietoisesti olemaan ohjaamatta heidän vastauksiaan kysymysten avulla, mutta se ei ollut helppoa. Yleisin vastaus jokaiseen kysymykseen oli ”emmätiiä”, mutta hetken odotuksen jälkeen

⁶ Haastattelut nauhoitettiin, ja litteroin ne sanatarkasti kaikkien haastatteluiden toteututtua syksyllä 2003. Litteroinnissa kiinnitin huomiota myös muuhun kuin puheeseen: merkitsin tekstiin mm. naurun, itkun, muminan, huokaukset, kuiskauksen, miettimisen, hiljaisuuden jne. tulkinnan kannalta mielelliset huomiot.

he usein tuottivat pohdittuja vastauksia. Ensimmäisillä kerroilla odottaminen oli minulle vaikeaa, mutta kuuntelutaitoni kehittyi prosessin edetessä. Myös Seidman (1998) korostaa hiljaisuuden sietoa: erityisesti kokematon haastattelija voi kokea sekunninkin hiljaisuuden ahdistavana, vaikka juuri tauot ovat tärkeitä, koska ne antavat osallistujalle aikaa ajatella ja reflektoida puhuttua (mt., 77).

Ensimmäisessä haastattelussa tytöt kertoivat asioista, jotka johtivat lastensuojelun asiakkuuteen; elämäntilanteestaan ennen tyttöryhmää, sekä sen alkuvaiheessa. Tämän jälkeen he kertoivat tyttöryhmästä; miten he tulivat ryhmän jäseniksi, sekä siitä mitä tyttöryhmässä tehtiin. Näin yhdistin Seidmanin (1998, 11 - 13) ensimmäisen ja toisen haastattelukerran yhteen, ja toteutin kolmannen toisella haastattelukerralla. Elämismaailman taustoittaminen nivoutui luontevasti yhteen tyttöryhmän toiminnasta kertomisen kanssa, sillä tyttöryhmä oli ollut osa tyttöjen arkea suhteellisen pitkän aikaa. Toisessa haastattelussa käsiteltiin syvemmin edellisen haastattelun teemoja; miltä tapahtumat olivat tuntuneet, mikä niiden merkitys oli ollut. Lisäksi puhuimme tästä hetkestä ja tulevaisuudesta sekä siihen liittyvistä toiveista ja peloista. En etukäteen tiennyt syitä tyttöjen asiakkuudelle, enkä tiennyt mitä ryhmässä oli tehty. Olin tietoisesti välttänyt keskustelemasta näistä asioista ryhmän ohjaajien kanssa.

Haastatteluissa käsiteltiin hyvin vaikeitakin aiheita: tytöistä jokainen oli ollut vakavissa kouluvaikeuksissa yläasteen kahdeksannella luokalla, heistä neljä oli käyttänyt runsaasti ja ajoittain itsetuhoisesti päihteitä ja heistä kolme oli ollut eripituisia aikoja sijoitettuna lastensuojelulaitokseen tai psykiatrian poliklinikalle. Kahdella työllä oli maahanmuuttajatausta. Mahdollisesti tyttöjen hiljaisuudestaan johtuen vaikeudet olivat päässeet jatkumaan melko pitkään ennen kuin tilanteeseen oli puututtu: osa oli aloittanut oireilun jo seitsemännellä luokalla, ja he kokivat, että pysäytys tuli vasta, kun ongelmakierre oli eskaloitunut pelottavaksi. Myös kouluetnografioissa on huomattu, että hiljaiset tytöt jäävät huomiotta jopa silloin, kun tutkimus on kohdistettu erityisesti heihin (vrt. Gordon ym. 2002, 308, 321 - 322).

Kuten kerroin, tapaamisten onnistuminen edellytti useampia soittoja ja tekstiviestejä, mutten joutunut tekemään tätä motivoinnin, vaan muistutuksen takia. Olin varautunut tähän jo ennalta. Kuvaavaa on episodi, jossa olen menossa haastattelemaan Maria hänen työpaikalleen leikkipuistoon, kun saan uutta tietoa Hannalta. Tavallisesti haastattelut pidettiin ryhmänohjaajan työhuoneessa tytöille tutussa toimistossa.

⁷EP: Ei mut mä tapaan sen ((Marin)) vast yheltä, et kellohan on puol ykstoista, et tässä on viel monta tuntii aikaa. Eiks niil oo se ruoka siel kahelttoista, ni se toivo, et mä tulisin vast sen jälkeen.

HANNA: Ei mut hei, se ei oo tänään Järvelässä, vaan se on jossain, se siirrettiin viikoks [EP: Aijaa ((häkeltyneenä))], mut se on kans jossain siel Järvelässä sä voit vaik kysyy.

EP: Niin tai sit mä voin kans soittaa sille, jos sil on puhelin päällä. Vai et on se siirretty jonneki muualle, hyvä et tuli puheeks, mä oisin muuten hortoillu pitkin poikin.

HANNA: Se oli joku Kuusipuisto tai jotain, se on jossain siellä Järvelässä.

EP: Aijaa, täytyy soittaa sille. Ja sitte Lauraa toivottavasti tapaan iltapäivällä.

HANNA: Just. ((mumisee)).

EP: Mitä? ((nauraa)) Eiks se oo tulossa niinkö?

HANNA: Oli se ainaki nyt viime viikol, en mä tiedä, eilen se soitti, ja se sano, et se on näkemäs sut kahelt tai kolmelt.

Huomionarvoista on, että kaikki haastattelemani tytöt tulivat toiselle haastattelukerralle. Tulkitsin sen osoitukseksi siitä, että ensimmäisen haastattelun vuorovaikutus toimi. Seuraavassa kuvailen haastatteluilmapiiriä, jossa tämä vuorovaikutussuhde rakentui.

5.4.3 Haastatteluilmapiiri

Tytöt olivat yllättävän avoimia. He kertoivat tylsyydestä, väsymyksestä ja ilottomuudesta.

Usein he ottivat vaikeat aiheet, kuten huumeidenkäytön puheeksi oma-aloitteisesti. Muistan häkeltymiseni, kun ensimmäinen tyttö ensimmäisessä haastattelussa kertoi kouluttomien päivien kulusta.

EP: Just. No, mitähän mun piti kysyy tost lintsamisesta. Mitä te teitte ku te lintsasitte?

HANNA: No öö, polteltiin pilvee ((naurahtaa)), oltiin vaan jossain meidän luona kotona tai sit vaan hilluttiin jossain.

EP: Poltitekste joka päivä?

HANNA: Joo ((naurahtaa)).

EP: Ihan totta?

HANNA: Joo.

Pyrin olemaan täysin neutraali: en ottanut kantaa tapahtumien kulkuun tai esittänyt moralisoivia arvioita tyttöjen käytöksestä. Sen sijaan olin aidon kiinnostunut heidän kertomuksiinsa kannustamatta heitä kuitenkaan liioittelemaan tai rehvastelemaan tapahtumilla. He ker-

⁷ Haastateltavien nimet ja paikkojen nimet on muutettu tunnistettavuuden estämiseksi. Lisäksi tunnistettavuuteen johtavia yksityiskohtia on jätetty pois.

EP Elina Pekkarinen

[ ] päällekkäistä puhumista

(( )) lyhyt tauko puheessa, sulkeiden sisään merkitty havainnot toiminnasta, sekä korvattu joitakin tunnistettavia toiminnan sisältöjä.

((-)) haastattelusta on poistettu jokin osa tai liitetty haastattelussa toisaalla ollut osa ko. diskurssin yhteyteen.

toivat avoimesti myös ristiriidoista kotona - tappeluista äidin kanssa ja vetäytyvistä isistä. He puhuivat paljon myös laitoskokemuksistaan ja viranomaisista. Ryhmästä he olivat ensimmäisessä haastattelussa melko vaiteliaita, ikään kuin he olisivat pyrkineet suojelemaan ryhmän yksityisyyttä. Toisessa haastattelussa he puhuivat ryhmästäkin avoimemmin. He kertoivat myös tästä hetkestä ja tulevaisuudestaan, sekä siihen liittyvistä peloistaan ja toiveistaan.

Haastattelut vaativat minulta kykyä sietää hiljaisuutta ja kunnioittaa tyttöjen omaa tilaa. Kahdenkeskisessä, ajoittain hyvinkin ahdistavassa haastattelutilanteessa, jouduin aktiivisesti säätelemään omia emootioitani. Tilanteita helpotti kokemukseni sosiaalityöntekijänä ja erityisesti hoitajana nuorten kasvatuskodissa. Vaikeiden asioiden työstäminen nuorten kanssa ei ollut minulle vierasta. Pyrin välttämään terapeutista otetta, mutta tiedostin vastuuni vaikeiden asioiden käsittelyn saattamisesta loppuun: toinen haastattelukerta oli tähän tarkoitukseen välttämätön. Silloin käsitelimme asioita toiveikkaammassa diskurssissa, menneisyys oli jätetty taakse. Yhden tytön kohdalla en kuitenkaan saanut otetta vaikeasta aiheesta.

EP: Jos nyt tulis hyvä haltija, ja sä saisit toivoo ihan mitä tahansa, ni mitä sä toivoisit kaikkein eniten?

HANNA: Ööm, ööm, en mä oikeestaan tiiä. Vaikka vaikka vaikka ((purskahtaa itkuun)) no että mun kaikki, että mun sukulaiset kaikki tällaset ois tälleen ilosia ja tälleen ((itkee)).

EP: Mikä sä luulet, että tekis ne ilosiks? ((hiljaisuus, Hanna itkee)) Sulle tuli paha mieli. Ootas mä otan nenäliinaa ((kaivaa reppuaan)). Saa itkee ihan rauhassa. Sä tulit kauheen surulliseksi, oliko se se hyvä haltija jotenki, joka sut sai itkemään?

HANNA: Voivoi ((naurahtaa)).

EP: Itke vaan.

HANNA: Enkä itke.

EP: Mikä sua itkettää? Tuntuuks sust, et sitä jatkaa on vaikea ajatella?

HANNA: Ei mul siis siis ((mumisee ja nyhykkyttää)).

EP: Haluutsä pitää tauon?

HANNA: En, okei, mä haluan nyt normaaliks ((itkee)).

Hanna itki haastattelun kuluessa vielä monta kertaa, muttei tahtonut keskeyttää haastattelua tai kieltää keskustelua joistakin itkettävistä asioista. Pidimme hänen vastustelustaan huolimatta taukoja, mutta pyrin kunnioittamaan itkua antamalla sille aikaa. Missään nimessä en tahtonut antaa hänelle vaikutelmaa, että tunteiden osoittaminen olisi minulle vastenmielistä tai raskasta.

Haastatteluissa oli myös iloiseksi tulkittavia hetkiä, mutta kuplivaa naurua ei nauhalle tarttunut. Tytöt kertoivat mielellään unelmistaan, jotka olivat konkreettisia ja realistisia: kaikki toivoivat mielekästä koulutusta, hyvää työpaikkaa, omaa kotia, aviomiestä ja lapsia. Asioita, joita he eivät pitäneet itsestäänselvyyksinä, mutta tavoitettavissa olevina.

Haastattelut onnistuivat paremmin kuin odotin: ensimmäisessä tutkimussuunnitelmassani oletin, etteivät nuoret kerro minulle yhtään mitään. Kävi toisin, tytöt kertoivat enemmän, kuin osasin koskaan toivoa. Uskon, että seuraavasta kiinni pitämästäni ohjenuorasta oli tavattomasti hyötyä.

”Being interested in others is the key to some of the assumptions underlying interviewing technique. It requires that we interviewers keep our egos in check. It requires that we realize we are not the center of the world. It demands that our actions as interviewers indicate that others’ stories are important. At the heart of interviewing research is an interest in other individuals’ stories because they are worth.” (Seidman 1998, 3.)

Korostin haastatteluissa, että tytöt ovat asiantuntijoita omassa asiassaan. Ehkä aikuiset eivät kyllin usein pysähdy kuuntelemaan, mitä nuorilla on kerrottavanaan. Ehkä aikuiset ovat aina auktoriteettiasemassa - auttajia, opastajia tai tuomareita. Asettuminen sivuun - kuuntelijaksi - oli erittäin antoisa ja koskettava kokemus.

6 FENOMENOLOGINEN ANALYYSI AINEISTON ANALYYSIMETODINA

Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi lähinnä fenomenologisessa psykologiassa käytetyn fenomenologisen analyysin, sillä oletin sen soveltuvan saumattomasti tutkimukseni fenomenologisiin lähtökohtiin. Lisäksi menetelmän käyttöön oli saatavissa yksityiskohtaiset ohjeet, sekä teoreettiset perusteet soveltamiseen liittyville yksityiskohdille.

Fenomenologinen analyysi etenee viidessä vaiheessa:

- 1) Aineistoa luetaan, kunnes on muodostunut intuitiivinen ymmärrys sen sisällöstä.
- 2) Luetusta muodostetaan merkityksen sisältäviä yksiköjä: tekstistä erotetaan yksikkö aina, kun intuitiivisesti koetaan tekstin merkityksen muuttuvan. Merkityksen sisältävät yksiköt merkitään litteroituun haastattelutekstiin. Niiden pituus voi vaihdella paljon, sillä haastattelusegmentin sisältö ratkaisee, koska merkitys vaihtuu.
- 3) Edellisen vaiheen tuloksena syntyneistä merkityksen sisältävistä yksiköistä etsitään niiden olennainen sisältö, joka muunnetaan tutkijan kielelle (tai hyvälle yleiskielelle). Jokaista yksikköä on lähestyttävä tiukasti kontekstiin sidottuna ja ainutkertaisena kokonaisuutena. Olennaisen sisällön tulee olla selkeä. Avoimuus on ratkaisevan tärkeää, ja alkuperäiseen aineistoon tulee palata, mikäli merkitysyksikön sisältö ja konteksti jää epäselväksi. Näitä tutkijan kielelle käännettyjä yksiköitä voi ryhmitellä ja jäsenellä esim. teemoittain.
- 4) Ryhmitellyistä ja tutkijan kielelle käännetyistä merkityksen sisältävistä yksiköistä muodostetaan tapauskohtaisia rakenteita. Rakenteiden hahmottaminen vaatii syventymistä tutkijan kielelle käännettyyn kuvaukseen. Tästä kuvauksesta on löydettävä tutkittavan ilmiön kannalta merkitykselliset asiat. Näin kuvaus siirretään yleisemmälle, mutta merkityksen kannalta syvemmälle tasolle.
- 5) Edellisessä vaiheessa muodostetut tapauskohtaiset rakenteet muodostetaan yleiseksi rakenteeksi. Yleiset rakenteet eivät kuvaa yksittäisen haastateltavan kokemusmaailmaa vaan merkityssuhteita, jotka tulevat esiin kaikkien haastateltavien kokemusmaailmoissa. Viidennen vaiheen toteuttaminen riippuu tutkimuksen tavoitteista: esim. omalla kohdallani viidennen vaiheen tehtävänä oli tiivistää jokaisen työntekijän haastattelussa esiin tulleet elämäntilanteeseen ja tyttöryhmään liittyvät kokemukset yhteen koherentin kuvauksen luomiseksi. (Giorgi 1996b, 10 - 19; Perttula 1995, 68 - 89; Moustakas 1994, 120 - 121; Heikkilä & Laitinen 1994, 45 - 54.)

Tutkimuskysymykseni tarkentui sovellettuani analyysia kokeilumielessä yhteen aineistoni haastatteluiden ja saatuaani tästä palautetta tutkijayhteisöltä dosentti Jukka Törrösen monitie-
teellisessä tutkimusseminaarissa. Tutkimuskysymykseni olivat jatkuvasti palautettavissa haastatteluiden rakenteeseen, mutta haastatteluiden syvyys oli hyvin rikasta. Tämä houkutteli laajentamaan tutkimuskysymyksiä liikaa. Analyysin kokeilun jälkeen kävi selväksi, että tutkimuskohdettani olisi rajattava, jotta päätyisi kuvaamaan kaikkia niitä kokemuksia, joita tytöt minulle kertoivat riippumatta kokemuksen kohteesta. Aluksi uskoin tämän rajauksen olevan ristiriidassa fenomenologisen näkökulman kanssa, kunnes ymmärsin, että käsitys siitä mihin tutkittavien elämänalueisiin liittyviä merkityskokemuksia tutkija haluaa tutkia on myös fenomenologisen tutkimuksen dogmien mukaan välttämätön: yhdessä tutkimuksessa ei voida tutkia ihmisen kaikkia kokemuksia (vrt. Perttula 1995, 73). Ero muihin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiin syntyy siitä, ettei fenomenologisessa tutkimuksessa koskaan päätetä etukäteen niitä elementtejä, joita kiinnostuksen kohteen (ts. ennalta päätetyn elämänalueen) rajoissa halutaan tutkia. Jos olisin vaikkapa kirjallisuuden pohjalta etukäteen päätellyt, mitkä teemat esimerkiksi tyttöryhmässä olivat merkityksellisiä, ja olisin kohdistanut haastatteluni ja analyysini näihin teemoihin, en olisi tehnyt fenomenologista tutkimusta (vrt. Perttula 1995, 176 - 178). Sen sijaan kohdistin huomioni tyttöryhmästä saatuihin kokemuksiin tyttöjen autenttisten kertomusten pohjalta tekemättä mitään rajoituksia etukäteen.

Tutkimukseni analyysin etenemistä ohjasi erityisesti Lauri Rauhalan (1993) tilanteen käsite (mt., 79, ks. edellä luku 3.3), sekä Husserlin elämismailman käsite. Elämismailmalla Husserl viittasi siihen inhimilliseen ja historialliseen maailmaan, jossa ihminen on aina elänyt ja tulee elämään. Siten elämismailma on ihmisen arkipäivän persoonallinen maailma. (Perttula 1995, 9.) Analyysissäni halusin muodostaa tyttöjen kertoman perusteella kuvauksen heidän tilanteestaan ja elämismailmastaan ennen tyttöryhmää, minkä tehtävänä oli toimia ymmärrystä helpottavana kontekstina sille kokemukselle, jonka tyttöryhmä heille tuotti. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli siis selvittää, minkälaisiksi tytöt kokivat elämäntilanteensa ennen tyttöryhmää?

Toisen tutkimuskysymykseni tiivistin seuraavanlaiseksi: mitkä olivat tyttöjen kokemukset tyttöryhmätoiminnasta? Kolmas tutkimuskysymykseni liittyi tyttöjen tulevaisuuteen: millaisia toiveita, unelmia ja pelkoja tytöillä oli? Elämäntilanne ennen tyttöryhmää, tyttöryhmä ja tulevaisuus olivat siis ne elämänalueet, joihin analyysini ja siis fenomenologisen reduktion ja

tiivistämisen kohdistin. Rajauksen jälkeen analysoin aineiston avoimena kaikille niille kokemuksille, joihin tytöt viittasivat näistä elämänalueista kertoessaan.

Analyysini eteni loogisesti vaiheesta seuraavaan, mutta vaati käytännössä jatkuvaa edellisten vaiheiden reflektointia, sekä tarvittaessa paluuta edelliseen vaiheeseen. Pyrin seuraavassa esittelemään yksityiskohtaisesti ja selkeästi analyysivaiheiden etenemisen omassa aineistosani. Jokaisen vaiheen kohdalla käsitelen myös siihen liittyviä teoreettisia perusteita ja valintoja.

6.1 Analyysin ensimmäinen vaihe

6.1.1 Haastattelujen litterointi

Koska suoritin haastattelut itse, sain jo haastatteluvaiheessa ensivaikutelman siitä, miten osallistujat määrittelivät lastensuojelun asiakkuuteen johtaneita tapahtumia ja sen hetkistä elämäntilannettaan, kuten perhesuhteitaan, kaveripiiriään, vapaa-ajanviettoaan sekä koulunkäyntiään. Lisäksi haastattelussa rakentui käsitys niistä toimenpiteistä, joihin heidät viranomaisten toimesta velvoitettiin. Haastatteluissa muodostin myös ensivaikutelman heidän kokemuksistaan tyttöryhmän toiminnasta, sekä heidän tulevaisuudensuunnitelmistaan.

Litteroin haastattelut itse sanatarkasti, kuten fenomenologisessa analyysissä on suositeltu (vrt. Perttula 1995, 119 - 120). Kirjasin tekstiin ei-kielellistä kommunikaatiota, kuten naurun, itkun, hermostuneisuuden ja huomattavan hiljaa puhutut osiot silloin, kun koin niillä olevan merkitystä sanoman sisältöön. Työillä oli tapana puhua hyvin hiljaa erityisen vaikeista ja henkilökohtaisista asioista, kuten vihan ja surun tunteista. Lisäksi heillä oli tapana nauraa itselleen erityisesti kertoessaan päihtyneenä tapahtuneista edesottamuksista. Tällöin koin, että he naurulla yrittivät hälventää kiusaantunutta oloa, jonka tapahtumien kertominen heissä herätti. Litterointivaiheessa pyrin jo mahdollisimman avoimin mielin suhtautumaan puhuttuun. Siten toteutin jo tässä vaiheessa fenomenologisessa analyysissä edellytettyä sulkeistamista ja reduktiota (vrt. edellä, sekä Giorgi 1996, 10 - 11; Perttula 1995, 68 - 72; Moustakas 1994, 90 - 97). Kymmenen haastattelun purkamiseen kului aikaa noin kuukausi ja tästä kertyi noin 180 konekirjoitusliuskallista tekstiä (katso Liite 1).

Haastattelunauhojen purkamisen jälkeen pidin noin kuukauden pituisen tauon, jolloin en koskenut aineistoon lainkaan. Osittain tämä johtui henkilökohtaiseen elämäntilanteeseeni liittyvistä tapahtumista, mutta osin myös tavoitteestani ottaa etäisyyttä aineistoon. Haastattelut olivat henkisesti hyvin vaativia ja raskaita suorittaa. Koin aineiston tulleen niin läheiseksi, että ilman taukoa analyysistä olisi tullut äärimmäisen subjektiivinen.

6.1.2 Intuiivinen luenta

Ensimmäisessä lukuvaiheessa luin jokaisen haastattelun läpi mahdollisimman keskittyneesti. Tein paperiversioon joitakin merkintöjä ajatuksista, joita lukeminen minussa herätti. Litteroinnista kuluneesta ajasta huolimatta haastattelun vaiheet olivat hyvin muistissani, mutta koin myös yllätyksiä. Tauon jälkeen haastattelut olivat ikään kuin lähentyneet toisiaan; kaikille haastatteluille yhteiset teemat olivat havahduttavan selkeitä, vaikka itse haastatteluja tehdessäni koin jokaisen tytön tarinan hyvin yksilölliseksi. Syynä voinee pitää haastatteluista kulunutta aikaa, joka helpotti etäisyyden saamista ja siten mahdollisesti lisäsi tutkimukseni luotettavuutta.

6.2 Analyysin toinen vaihe

Intuiivisen luennan jälkeen luentaa jatketaan alusta uudelleen, mutta nyt pyrkimyksenä on jäsentää aineistoa. Toisessa vaiheessa fenomenologisessa analyysissä pyritään erottamaan aineistossa esiintyvät *merkityksen sisältävät yksiköt* (vrt. Giorgi 1996, 11 - 17; Perttula 1995, 72 - 74). Merkityksen sisältävän yksikön erottaminen liittyy suuresti tutkijan tieteenalaan ja tutkittavaan ilmiöön: merkityksen sisältävä yksikkö erotetaan tutkijan intuition ohjaamana, mutta intuition tulee kuitenkin toimia tutkijan tieteenalan ja tutkittavan ilmiön rajaamana (Giorgi 1996, 11 - 12; Perttula 1995, 72). Perttula (1995) näkee sulkeistamisen ja kunkin tieteenalan liittyvän lähestymistavan yhteen sovittamisen ongelmallisena ja haastavana jaksona analyysissä. Lähestymistavalla hän tarkoittaa kuhunkin tieteenalaan liittyviä kysymyksenasetteluja - asioita, jotka ihmisessä ja maailmassa kiinnostavat kutakin tieteenalaa. Hänen mukaansa ongelma on ratkaistavissa siten, että tutkija hyväksyy tieteenalansa lähestymistavan sulkeistamiselle asettavat rajat, sekä tiedostaa ja hyväksyy nämä. Tutkijan ei tule pyrkiä sulkeistamaan tätä tieteenalaan liittyvää perusasennoitumista tutkimusaineistoon, vaan ainoas-

taan tieteenalan perusasennoitumisen sisältämät *olettamukset* tutkimuksen kohteena olevasta *ilmiöstä*. (Perttula 1995, 72 - 73.)

Sosiaalityön tieteenala ohjasi väistämättä osittain analyysiani. Sosiaalityötä voidaan pitää yhteiskunnallisena käytäntönä, jonka painopisteenä on ihmisen arkielämässä selviytyminen ja yksilöllisten elämäntilanteiden erityisyys. Sosiaalityössä on kysymys näiden elämäntilanteiden ja elämänehtojen tarkastelusta ja jäsenyyksestä kokonaisvaltaisen ekososiaalisen näkökulman kautta. Sosiaalityön perustutkimuksena voidaan pitää arkielämän ja -käytäntöjen näkyväksi tekemistä. Ihmisen yksityiseen arkeen ulottuvan ominaisuutensa vuoksi sosiaalityöhön ja siinä kohdattavien ilmiöiden tutkimiseen liittyy voimakkaita eettis-poliittisia jännitteitä. (Karvinen 2000b, 10, 23, 27.) Koulutustaustani (sosiaalityö), työkokemukseni (lastensuojelutyö), ihmiskäsitykseni (holistinen ihmiskäsitys) ja elämäkokemukseni tiedostaen pyrin erottamaan aineistosta merkityksen sisältäviä yksiköitä.

Merkityksen sisältävien yksiköiden erottelu toteutetaan siten, että tutkimusaineistona oleva kuvaus jaetaan yksiköiksi *kokonaisuudessaan*. Etukäteen ei siis pyritä päättelemään, mitkä osat aineistosta ovat tutkittavan ihmisen kokemuksen olennaisia ja mitkä epäolennaisia sisältöjä. (Perttula 1995, 72.) Käytännössä luin haastattelun kolmannen kerran mahdollisimman keskittyneesti. Merkitsin paperille tulostettuihin haastatteluteksteihin merkin aina, kun intuitiivisesti koin tekstin sisällön ja siihen liittyvän merkityksen muuttuvan, eli kun haastattelu siirtyi käsittelemään jotakin mielestäni aiemmasta erottuvaa asiaa tai kokemusta. Seuraavassa lyhyt esimerkki merkityksen muuttumisesta, jossa merkitykset vaihtuvat melko tiheästi. Merkityksen muuttumisen kohdassa on poikkiviiva.

EP: se liittyy sit nimenomaan niihin koiriin /?

TARU: ja sit muutenki, et menis kaikki ihan hyvin / ja osaisin tästä lähin tehdä ihan oikeita ratkasuja /, ettei tarttis katu.

EP: kaduksä sit jotain?

TARU: no mä oon aika hätäseen erehtyny kaikkiin juttuihin, et mä oon kauheen kärsimätön. kauhee kiire vaan joka paikkaan, ja kaikki pitää tehdä nyt eikä huomenna. /

EP: tuntuuks sust, et nyt iän myötä on oppinu ajattelee asioita vähän pidempään?

TARU: noo on nyt varmaan, sil tavalla, et on mulla varmaan aivot kasvanu tai jotaki, ku en mä sillä tavalla enää juokse kaikkien asioiden perässä, et nyt toi pitää tehdä ja nyt toi pitää tehdä, et ei mulla oo enää niin kiire /, ku mä tiedän, et kyl sitä ehtii nähdä ja kokeilla, jos halua sitte.

Nämä tekstisegmenttien pituudet vaihtelivat kahdesta sanasta jopa sivun mittaisiin katkelmiin.

Välillä merkityssuhteita esiintyi samassa lauseessa useita niin, että yhden merkityksen sisältä-

vän yksikön erottaminen oli mahdotonta (vrt. myös Perttula 1995, 135). Tämän seikan huomioiminen analyysin jatkovaiheissa on välttämätöntä.

6.3 Analyysin kolmas vaihe

Analyysin kolmannessa vaiheessa jokainen merkityksen sisältävä yksikkö käännetään ja tiivistetään tutkittavan kieleltä tutkijan tieteenalan yleiselle kielelle. Käytännössä tämä toteutetaan siten, että kunkin yksikön perään kirjataan tutkijan käänнос siten, että yhteys yksikön ja käänноksen välillä on selvästi nähtävissä (katso liite 2). Perttulan (1995) mukaan sulkeistamisen vaatimus huipentuu tähän metodin vaiheeseen, koska tutkittavan ilmaisemat merkitykset kohtaavat nyt tarkoituksellisesti tutkijan koetussa maailmassa olevat merkitysyhteydet (mt., 126). Työvaihe vaatii intensiivistä keskittymistä ja vastaanottoherkkyyttä. Muuntaminen tutkijan kielelle toteutuu jatkuvana vastavuoroisena reflektiona merkityksen sisältävän yksikön ja tutkijan siitä tekemän tiivistyksen välillä, ja tämä reflektio jatkuu, kunnes tutkija on mielestään kyennyt *ilmaisemaan käsiteltävissä olevan merkityksen sisältävän yksikön ydinmerkityksen*. Tutkijan on ilmaistava tämä ydinmerkitys mahdollisimman selkeästi, yksiselitteisesti ja ilmaisuvoimaisia sanoja käyttäen, sekä siten, että mahdollisimman moni ymmärtää hänen ilmauksensa samalla tavalla. Tarkoituksena ei ole käyttää teoreettista kieltä, eikä suodattaa tutkittavia merkityksiä teoreettisesti, vaan tavoittaa ne tutkittavien kokemusten mukaisena. (mt., 126 - 127.)

Käytännössä pyrin toteuttamaan tiivistämisen siten, että pelkän tiivistelmän perusteella oli mahdollista luoda käsitys edeltävän tekstisegmentin merkitysisällöstä. Sosiaalityössä tarkasilmäinen dokumentointi on ensiarvoisen tärkeä taito, ja koin tästä olleen hyötyä tiivistämisen työvaiheessa. En kuitenkaan kertaakaan irrotanut tiivistelmää alkuperäisestä tekstistä, vaan kirjoitin tiivistelmän alkuperäisen haastattelusegmentin perään isoilla kirjaimilla (katso liite 2). Näin saatoin lukea tekstiä tiivistetysti, mutta peilata sitä välittömästi myös alkuperäiseen haastatteluun. Tämä analyysivaihe yllätti raskaudellaan. Käytännössä kykenin tiivistämään ja kääntämään vain muutaman haastattelusegmentin kerrallaan, ja jouduin toistuvasti korjaamaan tekemiäni sanavalintoja. Vaiheen työläydestä kertonee jotakin se, että muodostin aineistosta yhteensä 794 tiivistettyä ja yleiskielelle käännettyä merkityksen sisältävää yksikköä, keskimäärin siis 80 kutakin haastattelua, ja 160 kutakin tyttöä kohden.

Seuraavassa lyhyt esimerkki edellisessä vaiheessa käsitellyn haastattelusegmentin merkityksen sisältävien yksiköiden kääntämis- ja tiivistämistyöstä.

EP: se liittyy sit nimenomaan niihin koiriin? (TARU TOIVOO HYVÄLTÄ HALTIJALTA, ETTÄ HÄNEN KOIRANSA PÄRJÄÄVÄT NÄYTTELYSSÄ)

TARU: ja sit muutenki, et menis kaikki ihan hyvin (TARU TOIVOO, ETTÄ KAIKKI MENISI HYVIN) ja osaisi tästä lähin tehdä ihan oikeita ratkasuja (TARU TOIVOO, ETTÄ OSAISI TEHDÄ OIKEITA RATKAISUJA), ettei tarttis katuu.

EP: kaduksä sit jotain?

TARU: no mä oon aika hätäseen erehtyny kaikkiin juttuihin, et mä oon kauheen kärsimätön. kauhee kiire vaan joka paikkaan, ja kaikki pitää tehdä nyt eikä huomenna. (TARU KOKEE ELÄNEENSÄ KÄRSIMÄTÖNTÄ ELÄMÄNVAIHETTA, JOLLOIN HÄN KOKEE TEHNEENSÄ ASIOITA, JOITA JOUTUU KATUMAAN)

EP: tuntuuks sust, et nyt iän myötä on oppinu ajattelee asioita vähän pidempään?

TARU: noo on nyt varmaan, sil tavalla, et on mulla varmaan aivot kasvanu tai jotaki, ku en mä sillä tavalla enää juokse kaikkien asioiden perässä, et nyt toi pitää tehdä ja nyt toi pitää tehdä, et ei mulla oo enää niin kiire (TARU KOKEE, ETTEI ENÄÄ OLE NIIN KÄRSIMÄTÖN. HÄN USKOO TÄMÄN JOHTUVAN KASVAMISESTA), ku mä tiedän, et kyl sitä ehtii nähdä ja kokeilla, jos halua sitte (TARU TIETÄÄ, ETTÄ HÄNELLÄ ON AIKAA NÄHDÄ JA KOKEA).

6.4 Analyysin neljäs vaihe

Tässä vaiheessa pyritään yleiskielelle käännettyistä merkityksen sisältävistä yksiköistä luomaan yksilökohtainen merkitysrakenne tai -verkosto. Giorgan (1996b) mukaan vaiheen tavoitteena on luoda tiivistettyjen merkitysten sisältävien yksiköiden synteesi, joka ilmaisee tutkittavan ilmiön keskeiset *rakennetekijät* (mt., 19). Perttula taas käyttää *verkoston* käsitettä, jota päädyn tässä käyttämään. Merkitysverkostojen tavoittamiseksi tutkijan on reflektoitava käännettyjen merkityksen sisältävien yksiköiden sisällöllisiä yhteyksiä sekä keskeisyyttä tutkittavan ilmiön kokonaisuudessa. Tutkija pyrkii näin hahmottamaan toisen ihmisen kokemuksen toistuvia ja tutkimuksen tavoitteiden kannalta keskeisimpiä merkitysisältöjä. (Perttula 1995, 77 - 78.)

Analyysin neljännessä vaiheessa käytin hyväkseni kvalitatiivisen tutkimusaineiston käsitteilyyn kehitettyä Atlas ti 4.2 -ohjelmaa. Siirsin jokaisen tytön haastattelut omiin hermeneuttisiin yksikköihinsä, ja työskentelin tässä vaiheessa yksitellen kunkin haastattelun parissa. Atlas ti toimi lähinnä metodisena apuvälineenä, joka helpotti aineiston hallintaa. Sen avulla liitin merkityksen sisältävät yksiköt seuraaviin hyvin väljiin temaattisiin kategorioihin: elämäntilanne ennen tyttöryhmää; interventio; elämäntilanne tyttöryhmän aikana ja nyt; tyttöryhmä; tulevaisuus; pelot; unelmat. Yhteensä kategorioita oli siis seitsemän. Käytännössä sama mer-

kityksen sisältävä yksikkö saattoi sisältyä useampaan temaattiseen kategoriaan. Eniten merkityksen sisältäviä yksiköjä liittyi elämäntilannetta koskeviin kategorioihin ja tyttöryhmää koskevaan kategoriaan. Interventiota, tulevaisuutta, pelkoja ja unelmia koskevat kategoriat olivat spesifimpiä. Seuraavassa lyhyt esimerkki edellisten tiivistysten liittymisestä kategorioihin.

(TARU TOIVOO HYVÄLTÄ HALTIJALTA, ETTÄ HÄNEN KOIRANSA PÄRJÄÄVÄT NÄYTTELYSSÄ) = unelmat

(TARU TOIVOO, ETTÄ KAIKKI MENISI HYVIN) = tulevaisuus, unelmat

(TARU TOIVOO, ETTÄ OSAISI TEHDÄ OIKEITA RATKAISUJA) = tulevaisuus, unelmat

(TARU KOKEE ELÄNEENSÄ KÄRSIMÄTÖNTÄ ELÄMÄNVAIHETTA, JOLLOIN HÄN KOKEE TEHNEENSÄ ASIOITA, JOITA JOUTUU KATUMAAN) = elämäntilanne ennen tyttöryhmää

(TARU KOKEE, ETTEI ENÄÄ OLE NIIN KÄRSIMÄTÖN. HÄN USKOO TÄMÄN JOHTUVAN KASVAMISESTA) = elämäntilanne tyttöryhmän aikana ja nyt

(TARU TIETÄÄ, ETTÄ HÄNELLÄ ON AIKAA NÄHDÄ JA KOKEA) = elämäntilanne tyttöryhmän aikana ja nyt, tulevaisuus.

Atlas ti:n avulla kykenin lukemaan tiivistetyksi kunkin kategorian alla olevat merkityksen sisältävät yksiköt ja siten jäsentämään aineistoa (katso Liite 3). Näin menetellen muodostin kunkin tytön oman kertomuksen. Yksilökohtainen merkitysverkosto muodostui tarinaksi, jossa kussakin oli neljä kappaletta: elämäntilanne ennen tyttöryhmää, interventio, tyttöryhmä ja tulevaisuus. Kunkin kappaleen alle kirjoitin erikseen kappaleen situaatiosta ja kokemuksesta: situaatiossa kuvailin kontekstin eli tilanteen ja tapahtumat, kokemuksessa kirjoitin ne kokemukselliset elementit, joita kyseiseen situaatioon liittyi (kuten tunteet ja olotilan).

Fenomenologisissa tutkimuksissa on yleensä ollut tapana raportoida nämä yksilökohtaiset merkitysverkostot tai kertomukset (vrt. Giorgi 1996b, 19 - 20, Perttula 1995, 135 - 154). Tässä jätin tyttöjen yksilökohtaiset merkitysverkostot kuitenkin vain omaan tietooni, sillä niiden julkaisu olisi saattanut johtaa tyttöjen tunnistettavuuteen. Tehdyn valinnan voi nähdä tutkimustani heikentävänä tekijänä, mutta toisaalta kunkin tytön merkitysverkostot muistuttivat jopa häkellyttävän paljon toisiaan. Heidän elämäntilanteensa ennen tyttöryhmää olivat hyvin samankaltaiset. Lisäksi heidän kokemuksensa tyttöryhmästä olivat yhteneväisiä. Myös heidän tulevaisuudensuunnitelmansa, haaveensa ja pelkonsa olivat lähellä toisiaan. Jotta lukija

voi saada käsityksen tästä työvaiheesta, liitin esimerkiksi yhden tytön, Lauran merkitysverkoston. Tästä olen poistanut tunnistettavuuteen mahdollisesti johtavat tekijät (katso Liite 4).

6.5 Analyysin viides vaihe

Kirjoitettuani yksilökohtaiset merkitysverkostot, olin tyytyväinen tapaan, jolla ne jäsensivät tilanteita ja kokemuksia tyttöjen elämismailmoissa. Fenomenologisen analyysin viidennessä vaiheessa pyritään yksilökohtaisista merkitysverkostoista muodostamaan *yleinen merkitysrakenne*. Tämän vaiheen pyrkimyksenä on tavoittaa käsitteellisesti enemmän kuin yhtä ihmistä koskevaa yleistä tietoa (Giorgi 1996b, 20 - 21). Holistiseen ihmiskäsityksen ja ihmisen subjektiviteettia korostavaan ontologian kanssa tämä tavoite on kuitenkin ristiriidassa (vrt. Perttula 1995, 181 - 184). Oman tutkimukseni kohdalla koin tyttöjen kokemukset niin ainutkertaisiksi, että yleistettävien johtopäätösten tekeminen näiden viiden tytön kokemusten pohjalta olisi mielestäni ollut hyvin kyseenalaista. Kuitenkin samanaikaisesti havaitsin heidän kokemustensa samankaltaisuuden toisiinsa nähden. Päädyin kompromissiin tässä tutkimuksen vaiheessa.

Yleisen merkitysrakenteen sijaan päädyin muodostamaan yksilökohtaisten merkitysrakenteiden pohjalta ne merkitystihentymät, jotka parhaiten kuvasivat sen hetkistä kokemusta. Näiden kokemusten evidenssiksi palasin jälleen kerran alkuperäiseen haastatteluaineistoon, josta irrotin otteita kuvaamaan ko. kokemusta. Pyrin siihen, että kuvattu kokemus oli mahdollisimman yhteinen tytöille. Sen sijaan en pyri väittämään, että kokemukset olisivat yleistettävissä kaikkiin samankaltaisessa tilanteessa oleviin tyttöihin.

Näiden kokemusten sisällöt olivat muodostuneet melko selviksi jo tutkimusprosessin edetessä. Nyt luin yksilökohtaisia merkitysverkostoja intuitiivisesti ja reduktiivisesti. Pyrin löytämään keskeiset kokemukset ajasta ennen tyttöryhmää, interventiosta, tyttöryhmästä ja tulevaisuudesta. Seuraavassa esitän ne kokemukset, jotka nousivat keskeisimmiksi tutkimukseni. Nämä kokemukset ovat myös tutkimukseni empiirinen tulos. Vasta tämän työvaiheen jälkeen palasin kirjallisuuden pariin löytääkseni teoreettiset käsitteet tyttöjen kuvaamien kokemusten ympärille. Tästä aineistolähtöisyydestä johtuen kuljetan teoreettisia käsitteitä ja tulkintoja rinnakkain aineiston analyysitulosten kanssa. Luennan myötä keskeiseksi nousivat vuorovaikutussuhteet niin tyttöryhmää edeltävänä aikana, kuin sen jatkuessakin. Näitä vuoro-

vaikutussuhteita kuvaamaan valitsin dialogisuuden käsitteen, josta muodostui tutkimukseni kattokäsite (katso luku 3.4). Dialogisuuden käsitteen avulla hahmottelen ne kokemukset, jotka fenomenologisen analyysin myötä aineistosta löysin.

7 TYTTÖRYHMÄ DIALOGISENA PROSESSINA

7.1 Aika ennen tyttöryhmää: vieraantuneisuus

Tytöt kuvailivat lapsuuttaan melko vähän. Tyttöjen perheet olivat kukin omansalaisia: yksinhuoltajaperheitä, monilapsisia ydinperheitä, yhden lapsen perheitä. Tytöistä osalla oli ollut paljon harrastuksia, osalla ei ollenkaan. Lapsuus vietettiin samassa kaupunginosassa. Kaksi tytöistä oli elänyt samassa rapussa ja ollut parhaita ystäviä keskenään. He kaikki olivat suorittaneet ala-asteen kohtalaisin tai hyvin arvosanoin. Heistä neljä siirtyi paikalliselle yläasteelle. Seitsemännellä luokalla tyttöjen elämäntilanne kuitenkin muuttui ja kahdeksannella luokalla tyttöjen elämäntilanteita yhdistivät koulunkäyntivaikeudet, riittävä kotitilanne ja harrastusten puute. Heistä neljää yhdisti runsas päihteiden käyttö. Kolmella tytöistä kannabiksen käyttö oli välillä päivittäistä.

EP: No mikä sä luulet, et oli synnä siihen, jos sä kävit kiltisti koulua aikasemmin, ja sit yhtäkkiä kaikki meni?

TARU: En mä tiedä, kai se on murrosikä. Se se on ((ironiseen sävyyn)).

EP: ((naurahtaa)) Millaseks sä koet murrosiän, siis mitä silloin ihmiselle tapahtuu?

TARU: En mä tiiä, muuttu sekopääks ja pipipääks ja haluu tehdä kaikkee tyhmää.

Tytöistä vain Taru mainitsi murrosiän, jonka tutkimuksen suunnitteluvaiheessa uskoin muodostuvan keskeiseksi tutkimuskäsitteeksi. Murrosikä on sosiaalisesti ja kulttuurisesti jaettu käsite, joka on nuoruuskäsitettä ongelmakeskeisempi ja tarkkarajaisempi. Muissa kielissä ei esiinny vastaavaa käsitettä ja suomessakin käsite on suhteellisen nuori. (Aapola 1999, 25 - 30.) Sinikka Aapolan (1999) tutkimukseen osallistuneiden koululaisten ainekirjoituksissa nuoret määrittivät ikäänsä usein suhteessa sosiaaliseen ympäristöön. Koululaiset myös kyseenalaistivat murrosikä-käsitteen mielekkyyden (mt., 207 - 253). Omassa tutkimuksessani tyttöjen käyttäytymisen määrittely murrosikään liittyväksi olisi teoreettisessa mielessä ollut mahdollista. Tytöt itse eivät määritelleet käyttäytymistään murrosiästä johtuvaksi, vaan he kuvailivat vaikeaa elämänvaihetta muilla tavoin. Murrosikä rajautui tyttöjen kokemusmaailman ulkopuoliseksi käsitteeksi. Siksi luovuin siitä.

Tyttöjen haastatteluiden pohjalta muodostin kohtaamattomuuden, näköalattomuuden, välinpitämättömyyden ja jaksamattomuuden käsitteet kuvaamaan niitä kokemuksia, joita heillä oli ajasta ennen tyttöryhmää. Sosiaalipsykologisessa kirjallisuudessa käytetään psykologisen vie-

raantumisen (*psychological estrangement*) käsitettä kuvaamaan tilannetta, jossa yksilö kokee voimattomuutta, tarkoituksettomuutta, normittomuutta, eristyneisyyttä ja itsen vieraantumista. Psykologisen vieraantumisen käsitteen taustalla on pyrkimys tavoittaa psykologian ja filosofian alalla viime vuosikymmeninä hahmotellun vieraantumisen (*alienation*) kokemuksellista ydintä. Psykologiassa ja filosofiassa vieraantumista on pyritty teoretisoimaan materialistisista, strukturalistisista ja eksistentiaalisista malleista käsin. (Breakwell 1992b, 37 - 40.) Marginalisaatio- ja syrjäytymiskeskustelu ovat osa tätä ilmiötä, jossa yksilön vieraantumista yhteiskunnasta on pyritty käsitteellistämään ja selittämään.

Vieraantumisen edellä mainitut ulottuvuudet voivat vaikuttaa yksilötasolla samanaikaisesti. Tämän psykometrisissä testeissä havaitun piirteen on todettu olevan erityisen korostunutta varhaisnuoruudessa. (Breakwell 1992b, 37 - 38.) Tyttöjen kokemusten voi nähdä ilmentävän tätä psykologista vieraantumista. Vieraantuminen oli heidän kohdallaan sosiaalista ja tajunnan sisäistä. Sosiaalinen vieraantuminen ilmeni erityisesti suhteessa läheisiin aikuisiin. Käytin tästä ilmiöstä kohtaamattomuuden kokemuksen käsitettä. Tajunnan sisäinen vieraantumiskokemus ilmeni jaksamattomuuden, näköalattomuuden ja välinpitämättömyyden kokemuksena. Dialogin käsitteiden avulla käytän dialogisen dialogin ja sisäisen dialogin puuttumisen tai vaimentumisen käsitteitä.

7.1.1 Kohtaamattomuuden kokemus

Yhteistä tytöille oli dialogisen dialogin puute suhteessa läheisiin aikuisiin. Tytöt eivät kertooneet asioistaan vanhemmilleen, eivätkä vanhemmat juuri kyselleet heidän elämästään. Harvat keskusteluyritykset päättyivät riitoihin tai osapuolten poistumiseen paikalta. Kohtaaminen oli vaikeaa myös siitä syystä, etteivät tytöt viihtyneet kotonaan eivätkä käyneet koulussa. Kohtaamisten välttely vaikutti kuitenkin toimivan molempiin suuntiin; vaikeista asioista ei puhuttu tyttöjen kanssa, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuuskin.

EP: Mites silloin kasilla, ku se alko se lintsaminen ja riidat kotona, ni yrittiks äiti puhuu sun kanssa?

KAISA: Ei

EP: Miksei?

KAISA: No se on semmonen aina, se on ite sitä mieltä, et ei se tee mitään minkään asian eteen, vaik se ite haastaa vaan aina kaikkien kans riitaa joka asiasta.

(-)

EP: Tieskö sun äiti, et sä et oo koulussa?

KAISA: Ties.

EP: Mitä se siitä sano?

KAISA: Ei me silleen puhuttu sen kaa mitään, mä en ollu sen kaa puheväleissä.

EP: Mites sillon, ku sä poltit paljon pilvee, ni tuliks teille semmosii tilanteita, et äiti ei ois luottanu suhun?

MARI: En mä tiiä silleen, en mä ajatellu, ei mua kauheesti kiinnostanu. Yleensä se ei sanonu mitään sillonkaan, ku mä olin paukuissa. Ei me silleen puhuttu. Eikä se ihmetelly, vaikka mä pyysin aina rahaa.

EP: Mihin sä sanoit, et se raha menee?

MARI: Kaikkeen.

Kohtaamattomuuden kokemus ei rajoittunut kotiin, vaan myös koulussa ja lastensuojelulaitoksissa tytöt kokivat aikuisten ohittavan heidät. Toisaalta tytöt kokivat tämän helpotuksena, mutta lastensuojelullisesta näkökulmasta suhtautumisen voi katsoa olleen hyvin ristiriitaista ja ongelmallista. Kohtaamattomuuteen liittyi välinpitämättömyyttä niin opettajien kuin viranomaistenkin taholta. Anneli Pohjola (2002) on kuvannut tätä auttajien välinpitämättömyyttä pahan säikeenä auttamistyössä. Tällöin yksilön kohtaaminen ihmisenä unohtuu ja ihminen esineellistyy. (mt., 52 - 53.) Hankalan nuoren asioiden käsittely siirrettiin mieluusti seuraavan instituution asiaksi.

EP: Mites sit sillon ku meni huonosti ((koulussa))?

KAISA: No ei, ne ((opettajat)) oli vaan hiljaa. Kaikki vaan katto silleen, et joo onks toiki menny tosta taas.

EP: No tuntuks se helpotukselta sit sillon, ku sä jouduit sinne ((laitosyksikköön)), ni se, et puututtiin siihen pilvenpoltteluun ja muutenki lintsailuun, ni tuntuks, et siit ((laitosyksiköstä)) oli jotain apuu?

MARI: Ei, ku ne oli niin ärsyttäviä ne hoitsut ja sit alko vaan vituttaa, ku sit sil toisel kerral, ni ne oli niin sit, ku ne tajus, et se oli sitä jokapäivästä poltteluu, ni ei ne siihen sit enää siihen hirveesti puuttunu silleen, ku mä, ku ne just huomias, et mä polttelen joka päivä, eikä ne mua hoitanu. Ne ties, et mä joudun ((päihdeyksikköön)), ni ei ne sit enää mulle mitään sanonu. Jos mä olin paukuissa tai seulat oli positiiviset, ni sit ne oli vaan silleen, et aijaa.

EP: Sä oot polttanu sit ihan...

MARI: No ne aina tuli vaan, et Mari, et sul on seulat positiiviset, ja mä olin et aijaa, et meen sit ulos.

Marin kertomuksessa dialoginen ristiriita on erityisen raju: hänet otettiin huostaan ja sijoitettiin jatkuvan kannabiksenkäytön vuoksi ja käytön kontrolloimiseksi hänen tuli antaa toistuvasti virtsanäytteitä. Kuitenkaan positiiviset seulat eivät johtaneet minkäänlaisiin toimenpiteisiin, vaan käytön annettiin jatkua, koska tytön tiedettiin jatkavan seuraavaan paikkaan. Voi vain ihmetellä, mikä kontrollitoimien tarkoitus oli. Mari purki toistuvasti ärtymystään ensim-

mäisen sijoituspaikan käytäntöjä kohtaan; hän koki, ettei häntä hoidettu. Suhtautumisen voi tulkita viestineen Marille, ettei hänestä välitetty. Toivottoman tapauksen stigmaa ei annettu Marille ensimmäistä kertaa, vaan hänet oli jo kertaalleen sijoitettu.

Paitsi koulussa ja laitoksissa, myös intervention yhteydessä toteutetuissa neuvotteluissa tytöt kokivat jäävänsä tilanteen ulkopuolelle. Viranomaisneuvottelut ovat haastavia, koska niissä on käsiteltävä monta näkökulmaa lyhyessä ajassa. Mönkkösen (2002) mukaan verkostoyhteistyöhön perustuvien moniammatillisten neuvotteluiden ongelmana on toimintakulttuurien ja näkemysten erilaisuus, joka vaikeuttaa toimivan dialogin rakentumista. Kuitenkin moniäänisyys voi tuoda myös uusia näkökulmia tilanteeseen. (mt., 46 - 47.). Kokemukseni mukaan nuorten neuvotteluissa on valitettavan tavallista, että päähenkilön ja puheenaiheen keskiössä olevan nuoren näkökulma unohtuu ammatillisen puheen hallitessa dialogin suuntaa.

EP: Mitä kautta ne paineet tuli?

LAURA: En mä tiedä, ku mul oli vaan, ku sillon ku mä jouduin sinne ((pähdeyksikköön)), ni oli ärsyttävää, ku siel palaveris oli kahdeksan ihmistä, jotka kaikki puhu mun asioista. siihen mul meni hermot.

EP: Kysyks sulta kukaan mitään?

LAURA: Ei, tai no kysy ne, et miten sä voit.

EP: Kysyks ne mitä sä haluat?

LAURA: Ei.

(-)

EP: Tuntuuks sust siltä, et sua kuunneltiin?

LAURA: No kyl mua sillon kuunneltiin, ku mä puhuin yksin yhdelle ihmiselle, mut sit ku siel oli paljon ni tuli sellanen olo, ku mä en ois ees ollu siel huoneessa ku ne puhu.

Neuvotteluissa käsiteltiin nuoren elämään ratkaisevasti vaikuttavia asioita, kuten laitossijoitusten kestoa, huumeeseulojen määrää ja koulunkäynnin järjestämistä. On huolestuttavaa, että tytöt kokivat näissä tilanteissa jäävänsä dialogin ulkopuolelle. Tyttöillä oli ammattilaisten aiheuttamia mitätöidyksi tulemisen kokemuksia tilanteissa, joissa heidän olisi pitänyt tulla kuulluksi (vrt. Pohjola 2002, 56 - 59).

7.1.2 Jaksamattomuuden, näköalattomuuden ja välinpitämättömyyden kokemus

Koska tytöt eivät käyneet koulussa, heillä oli runsaasti vapaa-aikaa. Se ei kuitenkaan ollut hauskanpitoa, vaan tytöt kuvasivat arjen raskaaksi ja sisällöttömäksi. Hitaasti valuvaa aikaa he kuluttivat usein käyttämällä päihteitä kaveriporukassa. Päihteetön vapaa-aika vietettiin nukkuen tai kavereiden kanssa kaduilla ja ostoskeskuksessa. Kaikki tytöt kuvasivat jaksamattomuuden kokemuksia, jotka vieraannuttivat koulumaailmasta ja sosiaalisista suhteista.

EP: Mikä sun mielest oli syynä siihen, et sä et menny kouluun?

HANNA: No en mä tiä. Ei vaan jaksettu.

MARI: (-) sitä vaan oli aina silleen, et mennään kouluun, ku oli se vaara, et jäädään luokalle. Sit oltiin silleen, et joo, mennään kouluun, mut poltetaan eka nää paukut ja sit mennään kouluun. Sit oltiin, et ei vittu, meil on jotain liikuntaa, et jäädän nyt pois, ei liikunta oo tärkeetä. Sit me oltiin kaks tuntii, ja ei jaksanu mennä ruotsin tunnille, sit ei jaksanu äikkään, eikä sit menny ollenkaan.

Tyttöjä yhdisti se, etteivät he ajatelleet toimintansa seurauksia. Heillä ei ollut käsitystä siitä, miten koulunkäynnin laiminlyönti ja jatkuva päihteidenkäyttö saattaisivat vaikuttaa jatkossa. Heillä ei ollut tulevaisuudensuunnitelmia, eikä heistä yksikään ajatellut elämäänsä kaksikymmentävuotiaana. Pahimmillaan näköalattomuus ilmeni voimakkaana toivottomuuden kokemuksena.

EP: Mimmonen mieli sul oli silloin?

TARU: En mä muista enää ((kuiskaa)).

EP: Oliko sulla mitään pahempia ajatuksia?

TARU: Oli mulla niitä, mua masensi ja mä halusin tappaa itteni. Ei mulla ikinä muuta pyörinykkään mielessä ((kuiskaten)).

EP: Toteutitsä niitä, tai yrititkö toteuttaa niitä?

TARU: Kyl mä mietin sitä, mut en mä sitte viittiny ((kuiskaten)).

EP: Luuletsä, et se päihteiden käyttö liittyy jotenki siihen itsetuhoisuuteen?

TARU: En mä tiä, voi olla. Ja jutut mutsin kaa, etten mä ollu himassa, ja muut, erilaiset, et mutsi ja faija ei enää koskaan halua nähä mua ja siis silleen. ((kuiskaten)) ((-)) Et ku vaan pääsis kaikesta täst paskasta vaan pois. Et, varmasti kokoajan, vitutti kaikki, ja ei löytäny mistään mitään järkee ja tuntu silt, ettei täst niinku pääse enää ylemmäs.

Edellisessä sitaatissa havainnollistuu myös se, miten raskaana Taru koki aiemmin kuvatun kohtaamattomuuden vanhempiansa kanssa. Vaikka Taru ymmärsi äidin laittaneen hänet kadulle huumeiden ja huonon käytöksen vuoksi, koki hän äidin menettelyn voimakkaana hylkäämiskokemuksena. Itsemurha-ajatusten kaltaista toivottomuutta muut tytöt eivät ilmaisseet, mutta heistä jokainen kuvasi masennuksen kokemuksia.

EP: Käviks sul ikinä mielessä, et mihin se johtaa se, et ei mee kouluun?

KAISA: Ei varmaan ((naurahtaa))

EP: Miks sust tuntuu, että sitä ei ajatellu?

KAISA: En mä tiä, oli vaan niin väsyny ja masentunu, ettei jaksanu ajatella mitään.

EP: (-) Miltä tuntuu olla masentunu?

KAISA: Siltä, ettei jaksu tehdä mitään, on kokoajan vaan väsyny. No, kaikki vaan, en mä tiä, oli vaan väsyny kokoajan vaikka mä nukuin niinku esim silloin ku mun piti mennä kouluun, ni vaikka mä menin kaks tuntii myöhässä, menin vaikka kymmeneen kouluun, ni vaikka mä menin nukkuu kymmenelt illalla, silti ku mä tulin koulun jälkeen, mä menin nukkumaan suoraan. Mä olin niin väsyny kokoajan.

EP: Oliko sun elämässä jotain silloin, joka aiheutti sen, et sä olit väsynyt?

KAISA: (-) En mä tiä, aina silleen, ku menee kouluun, ni se jotenki väsyttää vaan, ku on se ilmapiiri. Rupee hirveesti vaan väsyttää ja jotain. Aina ensimmäisel tunnin nukuttiin, ei jaksanu olla mitenkään mukana.

Kaisan sitaatissa ilmenee jo edellä kuvattua jaksamattomuutta, mutta myös välinpitämättömyyttä koulunkäynnin lopettamisen seurauksien suhteen. Kaisa oli tytöistä ainoa, joka ei käyttänyt päihteitä. Erityisen voimakkaasti välinpitämättömyys korostui kannabiksen käytön yhteydessä, jonka vaikutuksen alaisena tytöistä kolme oli päivittäin. Seuraavassa episodissa kuvastuu hyvin se unensekainen mentaliteetti, jonka kannabis käyttäjässään aiheuttaa. Ympäristö todellisuus muuttuu täysin yhdentekeväksi.

EP: Teikäsä mitään rikoksia tai muuta?

MARI: No yhes vaihees, en mä tiedä, oliko se mikään, mut kytät ainaki tuli hakee meiat. Mä olin päässy ulos, mut Miisa silloin viel istu sisällä. [EP: Niin siis siel ((lastensuojelulaitoksessa))?] Niin, ni sit se lähti hatkaan sieltä, ja sit mä näin sen ja olin, et hei tuol on Miisa. Se oli et joo, se lähti hatkaan sieltä, ja sit sil oli yks Satu mukana, se oli kans siel ((lastensuojelulaitoksessa)), sit sil oli aika pitkään, ku se aika pitkään oli siel ((lastensuojelulaitoksessa)), ni pala ((hasista)) piilossa siel. Sit me menttiin polttaa se, ja sit me menttiin jollekki, mä en tiedä oliko se Sadun joku poikaystävä vai joku entinen, mut jollekki jätkälle. (-) Mä muistan ku me sinne käveltiin. Se ei meinannu ees päästää meit sisään, ku se oli, et jos te ootte hatkassa, ku mä en ite ollu hatkassa. Ni Satu sit intti, ni me päästiin sinne sit sisään. Sit me ostettiin siltä lisää, ja poltettiin siellä, ja mä olin niin paukuissa, et mä katoin vaan jotain telkkaria, ja olin ihan jumittunu sinne. Ja ne muut oli siel huoneessa ja poltti röökiiä. Ja kyl mä kuulin, et soi ovikello, mut en mä sit siihen, mä ajattelin, et joku kaveri varmaan tulee. (-) Sit Miisa oli kuulemma yrittäny herätellä mua, et mitä vittua Mari herää, et tuol on kytät, et lähetään nyt ikkunasta, mut en mä ollu reagoinu mitään siihen. Mä sit vaan aattelin, et vois mennä röökille noitten toisten seuraks, ku ne mainosti jotain, ku mä katoin jotain älytöntä sairaalaohjelmaa, jossa kuoli kaikki. Sit siin oliko vaan kytät, jotka vei meiat mennessään. Mä en vaan tajunnu, et siel on niinku kytät. (-) Mä en tiedä, mitä niille jätkille sit tapahtu. Mulle oli ihan sama silloin.

EP: Mikä sust tuntuu, et oli suurin syy siihen ihan sama -fiilikseen?

MARI: Silloin ku oli paukuissa, ni silloin ei kiinnostanu et mitä toinen ajatteli, et jos se huomaa, et mä oon paukuissa, ni sit se huomaa et mä oon paukuissa. En mä tiedä, silloin oli kaikki vaan ihan sama.

Marin toteamus ”silloin oli kaikki vaan ihan sama” kuvaa yhdessä lauseessa välinpitämättömyyden, jota tytöt kokivat. Välinpitämättömyyden, jaksamattomuuden ja näköalattomuuden voi tulkita psykologisen vieraantumisen tajunnalliseksi kokemiseksi - sisäisen dialogin vaimentumiseksi, jolloin elämältä katoaa sen mielekkyys ja tahto pyrkiä eteenpäin.

7.1.3 *Viranomaisinterventio ja dialoginen hetki*

Kaikkien tyttöjen tilanteeseen puututtiin kahdeksannen luokan syystalvella viranomaisten toimesta. Interventiossa vallankäyttö oli usein hyvin näkyvää, vaikka kontrollitoimille voi nähdä olleen perusteita. Lievimmillään koululla järjestettiin neuvottelu, johon myös vanhemmat osallistuivat. Tällöin tyttöjä saatettiin uhkailla laitossijoituksella. Kahden tytön kohdalla interventio rajautui neuvotteluun.

Tytöistä kolme oli sijoitettuna eripituisia jaksoja joko päihdehoitoon, vastaanottokotiin tai psykiatriseen sairaalaan. Raskaimman laitossijoitussarjan kävi läpi Mari, joka siirtyi vastaanottoyksiköstä päihdeyksikön kautta kotiin, ja sieltä jälleen vastaanottoyksikköön. Huumeuseulojen oltua jatkuvasti positiiviset hänet siirrettiin lopulta pitkäaikaisesti toiseen kaupunkiin nuortenkotiin. Muutaman kuukauden sisällä kahdeksaluokkalainen Mari siis koki viisi muuttoa.

EP: Mikä autto sut ylös, sä sanoit, et se, et se vaikee ikä meni ohi?

TARU: No mä menin sinne turvikselle, mä sain siel puhuttuu, ja vanhempien kans suunnilleen aika hyvät välit. Sit mä pääsin himaan, sit mä sain kerrottuu mutsille, miltä must tuntuu, sit mä menin ((psykiatriseen sairaalaan)).

Tytöistä vain Taru oli itse huolestunut tilanteestaan ja hakeutui itsenäisesti nuorten turvataloon. Marille, Hannalle, Lauralle ja Kaisalle tilanteen vakavuus selvisi vasta intervention yhteydessä tai sen jälkeen. Anja Koski-Jännes ja Vilma Hänninen (1998) käyttävät dialogisen hetken ja epifanin käsitteitä kuvaamaan pysähtymisen ja heräämisen hetkiä - tilanteita, joissa yksilölle avautuu uusia näkökulmia (mt., 177 - 178). Dialogisella hetkellä tarkoitetaan tilanteita, joissa ihminen ”tulee toiseksi kuin mitä hän on ollut” (Josselson 1995; ks. mt., 177). Koski-Jännes ja Hänninen (1998) soveltavat dialogisen hetken käsitettä maltillisemmin; dialoginen hetki ajoittuu sellaiseen tilanteeseen, ”jossa ihminen jo vähintäänkin aavistaa joutuneensa umpikujaan - hän ehkä pikemminkin aistii kuin tiedostaa muutoksen välttämättömyyden eikä vielä usko sen mahdollisuuteen” (mt., 189). Epifaniksi taas kutsutaan ihmisen kokeimia kääntymyksen hetkiä, joihin liittyy voimakkaita tunteita (Denzin 1989, 15; ks. Koski-Jännes & Hänninen 1998, 177). Tyttöjen kohdalla uudet näkökulmat avautuivat aikuisten ohjauksessa, mutta intervention yhteydessä dialogi lähinnä pysäytti tai havahdutti heidät. Epifanin käsite on tyttöjen tilanteessa melko voimakas, mutta toisaalta intervention voi tulkita heidän tulleensa umpikujaan - hän ehkä pikemminkin aistii kuin tiedostaa muutoksen välttämättömyyden eikä vielä usko sen mahdollisuuteen. Epifanin käsite on tyttöjen tilanteessa melko voimakas, mutta toisaalta intervention voi tulkita heidän tulleensa umpikujaan - hän ehkä pikemminkin aistii kuin tiedostaa muutoksen välttämättömyyden eikä vielä usko sen mahdollisuuteen. Dialogisen hetkenkään käsite ei

ole ongelmaton, sillä interventio koettiin melko ulkokohtaiseksi pakoksi muuttaa käyttäytymistä. Intervention seurauksena tytöt eivät ”tulleet toisiksi”, mutta uusia näkökulmia interventio avasi.

EP: Oliko jotain muuta, mikä vaikutti siihen tajuamiseen?

LAURA: No varmaan vanhempien toi, ku ne oli huolissaan.

EP: Miten sun vanhemmat ilmas sen, et ne on huolissaan? Mitä ne sano sulle?

LAURA: No meil oli koulus tapaaminen, ni sit mutsi sano siel, et kävisit nyt koulua, et kävisit nyt tän loppuvuoden, et koht alkaa kesäloma ja tälleen. Sit meil oli se neuvottelu koulussa, ja siel oli viel mun luokanvalvoja ja kuraattori.

(-)

EP: Mikä sua on auttanu eniten?

LAURA: No ku hirveen moni oli huolissaan, ni sit mä aloin tajuu, et asiat ei oookkaan niin hyvin ku mä luulin. Siel oli kuraattori, sosiaalityöntekijä, psykiatri, maikat. ((hiljaisuus)).

(-)

EP: Tuntuuks sust, et se toisten huoli on se pahin asia, vai pelkäsiäsä ikinä omasta puolesta?

LAURA: Ei sitä itte tajunnu ennenku muut huolestu.

EP: Sit sä huolestuit itekki?

LAURA: Ku ei sitä huomannu, ku kaikki oli samanlaisii. Et ei sitä huomannu, et ite ois jotenki erilainen ku muut.

MARI: En mä silloin eka tajunnu, miten paljon mä sitä poltan. Sit jälkeinpäin vasta tajus, et hei, mehän poltettiin joka päivä, et ehkä siin oli yks päivä välii, et me oltiin polttamatta pilvee.

Työille aikuiskontakti oli oleellinen osa dialogista hetkeä. He eivät itsenäisesti kyenneet näkemään kannabiksen käytön ja koulusta putoamisen ongelmallisuutta, vaan pitivät sitä yhtenä arkeensa tavallisesti kuuluvana ilmiönä. Kannabiksenkäytön tavallisuudesta kertonee jotakin se, ettei aineen saatavuus noussut kertaakaan haastatteluiden aiheeksi. Tytöt kokivat viranomaisten puuttumisen yllätyksenä ja joidenkin kohdalla se herätti pelkoa.

EP: Miten se vaikutti sit se, se nuorten kriisipisteeseen meneminen? Luuletsä, et sil oli jotain vaikutusta, et siihen päihteidenkäyttöön puututtiin?

HANNA: No oli sil silleen, koska sit siit tuli niin paljon ongelmii ja kaikkee ja Mari joutu sit semmoseen, mä en tiedä tiedätsä, mut ((laitosyksikköön)), siis se on semmonen mikälie laitos tai mikä onkaan. Ja sit silt otettiin aina seuloja, ja tälleen. Sit se ei ollu enää kivaa.

EP: Rupesko se sit hirvittää, et ite joutuis sinne?

HANNA: Joo ((naurahtaa)). Ja pelottaa.

EP: Kuinka lähellä sust tuntuu, et se oli se joutuminen?

HANNA: Se oli tosi lähellä.

Pelästyminen saattoi liittyä siihen tapaan, jolla tilanteen vakavuus tytöille kerrottiin. Neuvotteluun rajoittuvissa interventioissa ei ollut mahdollisuutta osoittaa tytöille rajoja konkreettisesti, rakenteellisessa muodossa, vaan pysäytys oli tehtävä retorisin keinoin. Neuvottelussa

esiintynyttä vallankäyttöä havainnollistava esimerkki on Kaisan neuvottelu. Kaisa ei käyttänyt päihteitä eikä tehnyt rikoksia. Hänen ongelmanaan oli koulupudokkuus, joka yksinään ei anna perusteita huostaanotolle. Kuitenkin neuvottelussa annettiin ymmärtää, että laitossijoitus olisi väistämätön, jos tytön käytös ei muuttuisi. Paikalla ei ollut ainuttakaan viranomaista, joka kyseisen päätöksen olisi voinut tehdä.

EP: Mikä sai sut menemään takasin sinne kouluun silloin kasilla?

KAISA: No se, etten mä joudu lastenkotiin.

EP: Pelästyitsä sitä, ku siit ruvettiin puhumaan?

KAISA: No ku ne sano, et jos en mä nyt käy, jos mä oon viel yhenki päivän pois tälleen näin, ni ne lähettää mut sit suoraan lastikseen. Ni en mä sit sinne halunnu joutuu, et mä menin sit kouluun.

EP: Ketä siel oli paikalla siin tapaamisessa, missä se koko lastenkotiasia tuotiin esille?

KAISA: No se oli meiän koulus tos, siel oli apulaisrehtori ja psykologi ja mutsi ja faija ja minä, ja olikohan siin meiän ope, meiän luokanvalvoja.

EP: Mut siel ei ollu sit sosiaalitoimistosta ketään?

KAISA: Ei.

EP: Mitä äiti ja isä sano sen jälkeen?

KAISA: Ei mitään. Mutsi oli vaan ihan hiljaa ja faija lähti jonnekki kauppaan ja mutsi otti mut autoon ja rupes vaan, et haluutsä yskänlääkettä. Mentiin apteekkiin ja mentiin hiimaan ((naurahtaa)), ku mul oli hirvee yskä ja nuha ja kaikkee silloin. Ne oli vaan hiljaa kokoajan.

Neuvottelussa toteutetun dialogin voi tulkita esimerkkinä asiantuntijakeskeisestä orientaatiosta, jossa tilanteen määrittelyvalta kulkee hierarkkisessa suhteessa ylhäältä alaspäin (Mönkönen 2002, 53 - 55, 63). Päätösvallasta syrjäytymisen voi nähdä kuvastuvan myös vanhempien jopa alistuneessa hiljaisuudessa, joskin se liittyy myös edellisessä kappaleessa käsiteltyyn kohtaamattomuuteen ja dialogin puuttumiseen tytön ja vanhempien välillä. Jopa mieltä valtaiseksi tulkittavasta vallankäytöstä huolimatta tilanteeseen puuttuminen tuli tytöille helpotuksena.

EP: Miltä sust tuntuu, mikä sul oli se päällimmäinen tunne, ku kaikki pääs paljastuu?

HANNA: No en mä tiä. Mä ajattelin, et se oli ihan hyvä silleen, et pysty alottaa kaikki silleen alusta tai siis silleen.

Tämä alusta aloittaminen oli lähtöpiste ajanjaksolle, jonka nimesin dialogiseksi prosessiksi. Tavallisesti tyttöjen elämä olisi intervention jälkeen jatkunut sosiaalityön palvelujen näkökulmasta toisistaan irrallaan: he olisivat tavanneet kukin omaa sosiaalityöntekijäänsä satunnaisesti, heille olisi kullekin tarjottu omia palvelumuotoja, mahdollisesti sijoituksia tai perhepalveluja. Tällöin heidän keskinäinen kanssakäymisensä olisi rajoittunut kuten siihenkin asti - kaveripiiriin, vapaa-aikaan, mahdollisesti kouluunkin. Tyttöjen kohdalla viranomaiskontakti

järjestettiin lastensuojelun avohuollon kautta kuitenkin toisella tavalla. Tyttöjä varten perustettiin alueelle tyttöryhmä.

7.2 Tyttöryhmän aika

7.2.1 Ryhmätoiminnan käynnistyminen

Tyttöryhmä perustettiin suljettuna ja tilanteen vaatimuksiin räätälöitynä ryhmänä. Siihen kutsuttiin kahdeksan alueen nuorta tyttöä, joista kuusi oli samasta yläasteen koulusta. Tytöistä yksi tuli ryhmään koulun aloitteesta, muilla oli kontakti myös lastensuojelun sosiaalityöhön. Tytöt saivat kutsun kirjeitse tai suoraan sosiaalityöntekijältään. Ryhmään liittyminen oli vapaaehtoista.

EP: Mites sit se tyttöryhmä? Koska sä siitä kuulit?

TARU: No meil oli ((psykiatrisessa sairaalassa)) se joku palaveri tai joku tällanen, ja sit ne siellä rupes sit selittää siit tyttöryhmästä, et siel jutellaan ja muuta, ja mä olin et ei kiinnosta. No sit ne oli, et ne lähtee ((ulkomaille)), ni sit mä lupasin tulla ((naurahtaa)).

Ryhmä kokoontui viikoittain. Ohjaajia oli neljä: Minna ja Ritva vastasivat keskustelukohtia, ja Mikko ja Leena liikunnallisesta toiminnasta. Ryhmän alkutaipaleella tytöt sidottiin tapaamisiin ulkomaanmatkan käyttörahakeräyksen avulla. Tytöt jakoivat mainoksia ja siivosivat puistoja ansaitakseen varoja ulkomaanmatkaa varten. Kolmesta poissaolosta menetti mahdollisuuden osallistua matkalle. Matka toteutettiin muutama kuukausi ryhmän aloittamisen jälkeen. Kaikki tytöt pääsivät mukaan.

Tytöille oli yhteistä, että he tulivat ryhmään ulkomaanmatkan houkuttelemana. Matka toimi motivoivana elementtinä, ”sosiaalisena imunä” (vrt. Heikkinen 2003b, 586), joka helpotti tyttöjä perustelemaan lähiympäristölleen ja itselleen sen, että suostuivat ryhmään, jossa tiesivät joutuvansa keskustelemaan aikuisten ja vertaisten kanssa. Tytöt kuvasivatkin ensimmäistä tapaamista tukalaksi kokoontumiseksi, jossa joutui leikkimään tutustumisleikkejä. Ryhmään tuleminen oli helpompaa niille tytöille, jotka tunsivat toisensa etukäteen. Heille kavereiden kohtaaminen oli merkittävä motiivi ryhmään osallistumiselle.

EP: Mites sit ku sä alotit sen tyttöryhmän, ni mitä sä muistat siitä ekasta tapaamisesta? Millä mielin sä menit sinne?

LAURA: Hyvil mielin, mä muistan, et mä olin just ollu sen neljä viikkoo sisäl ((päihdehoitojaksolla)), et sit mä näin mun kavereita. Sit mä odotin kauheesti, ja katoin, et tänne

tulee kaikki suunnilleen mun vanhat kaverit. Ja kolme tuli sellasta, ja oltiin, et oottekste kaikki täs, ja oltiin, et hei mitä sulle kuuluu.

Tyttöjen kokemukset ryhmän alkutaipaleelta vaihtelivat voimakkaasta vastustuksesta innostukseen. Vastenmielisimmäksi ryhmän koki Taru.

EP: Miltä se tuntuu tulla sit samaan porukkaan tuttujen tyttöjen kanssa? Odotitsä etukäteen, et ne on sellasii ketä sä et tunne?

TARU: No mä luulin, et ne ois, ne ketä mä tunsin, ni jotain muita. Et kyl mä aattelin, et siel saattais olla jotain tuttuja, mut et ku et ne oli just noi. Silleen, vitutti jäädä sinne, mut mä aattelin, et perkele mä kestään tän, et mä pääsen ((ulkomaille)).

(-)

EP: Mites noi ohjaajat, mitä sä niistä ajattelit?

TARU: No Ritva oli kauhee hössö, ja Minna nyt oli ihan sivussa, sitä mä en ees nähny, heilu vaan jossain nurkassa, ja Mikkoo mä vihasin yli kaiken, se oli just sellanen nehnehnehneh ärsyttävä. Mä vihasin sitä. Ja Leena, sen mä muistan, et mä katoin, et onpas laiha, ton ikänen ihminen.

Tarun haastattelukatkelmassa merkitykselliseksi voi tulkita sen, että voimakkaista turhautumisen ja vihan tunteista huolimatta hän päätti jäädä ryhmään. Myös toiset tytöt ilmaisivat vihan tunteita ohjaajia ja erityisesti rahankeruuta varten tehtyä työtä kohtaan. Ryhmän vahvuudeksi voinee tulkita sen, että ohjaajat olivat niin erilaisia ja heitä oli monta. Aikuiskontaktit olivat vaihtoehtoisia, mutta kuitenkin pysyviä.

EP: Mites ne ohjaajat, mitä sä niistä ajattelit alussa?

KAISA: No siis, Mikosta mä tykkäsin paljon ja Leenasta ja Minnasta, mut Ritva nyt oli ((naurahtaa)) on aina ollu vähän sellanen tiukkapipo.

Näiden kielteisten tunteiden voi tulkita ilmaisevan sitä dialogisuuden puutetta, jossa nuoret olivat eläneet. Aikuiset koettiin ryhmänä, johon kontaktin saaminen oli ollut vaikeaa tai mahdotonta. Ohjaajat herättivät tytöissä voimakkaita myönteisiä ja kielteisiä tunteita, joten suhteiden heihin voi tulkita olleen merkityksellisiä. Erityisesti auktoriteettiasemassa ollut Ritva puhutti jokaista ristiriitaisella tavalla. Hänen voi tulkita herättäneen paitsi turvallisuuden tunnetta, myös halua koetella rajoja. Ammattitaitoiset ohjaajat loivat turvallisen ympäristön myös tyttöjen keskinäisten suhteiden muodostumiselle. Jo ryhmän alkuvaiheessa merkitykselliseksi nousivatkin vertaissuhteet ryhmässä.

EP: Rupesko se tuntuu yhtään kivemmalta?

TARU: No se alko tuntuu oikeestaan sen jälkeen vasta, ku me mentiin sinne koekuvauksiin, siis kuvauksiin sinne kahvilaan, jolloin pääs tutustuu niihin ihmisiin. Joku kuukaus tai kaks kuukautta ennen ku lähettiin sinne ((ulkomaanmatkalle)), et ku siihen asti mä olin

pitäny aika matalaa profiilia, et mä en suurin piirtein puhunu kellekkään mitään, vittuilin. Ni sit ne rupes tuntuu ihan mukavilta siel, ku joutu juttelee.

Juttelemaan joutuminen oli oleellinen osa tyttöryhmän toimintaa. Alusta pitäen tytöt joutuivat vuorovaikutukseen paitsi ohjaajien, myös toistensa ja erityisesti omien kokemustensa kanssa. Tämän juttelemaan joutumisen ja toimintaan osallistumisen kautta dialoginen prosessi syveni.

Ulkomaanmatkan aikana tytöt sitoutuivat ryhmään; he tutustuivat kunnolla toisiinsa ja ohjaajiinsa. Matkan jälkeen tytöt jatkoivat ryhmässä kavereiden, ruuan, keskustelun ja toiminnan vuoksi. Tyttöryhmän toiminnassa keskeistä oli jatkuvuus ja säännöllisyys. Ryhmä kokoontui joka tiistai tyttöjen peruskoulun päätökseen asti. Tapaamiset toistuivat toistensa kaltaisina; ryhmässä syötiin aina välipala, vuoroviikoin keskusteltiin Minnan ja Ritvan kanssa, vuoroviikoin taas liikuttiin Leenan ja Mikon ohjauksessa. Tytöt saivat itse ehdottaa toimintaa, ja tyttöryhmä teki ulkomaanmatkan jälkeen vielä yhden kotimaanmatkan, joka suunniteltiin yhdessä. Tyttöryhmässä jokaiselle oli jotakin; tytöt, jotka kokivat keskustelukerrat ahdistaviksi nauttivat toiminnasta ja päinvastoin.

7.2.2 Vertaisuuden kokemus

Sosiaali- ja kehityspsykologiassa vertaisryhmällä tarkoitetaan ryhmää, jonka jäsenet ovat samalla kehitystasolla toistensa kanssa. Vertaisryhmät voivat muodostua spontaanisti (kuten kaveriryhmät) tai ne voivat muodostua instituution vaikutuksesta (kuten koululuokat). Vertaisryhmien on katsottu olevan kehityksellisesti haastavia ja sosiaalistavia verkostoja, joissa opitaan yhteistyötä ja kilpailua, ristiriitojen sovittelua, impulssien hillintää ja ystävyyttä. (Salmivalli 1999, 12 - 13; Hartup 1989, 120 - 125). Tutkimuksessani vertaisuus kuitenkin määrittyi syvällisemmäksi kuin sosiaali- ja kehityspsykologia sen määrittää: tytöille vertaisuudessa oli oleellista yhteinen situationaalinen kokemus. Tytöt olivat kaveripiirisuuntautuneita, ja siten heidän vertaisryhmäkontaktinsa olivat tiiviit jo ennen tyttöryhmää. He korostivat kokemuksiaan samasta lähiöstä, samoista kouluista, samasta kaveripiiristä ja samoista vaikeuksista. Tyttöryhmässä ei tarvinnut selitellä lähtökotiaan.

TARU: Kyllä sillä oli iso merkitys, et jos siel ois ollu jotain sellasii, et mul on millii rahaa, ja mä saan ostaa mitä mä haluuun ((imitoi)) tyylin ihmisii, joil ei oo huolen häivää ja esittelee tuolla kolmensadan pinkit housut jalassa, ni ei se ois toiminu. ((miettii)) Oli kyl kivempi näin.

Yhteisiksi koettujen elämäkokemusten merkitys korostuu eronteon kautta Kaisan tapauksessa. Kuten sanottu, Kaisalla ei ollut taustallaan päihteidenkäyttöä ja hän koki itsensä erilaisiksi erityisesti ryhmän alkuvaiheessa.

KAISA: (-) Kaikki muut oli jostain laitoksesta ja sen takii, et mä olin niinku, et ku muut oli polteltu pilvee ja tällast, ni mul oli vaan jotain riitaa himassa, enkä käyny koulua ja silleen. Muil oli vähän enemmänki. Kaikki rupes tsoukkaakki siitä, et ootsä löytäny jostain ilmoitustaululta tän ilmoituksen ((naurahtaa)).

EP: Olik sul sit erilainen olo siellä?

KAISA: (-) No joo, kaikki oli jotenki, kaikki nistejä, vetäny kaikki jotain kamaa, ja mä olin niinku et joo, täällä ollaan.

EP: Tuliks sulle sellanen olo, et sun pitäis olla samanlainen ku ne?

KAISA: Ei.

Kaisalle tuotettiin erilaisuuden leimaa vitsailemalla, että hän olisi liittynyt ryhmään ilmoitustaululta. Vitsailuun kätkeytyy vähättelyä Kaisan vaikeuksia kohtaan, joita Kaisa kyseisessä kohtaa vähättelee itsekin. Kaisa ei viihtynytään keskustelukerroilla, vaan nautti enemmän toiminnallisista tapaamisista. Kaisa oli tytöistä ainoa, joka keskeytti ryhmän jo yhdeksännen luokan talvella toisen harrastuksen vuoksi. Erilaisuudestaan huolimatta Kaisa koki ryhmän tärkeäksi ja piti yhteyttä ryhmän tyttöihin myös haastatteluajankohtana.

Tytöt kokivat erityisen merkitykselliseksi mahdollisuuden tavata kavereitaan kontekstissa, jossa toiminta ja keskustelu oli ohjattua. Erityisen voimakas kontrasti totutun tekemisen ja tyttöryhmässä toteutetun tekemisen välillä oli tytöillä, jotka olivat aikaisemmin kokoontuneet yhteen päihtyäkseen.

EP: Mun on hirveen vaikee kuvitella, et miltä se on tuntunu tavallaan sit yks kaks siinä porukassa, jonka kans on tottunu tekemään kaikkee hölmöö, ni sit yhtäkkii ollaan niinku tavallaan ohjaajien kanssa ja sit pitäis tehdä jotain fiksum.

HANNA: Se oli aika kivaa.

EP: Se oli kivaa?

HANNA: Joo.

EP: Tuntuks et siihen tuli joku hallinta siihen hommaan?

HANNA: Joo, tuntu, koska sit tota oli just jotain muutaki tekemistä ku just polttelu niinku, tai siis silleen. Tajus, et on muutaki tekemistä.

Hannan toteamus ”tajus, et on muutakin tekemistä” havahduttaa: sen voi tulkita kertovan siitä, että tyttöjen kannabiksenkäyttö liittyi oleellisilta osin kyvyttömyyteen keksiä muuta vapaa-ajanvietettä vertaisryhmässä. Vertaisuuden kokemus tyttöryhmässä tiivistyi kaverisuhteissa, joita kaikki haastattelemani tytöt kokivat ryhmässä luoneensa. Myös toisiin välinpitämättömästi suhtautunut Taru löysi ryhmästä itselleen merkityksellisiä ihmissuhteita.

EP: Onks ne ystävät se suurin anti, mitä tyttöryhmästä on ollu, vai onks jotain muuta?

TARU: No kaverit ja tyttis ja että on saanu uusii kokemuksii, ja kuullu joidenki muidenki juttuja. Tajunnu, et itellä ei oookkaan kaikki niin perseellään, ettei oo ainut.

EP: Luuletsä, et sä oisit semmosii kokemuksii voinu saada sit jostain muualta?

TARU: Emmä usko, ei ainakaan tämmösii samanlaisii.

EP: Mikä sut sai sinne menemään joka viikko, vaikka ne kaikki matkat oli tehty?

TARU: No sen jälkeen, pelkästään ne kaverit ja ku mä viihdyin siellä sillä tavalla. Oli saanu uusii kokemuksia ja pysty juttelee niinku kaikesta.

Taru korostaa vertaisuuden kokemusta. Sen kautta hän oivalsi, ettei ole ongelmiansa kanssa yksin. Mahdollisuus puhua kaikesta liittyy olennaisilta osin ryhmän ilmapiiriin, joka kehittyi vähitellen luottamukselliseksi.

7.2.3 Luottamus

Tyttöryhmässä luottamussuhteita testattiin monessa kohtaa. Tytöiltä puuttuivat luottamukselliset vuorovaikutussuhteet aikuisiin lähes kokonaan. He eivät luottaneet vanhempiinsa, eivätkä vanhemmat heihin. Opettajat ilmaisivat avoimesti epäluottamuksensa epäillessään tyttöjen koulunkäyntikapasiteettia. Viranomaiset velvoittivat tytöt huumeseuoihin, koska eivät luottaneet näiden puheisiin. Tytöt eivät myöskään itse luottaneet aikuisiin, joten epäluottamus kulki kaksisuuntaisena prosessina. Tytöt tiesivät olevansa itse osallisina luottamuspulan syntyyn ja katuivat tekojaan.

Päivi Honkatukia (1998) havaitsi väitöskirjassaan, että tyttöjen katumus ilmenee suhteessa läheisiin. Tytöt pidättäytyvät rikollisesta käyttäytymisestä, koska eivät tahdo riskeerata suhteita vanhempiinsa. (mt., 239.) Haastattelemillani tyttöillä katumus ja häpeäntunne suhteessa läheisiin oli ilmeinen.

EP: Sillon, teiksä mitään rikoksii sillon? Onks sul mitään, et sun pitäis maksaa sakkoja tai jotain?

HANNA: Ei, ei mul oo mitään. En mä nyt kauheesti oo mitään rikoksii tehny. Paitsi et ku mul oli oma tili, mut mä en ois sannu nostaa sielt rahaa, siel oli aika paljon rahaa, ni sit mä menin kuitenkin aina nostaa sielt rahaa. Siinä se varmaan sit oliko, et mä sain aina jostain sitä rahaa, ku se oli se yks kysymys ((naurahtaa)).

EP: No niin oliko. Mitäs sun äiti sano, tietääks se, et sä käytit niitä rahoja?

HANNA: Joo, saihan se tietää. Ei ois uskonu musta.

EP: Miks sust tuntuu, et ne ei ois uskonu susta?

HANNA: No ku se sano niin ((naurahtaa)). Ehkä ku mä olin pienenä niin luotettava ja sellanen, et mä en ois koskaan ottanut niitä. Aina ku äiti lähti jonneki ulkomaille, ni se anto rahat mulle, et mä anataisin mun veljelle siit aina pikkuhiljaa, ku mä en ikinä tuhlanu niitä. Mut sit nyt taas mä oon tällanen, et mä oon pölliny mun rahat tuolta ja kaikkee kauheeta.

EP: Mikä sust tuntuu, et on se suurin tekijä siin luottamuksen menetyksessä?

HANNA: No ku mä aina valehtelin sille tälleen, et kenen kaa mä oon ja missä mä oon. Sit se ei varmaan vieläkkään ((luota)), tai siis silleen.

EP: Miltä se sit tuntuu, ku se ei luota?

HANNA: En mä tiedä, kauheelta. Kyl mä haluaisin, et äiti muhun luottais. Silleen, siis en mä tiedä, ei se ainakaan kivalta tunnu.

Hannan kauhistus suhteessa omaan käyttäytymiseensä kuvastaa sitä dialogisuuden puutetta suhteessa itseen ja toisaalta suhteessa hyväksyttävään käytökseen, jota edellä käsiteltiin. Hannan äiti epäroi tytön päästämistä ryhmään, johon osallistuvien nuorten taustat olivat päih-teidenkäytön ja koulunkäyntivaikeuksien kautta samanlaiset. Tyttöryhmän voikin nähdä sisältäneen monia riskialttiita elementtejä, koottiinhan sen tiimoilta yhteen joukko tyttöjä, joiden käytös ei tyttöryhmän alkamisen aikoina ollut aiemmasta muuttunut. Ulkomaanmatkan toteuttamista voi pitää vastavuoroisena luottamuksen koetinkivenä, sillä matkalle pääsy edellytti tytöiltä säännöllistä osallistumista ja sitoutumista ryhmään. Ohjaajilta se taas edellytti uskoa tyttöjen pärjäämiseen ja asialliseen käyttäytymiseen matkalla. Onnistunut ulkomaanmatka oli ikään kuin palkinto molemmille osapuolille. Vaikka tytöt toistuvasti ilmaisivat turhautumistaan ohjaajien kontrolliin, kokivat he sen myös turvalliseksi.

KAISA: Pitihän siel nyt joku olla, joka pitää meille kuria ((naurahtaa)).

Ryhmän säännöt olivat melko tiukat; matkoilla tupakointi oli säännösteltyä ja tyttöjen menemiä seurattiin tarkkaan. Tytöt kokivat kontrollin rasittavana, mutta myönsivät avoimesti, että testasivat rajoja toistuvasti yrittämällä nauttia alkoholia tai karkaamalla salaa tupakalle. Raha-asioissa luottamussuhteita testattiin tyttöryhmässä molemmin puolin.

EP: Mistä te riitelitte?

LAURA: Kaikesta. Yks syy oli se, et saadaaks me mennä tupakalle vai ei ja toinen oli, et miten me hankitaan rahaa, et kenen tiliä me käytetään, et mihin ne rahat menee.

EP: Kenen tiliä te sit päädyitte käyttämään?

LAURA: Miisan kai.

EP: No hoitukse ihan hyvin?

LAURA: Joo.

Luottamuksellinen ilmapiiri oli erityisen merkityksellinen dialogin toimivuuden kannalta.

Luottamusilmapiiri rakentui vähitellen. Alun puhumaan pakottamisen kokemuksesta siirryttiin vaiheeseen, jossa tytöt kokivat puhumisen helpotuksena.

EP: Oliko se se ((nuortenkoti)), vai mikä sulle anto voimaa ruveta miettii asioita?

MARI: No ehkä se oli toi tyttöryhmä.

EP: Mikä tyttöryhmässä oli sellasta, joka autto?

MARI: En mä tiedä, siinä vaan kelas kaikkia asioita, et mikä on pielessä ja kaikkee. En mä tiedä, mä vaan mietin kaikkee. Siel sai jutella silleen ihan avoimesti niist kaikist asioista, ei me kokoajan puhuttu siitä ((pilvenpoltosta)), ihan kaikesta me puhuttiin.
 EP: Tuntuuks susta, et jos ei ois ollu sitä tyttöryhmää, ni oisko ollu joku toinen paikka, jossa ois voinu puhua?
 MARI: En mä tiedä oikeen, ei varmaan mikään muu. Ehkä ((nuortenkoti)) sitte. En mä tiä.

Mari kuvaa sisäisen dialogin käynnistymistä ”kelaamisena” ja ”miettimisenä”. Tyttöryhmä tarjosi Marille kontekstin, jossa ajattelemisen mahdollistui luottamuksellisessa ilmapiirissä avoimen dialogin kautta. Marille tyttöryhmän merkityksellisyyden voi tulkita olleen erityisen suuri, sillä hän matkusti sinne toisesta kaupungista viikoittain. Hän kertoi odottaneensa tyttöryhmää kavereiden ja puhumisen vuoksi. Aiempien huonojen laitoskokemusten jälkeen Marin luottamus ryhmään oli epäilemättä korjaava kokemus.

Luottamusilmapiirin rakentuminen ei kuitenkaan ollut ongelmaton. Tytöt luottivat toisiinsa tietäen, että he jakoivat kaikki arkaluontoisia asioita keskenään. Koettu vertaisuus ja ystävyys helpottivat luottamista toisiin. Ohjaajien suhteen luottamuksellisuus oli vaikeampaa. Tytöt tiesivät, että ohjaajilla oli mahdollisuus välittää tietoa sosiaalityöntekijöille, eivätkä he siksi puhuneet avoimesti esimerkiksi kaikista päihdekokemuksistaan. Kuitenkin vain Kaisa koki keskustelukerrat tylsiksi - muut korostivat tulleen tyttöryhmään toistuvasti nimenomaan kuullakseen toisten tyttöjen kuulumiset ja saadakseen puhua mieltään painavista asioista. Kohtaamattomuuden kokemuksesta tytöt siirtyivät kohtaamiseen aikuisten kanssa.

EP: Mites tyttöryhmässä, ku sielki oli kuitenkin paljon porukkaa?
 LAURA: No ku siel oli taas enemmän nuorii, et meit kuunneltiin.
 EP: Mimmonen merkitys sil oli?
 LAURA: No tuli sellanen olo, et kunnioitetaan mitä mieltä on.

7.2.4 Tunnekokemukset

Tyttöryhmässä koettiin voimakkaita tunteita. Tyttöryhmän keskustelukerroilla ei oltu hiljaa, vaan dialogiin oli osallistuttava. Jopa kuulumisten vaihto saattoi olla tytöille ahdistava ja raskas kokemus.

MARI: Joo. ((miettii)) Tai siis silleen, ku Ritva oli aina, ku mua alko aina vituttaa, ku Ritva aina kysy, et mitä on tehny viikonloppuna? Sit se alko saarnaa, et ku ei saanu sanoo mitään, et ”kaikkee kivaa”. Piti sanoo, et mitä sä oot tehny viikonloppuna. Sit ku ei ollu tehny mitään, ni ei voinu sanoo mitään.

Pakottamalla tytöt puhumaan tyttöryhmän dialoginen prosessi kehittyi ja syveni. Ryhmän dialogisuus ei rajoittunut kuitenkaan verbaaliseen vuorovaikutukseen, vaan toiminnassa tytöt joutuivat dialogiin kehollisella tasolla. Lähes täysin ilman liikunnallisia harrastuksia kasva-
neet tytöt tutustutettiin lajeihin, joihin heillä ei aiemmin ollut mahdollisuutta osallistua. On-
nistumisen elämykset ja yhdessä toimiminen tuottivat heissä mielihyvää ja iloa.

EP: Mikä on ollut kaikista ikimuistosisin tapahtuma, tai siis sen ei tarvii olla matka, mut minkä sä muistat erityisen hyvin tyttöryhmästä hyvässä tai pahassa?

LAURA: Sen, ku lähettiin pelaa tota jonneki metsään, ni splättistä. Kaikil oli niin hauskaa, kaikki ampu toisiaan, sit yks tyttö ampu mua kaulaan. Sit mun poikaystävä luuli, ku siihen tuli sellanen tumma jälki, et mul on fraidu.

MARI: Kyl sitä aina odotti, vaik olikin ihan silleen, ettei ikinä tekis näit, ni siel teki.

Dialogisten luottamussuhteiden rakentaminen ja testaaminen liittyy saumattomasti siihen tapaan, jolla ryhmässä käsiteltiin negatiiviseksi koettuja tunteita. Tytöt riitelivät jonkin verran keskenään, mutta erityisen myrskyisiä tappelut olivat ohjaajien kanssa.

HANNA: Aika mont kertaa on tapahtunu silleen, et kaikki vaan riiteli siellä ja sit ovet paiskien joku aina lähti pois sielt. Ritva rupes itkemään ja voi voi..

EP: Mistä te riitelitte?

HANNA: No aina me riideltiin Ritvan kans, ku se aina kyseli meiän kuulumisii ja sit meit rupes vituttaa ja sit me ruvettiin raivoo. Tai no, ei kaikki, mut jotkut aina rupes raivoo sille ja sit, en mä tiä, kaikesta.

Hannan sitaatissa on merkillepantavaa se, että myös ohjaajat ilmaisivat tunteitaan. Mönkkö-
sen (2002) mukaan responsiivisuus on jopa dialogisen suhteen eettis-moraalinen ehto, sillä eri
äänien vuoropuhelussa voi muodostua uusia näkökulmia. Terapiasuhteessa vastaamisen tai-
tava käyttö on erityisen vaativaa ja edellyttää vastuullisuutta työntekijältä (mt., 40). Koski-
Jännes ja Hänninen (1998) kuvaavat artikkelissaan dialogisia hetkiä, joissa vuorovaikutus on
johtanut riippuvuudesta irtautumiseen; yksilö kohtaa itsensä toisissa, ikään kuin dialogisen
peilin kautta (mt., 178 - 182). Terapeutin responsiivisuuden voi nähdä olevan jyrkässä ristiri-
dassa psykoanalyttisen koulukunnan kanssa, jossa terapeutilta vaaditaan etäistä ja anonyy-
mia suhtautumista potilaaseen (esim. Payne 1997, 76). Mönkkönenkin (2002) korostaa vas-
taamisen vastuullisuutta (mt., 39 - 40). Tytöille ohjaajien reaktiot loivat paitsi turvallisuuden
tunnetta, myös mahdollisuuden testata omia vaikutusmahdollisuuksiaan ja rajojaan. Aiem-
missä aikuissuhteissa tyttöjen rajojenkoettelu oli johtanut välinpitämättömyyteen tai jopa
suhteen täydelliseen katkeamiseen. Seuraavassa episodissa Taru kertoo kotimaanmatkalla

tapahtuneesta välikohtauksesta, johon kaikki tytöt palasivat muistellessaan epämieluisinta tyttöryhmän tapahtumaa.

TARU: Ritva oli bussissa, ja mä söin sipsii, ja sit kaikki rupes inttää, et anna anna anna, vaik kaikel oli omat purkit kädessä. Mä olin, et vittuvittu viimesillä rahoilla ostettu, et ottakaa omista purkeista. Sit mua rupes vituttaa, ja mä heitin sen sipsipurkin sielt bussist ulos, et juoskaa perässä. Sit Ritva lähti hakee sitä, ja mä sanoin, et anna sen nyt olla siellä, ja sit jotain ruvettiin riitelee. Sit mä lähin menee sielt, ku se oli ilmanen se bussi, et mä aattelin, et tuun sit seuraavalla. Mut sit rupes vituttaa niin paljon, et mä käväsin Alkossa, ja rupesin juomaan siinä pusikossa. Kaikki turistit katto mua, et joku rähjänen akka vetelee kossupulloa. Lopulta mä palasin sinne majapaikkaan, ja Ritva suuttu ihan hirveesti, ku mä olin kännissä, et ne oli hätääntyny.

EP: Ne ei lähettäny sua kotiin sit kuitenkaan?

TARU: No mä halusin kotiin, mut ne ei päästäny mua ((naurahtaa)).

EP: No miten ne esti sun lähtemisen? Laitto oven lukkoon vai?

TARU: Eiku mä uhkailin, et mä lähen kävelee ja hatkaan, ja ne sano, et ku ne oli niitä vihreitä, tai jotain äkkilähtöjä, et ei voi, et sä voi lähtee kotiin. Et sä saa lentolippuja, eikä niil oo varaa maksaa. Salettiin huijas mua, mä olin niin kännissä ja pihalla ((naurahtaa)).

EP: No mites sit seuraavana aamuna?

TARU: No hävetti.

EP: Mikä erityisesti?

TARU: Noku me oltiin tapeltu. Sit mä olin soittanu mutsille ja sit mä olin raivonnu Ritvalle ja ollu ihan tyhmä. Emmä tiää, se oli vaan vähän sellasta, mua hävetti kaikki tommonen. Ja mua ärsytti Ritva ihan sikana, ku se silleen kyttäs vieressä, et mitäs sä teet, mitä sä teet? Mä olin, et oo hiljaa nyt, mä en halua enää jutella sulle.

EP: Mites muut tytöt reagoi siihen?

TARU: Ei kai mitenkään. ei ainakaan soittanu poliiseja paikalle, vaikka mä pyysin. (-)

EP: Mites sit sen matkan jälkeen, ku siel oli niin myrskysää, ni jatkoitko sä kuitenkin ryhmää?

TARU: No joo, kyl mä mietin, et viittikmä jatkaa. Sit Ritvan kaa puhuttiin, et lähe nyt mukaan, et jos vaikka kesällä mentäis jonnekki, ja sit mä jatkoin. Vaikka olin mä vähän vaivautunu, et en mä sillä tavalla puhunu enää niinku ennen, ainakaan alussa. Sit se muuttu taas, kaikki unohti sen jutun, mitä siel reissussa tapahtu.

Ennen tyttöryhmää Tarun päihtyneet raivokohtaukset olivat johtaneet turvataloon muuttamiseen äidin laitettua tytön kadulle. Tällä kertaa Taru pakotettiin jäämään sisälle, vaikka hänelle avoimesti ilmaistiin suuttumus ja pettymys käytökseen. Tarun edellytettiin osallistuvan välikohtauksen purkukeskusteluun ja näin kohtaamaan omat häpeän ja syyllisyyden tunteet. Lisäksi Taru taivuteltiin jatkamaan ryhmässä tapahtuneesta huolimatta. Marjatta Bardyn ja Johanna Barkmanin (2001) mukaan varhaisissa kiintymyssuhteissa koetut hylkäämiskokemukset voivat myöhemmin köyhdyttää yksilön emotionaalista pääomaa ja johtaa tilanteeseen, jossa yksilö ei kykene vastaanottamaan luottamusta, kun sitä vihdoinkin yritetään tarjota (mt., 200). Tyttöryhmässä Tarua ei hylätty, vaikka hän rikkoi sääntöjä ja käyttäytyi huonosti. Lisäksi hän sai kohdata ja käsitellä negatiivisia tunteitaan - vihaa ja häpeää - turvallisessa kon-

tekstissa. Tapahtuneen voi nähdä toimineen korjaavana tunnekokemuksena aiempien hylkäämiskokemusten rinnalla ja vahvistaneen tytön luottamusta ryhmän ohjaajiin. Ohjaajille kotimaanmatka oli kaikin puolin rankka kokemus.

LAURA: Sit ritva sano, et me ei tehdä enää yhtään reissuu.

7.2.5 Ryhmästä luopuminen

Tyttöryhmä kannatteli tyttöjä peruskoulun kahdeksannen luokan puolivälistä yhdeksännen luokan loppuun viikoittain. Tyttöryhmästä tuli osa tyttöjen arkea.

EP: Nyppiks sua mennä sinne ikinä, vai olik se kivaa?

LAURA: Kivaa, ku ei ollu mitään muita harrastuksii, ni suunnilleen odotti, et oispa jo tiistai.

Koska tyttöryhmän koettiin jäsentävän vapaa-aikaa harrastukseen verrattavalla tavalla, sen päättymisen koettiin jättävän arkeen toiminnallisen aukon. Vapaa-ajan viettäminen ei edelleenkaan ollut kaikilla tytöillä erityisen järjestäytyntä. Vapaa-ajanharrastusten puute koettiin vaikeaksi erityisesti silloin, kun kykyä kehittää itse tekemistä oli rajallinen.

EP: Millasta on asua kotona nyt, ku sä olit kuitenkin niin pitkään siellä ((nuortenkodissa))?

MARI: No kyl se vähän outoo on. Kyl mä oisin ihan hyvin voinu olla siel ((nuortenkodissa)) viel yhen vuoden, siel oli kuitenkin ihan kivaa. No on täälläkin ihan kivaa silleen, mut tääl ei vaan oo mitään tekemistä. Ku siel riitti, et sano niille hoitajille, ettei oo tekemistä, ni ne keksi jotain, et mentiin vaikka soutuveneellä tai moottoriveneellä jonnekin tai jotain.

EP: Mitä sä yleensä teet?

MARI: No oon kavereitten kanssa, ollaan vaan silleen. Ei me mitään tehdä.

Paitsi toiminnan tasolla, myös tunnetasolla tyttöryhmän päättyminen koettiin menetyksenä. Kaikki tytöt ilmaisivat surun ja ikävän tunteita, vaikka ymmärsivätkin ryhmän päättämisen syyt. Näistä oli selvästi keskusteltu ryhmässä, sillä kaikki tytöt mainitsivat lähes mekaanisesti jatko-opintoihin liittyvät kiireet. Toisaalta he kaikki olivat sitä mieltä, että tyttöryhmä olisi saanut vielä jatkaa.

EP: Mites nyt sit ku tyttöryhmä loppuu, ni olik tää sopiva hetki lopettaa se?

HANNA: No oisin mä halunnu, et se ois jatkunu. Mut oli tää nyt varmaan ihan, ku kaikki menee omiin kouluihin ja lukioihin ja tälleen, et ehkä se on ihan ok.

EP: Tuleeks sulle ikävä?

HANNA: Tulee, joo. Toivottavasti nähään viel niitten kaa joskus. Kokoonnutaan kaikki yhdessä.

EP: Mitä sul tulee erityisesti ikävä?

HANNA: No ku ne kaikki hölmöilee siellä, ja puhutaan. Ja mikko kiusaa. En mä tiedä, kaikkii niit asioita - tapaamisia ja ihmisiä ja kaikkee.

Tytöt olivat päättäneet pitää yhteyttä toisiinsa tyttöryhmän jälkeen. Osalle se oli luontevaa yhteisen kymppiluokan johdosta. Yhteydenpito ei rajoittunut kuitenkaan vain toisiin tyttöihin, vaan myös ohjaajiin aiottiin ylläpitää suhteita ainakin tarpeen niin vaatiessa. Merkillepantavaa onkin, että tytöt kokivat nyt tarvitsevansa paikan, jossa voisivat puhua mahdollisista ongelmistaan. Tätä voi pitää radikaalina muutoksena tyttöryhmää edeltävään kohtaamattomuuteen aikuisten kanssa.

EP: Mitä jos sä huomaisit, et jotain ikävää on tapahtumassa, ni mitä sä nyt tekisit? Kuinka pitkälle sä antaisit sen mennä?

TARU: No kyl mä yrittäisin sitä korjata, en mä antais sen niin pitkälle mennä. En mä haluu enää samanlaista ku silloin, mä yritän sen asian vaan hyväksyä.

EP: Onks jotain ihmistä jolle sä voisit kertoa, jos alkaa tuntuu siltä?

TARU: Onhan mulla puhelin täynnä psykologien numeroita, et sit pitäis varata aika ((naurahtaa)).

Tyttöjen voi tulkita löytäneen kyvyn keskustella asioistaan. Tyttöillä oli luottamus siihen, että he tarvitessaan saisivat apua. Tyttöryhmän kaltaista, vertaisuuteen ja luottamukseen perustuvaa keskusteluilmapiiriä he eivät kuitenkaan uskoneet enää löytävänsä.

7.3 Tästä hetkestä ja tulevaisuudesta

7.3.1 Dialogi koulussa ja kotona

Tytöt palasivat kouluun joko intervention myötä ennen tyttöryhmää tai sen alkuvaiheessa. Koulusta oltiin yhteydessä tyttöryhmän ohjaajiin, jotka koulupoissaolojen ilmetessä puhuttelivat tyttöjä. Kaikki ryhmän tytöt suorittivat peruskoulun loppuun yli seitsemän keskiarvolla. Kahdeksannen luokan joulutodistusten keskiarvot olivat jokaisella alle kuuden, pahimmillaan alle viiden. Huomattavasta noususta huolimatta tyttöjen päättötodistusten keskiarvoa laski koko yläasteen numeroiden huomioiminen. Tämä tuli monelle tytölle voimakkaana pettymyksenä, sillä se merkitsi kymppiluokalle siirtymistä. Koululaitos muistutti tyttöjä siitä, ettei heidän yrityksensä ollut kompensoinut tehtyjä erehdyksiä. Tytöistä kaksi jatkoi ammattikouluun tai lukioon, kolme siirtyi kymppiluokalle.

EP: Sait sä sit parannettuu numeroita?

MARI: Sain, aika paljonki. En mä muista mikä mul oli keskiarvo ku mä pääsin kasilta: olin mä saanu aika paljon nelosiiki, et oli se jotain viis piste neljä (5,4) tai sitte vähemmänki. Ni sit mä sain seittemän piste viis (7,5). En niin paljon, ku mä luulin.

EP: Siis sä sait seittemän piste viisi? Vau!

MARI: En mä sit tiedä, ku mä luulin, et mä oisin saanu vähän enemmän, mut en mä sit saannukkaan.

EP: Laskiks ne sit silleen, et ne...

MARI: Joo laski koko yläasteen siihen.

Haastatteluajankohtana tyttöjen päihteidenkäyttö oli satunnaista ja rajoittui alkoholiin. Osalla vapaa-ajanvietto oli muuttunut uuden kaveripiirin ja harrastusten myötä. Toisensa ennalta tunteneet tytöt jatkoivat vapaa-aikaansa kuitenkin melko samaan tapaan kuin ennenkin, ka-duilla ja kahviloissa. Tyttöjen suhteet vanhempiin ja sisaruksiin olivat lähentyneet, joskin kodin ilmapiiri oli osalla edelleen riittävä. Tyttöillä oli selkeät tulevaisuudensuunnitelmat ja unelmat.

Tytöt kokivat palaavansa kouluun painostettuina. Dialogi opettajien kanssa ei käynnistynyt ongelmitta, vaan opettajien reaktiot olivat alussa epäuskoisia. Osa tytöistä ei osannut itse arvioida työnsä laatua, ja he kokivat kaivanneensa opettajien myönteistä palautetta.

EP: Mitä opettajat sano sit, ku sä tulit takasin?

HANNA: En mä enää muista.

EP: Oliko ne ihmeissään?

HANNA: No oli ne vähän välillä ”ai et säki oot täällä näin” ((naurahtaa)). Mut oli ne silleen, varsinkin ysillä ne oli ihmeissään, et mä rupesin yhtäkkiä, tai siis mä paransin kauheesti kaikkii numeroita, ja sit silleen. Mul oli jopa kymppijä.

Vähitellen dialogi opettajien kanssa käynnistyi. Tytöt kokivat numeroiden parantamisen käyneen yllättävän helposti, sillä päihteiden jäätyä aikaa ja motivaatiota koulutyölle jäi enemmän. Ympäristön kannustus ja kehu tuottivat mielihyvää.

EP: (-) Mitä opettajat sano, ku sä tulit sitte kouluun takasin?

LAURA: No ne sano, et hyvä et oot tajunnu, et käyt tän koulun loppuun, et me ollaan hirveen ylpeitä, et sä oot jaksanu tsempata.

EP: Mites se luokanvalvoja?

LAURA: No se sano, et ihme, et sä suostuit käymään tän vikan vuoden näin hyvin. Ku mä olin kuraattorilla neuvottelemassa, ni sit se oli tälleen, et ”sä oot käynny koulun hirveen hyvin”, ni mä olin, et on ihan outoo, ku kaikki kehuu mua. Sit se sano, et ”eiks se välil tunnu hyvältä”. Ku ennen kaikki sano, et nyt pitää käydä koulua, nyt pitää käydä koulua ((hymyilee)).

EP: Tuntuks susta sillon, ku meni huonosti, ettei ikinä mistään kehuja saannu, et tuli vaan haukkuja?

LAURA: ((nyökkää)) Ja sit ku taas meni hyvin, ni kukaan ei antanu haukkuja tai mitään. Ku meil oli äidinkieleksi meil oli kaks koetta, ni sit mä olin, et joo en mä haluu sitä

koetta, ku se on niin huono. Ni kummastki kokeesta mä olin saanu ysi miikan, enkä mä ollu ees lukenu.

Lauran epäusko omaan onnistumiseen on ilmiselvää, eikä opettajankaan asenne vaikuta kovin vakuuttuneelta. Lauran koulutyön parantumista hän kuvaa ”ihmeeksi”, kuten edellä Hannan-kin opettajat. Dialogi koulumaailman aikuisten kanssa sai kuitenkin huomattavasti aiempaa myönteisemmän sävyn ja tämän myönteisyyden Laura koki outona ja vieraana kokemuksena. Lauran epäusko omiin kykyihin ja totuttu oletus huonoudestaan kuvaa palautteen merkityksellisuyttä tyttöjen menestymisessä. Vaikka tytöt kokivat palanneensa kouluun ulkoisesta painostuksesta ja tarvinneensa kannustusta, kokivat he motivaation numeroiden parantamiseen tulleen sisäisen motivaation ja dialogin kautta.

EP: Mist sä sait voimia siihen kaikkeen, siis ku sä olit kerran jo niinku luopunu yrittämästä?

KAISA: Mä vaan halusin ite.

EP: Mikä sai sut haluamaan?

KAISA: No en mä tiä, mä vaan rupesin haluu käymään siellä ((naurahtaa)), et mä pääsisin läpi, et vois näyttää jollekki sitä todistusta tälleen näin.

Kaikki tytöt korostivat, miten he halusivat suoriutua koulusta saadakseen näyttää päättö-
distusta läheisilleen. Myönteisellä dialogilla ympäristön kanssa oli siis suuri merkitys koulu-
motivaation kasvun kannalta. Tytöt myös tiedostivat koulumenestyksen merkityksen tulevai-
suuden ammatinvalintoihin ja työntekomahdollisuuksiin. He kokivat, että erityisesti tyttöryh-
mässä joutui pohtimaan tulevaisuuteen liittyviä asioita.

Osalla tytöistä perhesuhteet paranivat huomattavasti. He kertoivat viettävänsä vapaa-aikaansa
miehellään vanhempien ja sisarusten kanssa, ja pystyvänsä puhumaan äitiensä kanssa lähes
mistä tahansa. Parantuneet suhteet konkretisoituivat luottamuksenosoituksina.

EP: (-) Mites ku sä sanoit et kotona menee hyvin, ni mä muistan viimeks sä sanoit, et äi-
din kans on välit parantunu...

LAURA: Sillon ennen sitä, ni mä olin sen kaa huonois väleis.

EP: Nyt ne on paremmat? Mistä sen huomaa?

LAURA: No voi puhuu kaikist asioista.

EP: Onks sun vanhemmat tukenu sua nyt?

LAURA: No ne oli kauheen ilosia. Ja äiti on alkanu luottaa muhun. Neki lähtee mökille,
ni mä jään tänne hoitaa lapsia.

Myös Päivi Honkatukia (1998) havaitsi väitöskirjassaan, että tytöt kokevat saavansa arvos-
tusta hoivaamiskompetenssinsa kautta ja kokevansa sen siksi nautinnollisena (mt. 238).

Haastattelemi työtöt kokivat hoivaamisen nautinnon myös koiraharrastuksen ja sukulaislap-

sien hoitamisen kautta. Osalla perhesuhteet olivat kuitenkin säilyneet etäisinä ja riitaisina. Kodin ilmapiiri saattoi olla hyvin latistava.

EP: Mites kotona, mitä ne sano, ku sä palasit kouluun ja numerot rupes paranee?
 KAISA: No ei ne oikeestaan sanonu yhtään mitään. Ei ne ikin sano yhtään mitään.
 EP: Miltä se tuntuu, et ne ei sano yhtään mitään?
 KAISA: No en mä tiä, ku ne tietää silleen niin. (( )) No kyl faija on yrittäny silleen aina välil, silleen, et joo et hyvä käy vaan kouluu ja tälleen näin, mut ku ne tietää, ettei mulle voi sanoo mitään mistään ((naurahtaa)).
 EP: Rupeeks sua ärsyttää sit, jos ne rupee kehuu tai haukkuu?
 KAISA: Mm, no ku ne rupee haukkuu, ni sit mua ärsyttää. Sit tulee aina hirveet riidat, ku en mä ikin jaksu kuunnella. Mä lähen ulos tai tälleen näin.
 EP: No mitä jos ne rupeis yhtäkkii kauheesti kehumään, ni miltäs se tuntuis?
 KAISA: No ois se paljon kivempi. Ei mutsi oo varmaan ikinä mua kehunukkaan missään ((naurahtaa)).
 EP: Miltä se tuntuu, ku se ei kehu?
 KAISA: No en mä tiä, vähän tyhmältä.
 EP: Miks sä luulet, et se ei pysty kehumään sua?
 KAISA: No ku se on niin itsepäinen ((hiljaa)). Se vaan luulee, et se on paras. Aina se mua haukkuu. Ku me oltiin Unkarissaki, ni kaikille se mua haukku vaan, et toi on tollanen, et toi ei osaa mitään ja ((hiljenee)).
 EP: Oot sä puhunu sille siitä?
 KAISA: No ei me riideltiin siellä vaan kokoajan. Sit mä olin, et mä en jaksu enää kuunnella tota.

7.3.2 Sisäinen dialogi: peloista, unelmista ja itsestä

Tyttöjen pahin pelko oli jäädä yksin. Myös koululaistutkimuksissa on havaittu nuorten määrittelevän huono-osaisuudeksi juuri yksinjäämisen - ryhmän ulkopuolelle joutumisen (Törrönen & Vornanen 2002, 37 - 38). Yksinäisyyden ajattelu oli tytöille hyvin ahdistavaa.

EP: Mun piti viel kysyy, et mitä sä pelkää. Sä oot jo kertonu, et mitä sä toivot...
 HANNA: No, yksinäisyyttä, sitten, et... Mä en tiedä, kaikkee tollasii, et mä jäisin yksin. Et mä en vaikka, en mä tiedä. ((mieltii)) No ku en mä tiedä, ööm. No et mä en saa vaik, tai ((naurahtaa)). No ku ei mul oo mitään sellasii.
 EP: Mut yksinäisyys on sellanen?
 HANNA: Niin.
 EP: Miks?
 HANNA: ((hiljaisuus))
 EP: Millasta se on se pelottava yksinäisyys? Onks se ihan sellasta ypöyksinäisyyttä vai sellasta henkistä yksinäisyyttä? Voi nyt sua rupes itkettä. ((Hanna itkee)).

Yksinjäätminen liittyi myös siihen jännitykseen, jolla tytöt odottivat koulujen alkamista. Siirtyminen uuteen kouluun koettiin ahdistavaksi. Ammattikouluun ja lukioon päässeet säästyivät kuitenkin siltä pettymyksen tunteelta, jota kymppiluokalle joutuneet kokivat. Nämä pelkäsivät

jäävänsä opintojen ulkopuolelle seuraavanakin vuonna, eikä mahdollisuus päästä peruutuspaikoille näyttänyt todennäköiseltä.

LAURA: (-) Mul on peruutuspaikka vast sadasneljäskymmenesviides.

Vastoin käymisistä huolimatta jokaisella tytöllä oli selvät tulevaisuudensuunnitelmat. Ammat-tihaaveet vaihtelivat suuresti. Tytöistä kaksi halusi ihmissuhdeammattiin, muilla oli tavalli-suudesta poikkeavaksikin tulkittavia ammattihaaveita kuten datanomi ja johtaja. Tyttöjen tu-levaisuudennäkymät ulottuivat jopa eläkeikään asti ja he kaikki pohtivat avoimesti tulevai-suuttaan. Käsitys hyvästä elämästä oli jäsentynyt jokaisella. Osa koki elävänsä nyt hyvää elä-mää. Osa toivoi, että elämä kääntyisi hyväksi tulevaisuudessa. Tyttöjen haaveet onnellisista lähimmäisistä, iloisista perheistä ja huolehtivista miehistä kuvastavat sitä eheän ja kohtaavan kodin kaipuuta, joka tytöillä oli voimakas.

EP: Millanen sun mielestä on hyvä elämä?

LAURA: No sitä et on perhe, joka huolehtii, asuntoasiat on hyvin ja lähimmäisil on hyvä olla.

(-)

EP: Mitä sä haluat tehdä isona?

LAURA: Mä haluan käydä töissä silloin, ja et mul on perhe.

EP: Millanen perhe?

LAURA: Kaks lasta ja mies.

EP: Onks ne tyttöi vai poikii?

LAURA: Tyttö ja poika.

EP: Millanen sun mies on?

LAURA: Sellanen komee, tumma.

EP: Mitä se tekee?

LAURA: En mä tiä. Pitää musta huolta.

EP: Missä te asutte?

LAURA: En mä tiä. Jossain rivitalossa jossain hiljasessa paikassa.

Tyttöjen tulevaisuudensuunnitelmat ja kyky puhua haaveistaan kuvastaa mielestäni sitä si-säistä dialogia, joka tytöissä oli käynnistynyt. Psykologiassa on käytetty pystyvyyden käsitettä (*self-efficacy*) kuvaamaan yksilön omaa käsitystä siitä, miten hän kokee pystyvänsä vaikutta-maan asioihinsa, sekä sitä, millaisiksi hän arvioi motivaatioasteensa, ajatusrakenteensa ja tun-nereaktionsa vaativissa tilanteissa. Pystyvyyttä mittaamaan on kehitetty psykometrisiä testejä ja sen on havaittu olevan käänteisessä suhteessa edellä kuvatun psykologisen vieraantumisen kanssa; erityisesti nuoruusiässä pystyvyyden kokeminen on vähäistä. (Breakwell 1992, 35 - 36, 38 - 40.) . 1980- ja 1990-luvuilla muotikäsitteeksi tullut *empowerment* kuvaa tätä samaa ilmiötä; yksilön valtaistumista tai voimaantumista omaan elämäänsä vaikuttavien ilmiöiden käsittelemisen ja kohtaamisen suhteen (esim. Siitonen 1999, 82 - 115; Payne 1997, 266 - 285). Sisäisen dialogin myönteisyyden voi katsoa kuvastavan näitä piirteitä, tilannetta, jossa

yksilö kokee voivansa itse vaikuttaa ympäröiviin olosuhteisiin. Tämän käsityksen voi tytöissä katsoa olleen sidoksissa sosiaalisessa kanssakäymisessä, dialogissa saatuun palautteeseen. Taru viittaa mahdollisuuteen puhua ajatuksensa, joka ilmentää suoraan tätä sisäisen dialogin sosiaalista ulottuvuutta.

EP: Sillon viimeks sä sanoit, et ku oli se sekoiluvaihe, ni sä et pystyny kuvittelee ittees viidentoista vuoden päähän, ni nythän sä pysyty tekee sen hirveen hyvin. Mistä se johtuu?
TARU: En mä tiä, jotenki se vaan. ((miettii)) Oon saanu sen ajatuksena silleen puhuu ja kaikki näyttää hyvältä.

8 LOPUKSI

8.1 Tutkimusprosessin arviointia

Tutkimusprosessini alkuvaiheessa havaitsin, että nuorisotutkimuksessa ja erityisesti tyttötutkimuksessa marginaaliasemassa olevien nuorten omia kokemuksia käsittelevä tutkimustieto oli vähäistä. Sosiaalityön näkökulmasta tutkimustiedon puute oli ilmeinen. Lastensuojelun nuoriin kohdistuvaa tutkimusta oli vähän ja sen näkökulma aiheeseen oli usein viranomaisten tai tutkijan havainnoista konstruoitu. Halusin tutkimuksellani paikata tätä aukkoa. Halusin päästä lähelle sitä kokemusmaailmaa, jota nuoret lastensuojelun asiakkaat elävät. Koin, että tyttöjen kokemusten kertominen ei leimaisi heitä, vaan nostaisi heidän tarinansa arvokkaana ja merkityksellisenä sosiaalityön tutkimuskenttään. Tutkimusprosessini kuluessa sain tälle kokemukselle eniten tukea tytöiltä itseltään.

”Heippa. Tässä nyt tää mun puhelinnumero, jos satut vielä tarviimaan meikäläistä sun gradus takia :) hyvää kesää! tv. Taru” (tekstiviesti 1.8.2003)

Pyrkimys päästä lähelle toisen ihmisen kokemusmaailmaa ja erityisesti sen välittäminen tutkimuksen keinoin oli haastava tavoite. Holistinen ihmiskäsitys, jossa yksilö ymmärretään tajunnallisena, situationaalisenä ja kehollisena kokonaisuutena, vastasi ihmiskäsitykseni. Alfred Schutzin elämäntyöstä löysin vastauksen siihen, miten toista ihmistä voidaan yrittää ymmärtää tajunnallisena ja sosiaalisena toimijana intersubjektiveisen merkityksenrakentamisen kautta.

Fenomenologisessa tieteenteossa tutkimuskohdetta pyritään lähestymään ilman totunnaista ja usein urautunutta tapaa kuvata ja tulkita todellisuutta (Perttula 1995, 181). Sosiaalityön tutkimuksessa ennakko-oletusten ja normittavien määrittelyiden kriittinen reflektointi on välttämätöntä. Uusien näkökulmien omaksuminen on tarpeen sosiaalityön profession hakiessa legitimitettä postmodernissa aikakaudessa: globaalit muutokset heijastuvat väistämättä yksilöiden elämänsäkaareen, ja näiden vaikutusten asiantuntijana sosiaalityö joutuu työskentelemään. Epävarmuus on yhteinen nimittävä tekijä aikakaudelle ja sosiaalityön profession. Nykyaika ei anna valmiita vastauksia kysymyksiin, johon valinnanmahdollisuudet ja -vapaudet yksilöä ja yhteisöä ajavat (vrt. Karvinen 2001, 11; Mutka 1998, 116 - 118). Myöskään sosiaalityö ei voi olettaa löytävänsä valmiita vastauksia. Niiden löytämiseksi on kyettävä itsestään

selvinä pidettyjen myyttien avaamiseen, ja uusien käsitteiden muodostamiseen. Tämä koskee yhtä lailla sosiaalityön ammattikäytäntöjä kuin sosiaalityön tutkimustakin. (Karvinen 2001, 11.) Omassa tutkimusprosessissani pysähdyin pohtimaan ja ihmettelemään perustavanlaatuisia ontologisia kysymyksiä, jotka vaikuttivat suuresti metodologisiin valintoihini. Pysähtymisen rohkaisi etsimään lähestymistapaa ja metodologisia ratkaisuja, jotka eivät sosiaalityön tutkimuksessa ole välttämättä tavanomaisia.

Tutkimusmetodologisia valintojani ohjasi tavoite tutkia nuorten kokemuksia. Soveltamani fenomenologisen syvähaastattelumenetelmä löytyi sattumalta. Kaikissa lukemissani nuorisotutkimuksissa oli käytetty ryhmähaastattelumenetelmää tai havainnointia. Haluni soveltaa yksilöhaastattelua herätti epäilyksiä: ounasteltiin, etten kykenisi motivoimaan nuoria. Kun kerroin, että haastattelumetodini sisältäisi useamman kuin yhden haastattelukerran, hankettani pidettiin tuhoon tuomittuna. Rehellisesti sanoen epäilin sen onnistumista usein itsekkin. Tyttöjen haastattelua helpotti se, että he olivat oppineet ilmaisemaan kokemuksiaan sanallisesti. Tätä voi pitää paitsi tutkimuksen, myös heidän itsensä kannalta saavutuksena. Samalla jouduin myöntämään sen, että fenomenologisen tutkimuksen on ammennettava diskursiivisista tutkimusmenetelmistä: intersubjektiivinen ymmärrys rakennetaan tutkimuksessani puheen ja puheesta muodostetun tekstin avulla.

Fenomenologisen analyysimenetelmän soveltaminen oli tutkimusprosessini raskain vaihe. Analyysin soveltamisesta sosiaalityöhön ei löytynyt valmista esikuvaa tai ohjausta. Sen kurinalaisuus ja johdonmukaisuus tuntuivat uuvuttavilta. Työvaihe kannatti. Sen tuloksena sain käyttööni tiheästi analysoidun ja kriittisesti reflektoidun aineiston, jonka avulla oli helppo palata ilmiöiden kautta takaisin alkuperäiseen haastatteluaineistoon, yhdistellä merkityksiä ja vertailla niitä. Analyysimenetelmä helpotti aineiston varaan tukeutumista, mutta autenttisuuden automaatti se ei ollut. Myös fenomenologisen analyysin puitteissa on mahdollista käyttää mielivaltaa, tiivistetäänhän haastateltavan sanat tutkijan kielelle tutkijan intuition avulla. Työvaiheen suorittaminen pari- tai ryhmätyönä olisi saattanut tuottaa toisenlaisia näkökulmia haastatteluiden merkitysverkostoon (vrt. parityöskentelystä Heikkilä & Laitinen 1994). Erityisen hyvin menetelmä olisi sopinut yksilökohtaisten tarinoiden kertomiseen, mutta eettisistä syistä jätin ne pois raportista. Tätä voi pitää harmina, sillä niissä fenomenologisen analyysin tarkoituksenmukaisuus tuli parhaiten näkyviin.

Vastasinko tutkimuskysymyksiin, jotka tutkimusprosessilleni asetin? Tytöt vastasivat niihin itse. Yritin toimia näiden vastausten välittäjänä parhaan kykyni mukaan ja tulkita niitä loukkaamatta tyttöjen omia määrittelyjä. Onnistumisen arviointi jää muiden tehtäväksi. Fenomenologisen lähestymistavan omaksuminen ei ollut helppoa, sillä kiusaus tietää vastaukset tutkimuskysymyksiin ennalta oli suuri. Aineiston varaan heittäytyminen edellytti ennakkosenteista luopumista. Se edellytti aiempien tutkimustulosten ja kirjallisuuden jättämistä sivuun. Lähestymistapa avasi tyttöjen oman näkökulman elämään.

Ennalta uskoin, että käsitteet kuten ”sukupuoli”, ”sukupuoli” ja ”murrosikä” muodostuisivat tutkimukselleni keskeisiksi. Oletin, että voisin Mannheimilaisen sukupolviteorian, sukupolvi-teorioiden tai kehityspsykologian avulla selittää tyttöjen tarinan. Näin en kuitenkaan tehnyt. Sukupolviteoria olisi määrittänyt tyttöjen kokemukset rakenteista käsin ja ollut heille täysin vieras ja irrallinen selitysmalli (vrt. Schutz 1967, 11). Sukupuolinäkökulma oli yhtä ongelmallinen: tytöt eivät oma-aloitteisesti puhuneet tyttöydestään. Kysymykseni tyttöjen ja poikien eroista saivat aikaan jopa närkästyä. Jos olisin tulkinnut tämän feminististen teorioiden lähtökohdista ”vääräksi tiedostamiseksi” tai ”naisellisuuden harhaksi” olisin ylenkatsonut heidän omaa tulkintaansa sukupuolen yhdentekevyydestä (vrt. Healy 2002, Anttonen 1997, 86). Samaan lopputulokseen päädyin murrosikäisyyden kanssa. Vain yksi tyttö puhui ironiseen sävyyn murrosiästä. Murrosikä vaikutti käsitteeltä, joka oli leimattu tyttöihin ympäristön aloitteesta: jollakin tavallahan tyttöjen ongelmat oli selitettävä.

Tyttöjen oma määrittely tilanteesta oli huomattavasti sukupolvikokemusta, tyttöjen alistaisuutta ja murrosiän problemaattisuutta monisyisempi. Rakentui juuri niin monisärmäinen ihmisarjen kuva, kuin sosiaalityössä joudutaan päivittäin kohtaamaan. Samalla väitän, että lastensuojelun tutkimuksessa tulisi jatkossa lisätä lasten ja nuorten omaa ääntä. Se saattaa avata aivan uuden näkökulman sosiaalisiin ongelmiin ja parhaimmillaan tuottaa uutta tietoa niiden ratkaisemiseksi.

8.2 Vastuusta

Tutkimustani ohjasi halu tietää ja ymmärtää lastensuojelun sosiaalityössä kohdattavien nuorten elämää. Omakohtaiset kokemukset lastensuojelutyöstä vaikuttivat oleelliselta osin tähän kiinnostukseen. Rakentui kuva tytöistä, joiden suhde aikuisiin ja normien mukaiseen elämään

oli katkennut. Heidän kokemuksensa elämästä oli väsynyt, näköalaton ja välinpitämätön. He hakivat arkeensa sisältöä päihteistä tai nukkuivat päivien läpi. Sosiaalityössä kohdataan toistuvasti tyttöjä ja poikia, joiden elämässä ei tunnu olevan mitään tolkkua. Heidän peruskoulutuksensa on vaakalaudalla, he syyllistyvät rikoksiin ja heidän päihteidenkäyttönsä ja tuhoavuutensa on vaaraksi itselle ja ympäristölle. Millään ei näytä olevan mitään väliä.

Sosiaalityö on sektori, joka on tekemisissä näiden nuorten kanssa. Heidän hoitamisensa heittää kokeneissakin ammattiauttajissa ahdistusta ja neuvottomuutta. Nuoren ihmisen täydellisen näköalattomuuden kohtaaminen saattaa olla niin vaikeaa, ettei sitä tahdota nähdä. Olisi helpottavaa ohittaa varhaisnuoren masentuneisuus ja häiriökäyttäytyminen murrosikään liittyväksi kriisiksi, josta nuori ponnistaa ehyen ja omnipotentin ”sisäisen tarinan” voimin eteenpäin - parhaassa tapauksessa vielä sukupuoli-identiteettinsä löytäneenä. Nuoret, jotka eivät löydä ”sisäistä sankariaan” jätetään herkästi oman onnensa nojaan. Ei vähiten siksi, että heitä on vaikea kohdata, vaikea motivoida, vaikea auttaa. Tehtyä valintaa perustellaan nuoren haluttomuudella ja omalla vastuulla.

”Sosiaalityöntekijä ei voi lopettaa nuorten rikoksia, eivätkä he voi ratkaista kaikkia nuorten asiakkaiden ongelmiakaan. Nuorten on tehtävä kaikki tämä itse. Jos sosiaalityöllä pystytään auttamaan nuorta ratkaisemaan itse omia ongelmiaan, autetaan nuorta samalla ottamaan vastuuta omasta elämästään ja valinnoistaan.” (Pitts 1990, 91; ks. Lindfors 1996, 88.)

Raja vastuuttamisen ja laiminlyönnin välillä on kuin veteen piirretty viiva. Hylkääminen tapahtuu herkästi jopa lastensuojelun palvelurakenteiden sisällä.

Välinpitämättömästi ja ylimielisesti käyttäytyvä aikuisen kokoinen nuori ei herätä auttamishalua ja myötätuntoa samalla tavalla kuin avuton pieni lapsi. Lasten oikeuksien sopimusten ja lastensuojelulain nojalla nuorilla on kuitenkin oikeus erityiseen suojeluun. Sosiaalityössä olisi ymmärrettävä, että näennäisestä pystyvyydestään huolimatta he saattavat olla hyvin avuttomia ja yksinäisiä. Nuoruusikä hämmentää jokaista, mutta erityisen hämmentäväksi se muodostuu tilanteessa, jossa eksistentiaaliset kysymykset ovat jääneet vaille vastausta varhaislapsuudesta asti. Emme voi edellyttää, että nämä nuoret löytäisivät vastauksia ilman ohjausta.

EP: Pitäiskö viranomaisten, siis tavallaan nuorisosiainkeskuksen ja tällasten järjestää sitä tekemistä, vai koulun vai perheiden, kenelle sun mielestä se vastuu kuuluu?

KAISA: Oikeestaan vähän kaikille. Koko Suomen kansalle.

Lastensuojelulain 13 §:n 2. momentin sanamuoto ”riittävät terapiapalvelut” velvoittaa kunnat tarjoamaan yksilö- ja ryhmäterapiamuotoja erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien nuorten auttamiseksi (Mikkola & Helminen 1994, 141). Kovia arvoja kannattava uusliberalistinen politiikka saattaa pitää toiminnallisia terapiamuotoja päähän taputteluna ja hemmotteluna. Näissä näkökulmissa ei ymmärretä, ettei toiminnallisuus ole ryhmätoiminnan pääasia. Toiminta rakentuu hyvin pitkälti puhumisen ja kohtaamisen varaan. Ei ymmärretä, että toteutuessaan tavallinen metsäretkikin saattaa olla nuorelle muuta kuin huvia: se saattaa herättää pelkoa, jännitystä ja ahdistusta, ja siitä selviäminen onnistumista ja iloa. Ei ymmärretä, että metsäretki saattaa olla kaupunkilaisnuoren ensimmäinen.

Peruskoulun keskeyttäminen, kotona vietetyn ajan vähyyks, kaveriporukan imu ja päihteiden käyttö ovat tekijöitä, joihin sosiaalityön odotetaan viimekädessä reagoivan. Yhteistyötahot ottavat lastensuojeluun yhteyttä yleensä tilanteessa, jossa nuoren käyttäytyminen on jo ylittänyt ympäristön sietokyvyn. Samalla lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat ahdistusta avo-
 huollon työmenetelmien puuttumisesta (Mutka 1998, 95 - 96). Siksi tulee olla mahdollista tarjota palvelua, joka on räätälöity nuoren tarpeisiin. Tarvitaan lapsia ja nuoria aidosti kohtavia, vakiintuneita ja jatkuvia sosiaalisektorin palvelumalleja, joiden saatavuus on taattu ja joita koordinoivat ja ohjaavat asiantuntevat ja motivoituneet ammattilaiset. Vertaissuhteisiin perustuva lastensuojelun avo-
 huollon ryhmätoiminta on yksi mahdollinen palvelumuoto, jonka kehittämistä ja vakiinnuttamista tulee jatkaa.

Tutkimuksessa puhuneita tyttöjä ei jätetty yksin vaikeuksiensa kanssa. Intervention kautta tytöt ohjattiin ryhmään, jonka houkuttelevuutta lisäsivät elämykset, vertaistuki ja vapaa-aikaa jäsentävä säännöllisyys. Samat elementit lisäsivät toiminnan haastavuutta: oli pärjättävä ryhmässä ja opittava luottamaan toisiin; oli siedettävä omia emootioita ja osoitettava, että on luottamuksen arvoinen. Ryhmässä tytöt kohdattiin kasvokkain. Heiltä kysyttiin viikoittain, mitä heille kuuluu. Dialogisessa prosessissa tytöt pääsivät yhteyteen niin toisten kuin itsensä kanssa.

Tyttöryhmän tarinan alkuosan voi nähdä kuvastavan nykyajan suorituskeskeisen ja individualistisen eetoksen hylkäävää komponenttia, jonka prosessi käynnistyy usein jo peruskoulussa. Jatkuvasta pärjäämisestä vieraantuneet yksilöt ajautuvat helposti koko järjestelmän ulkopuolelle. Ajautuminen ei kosketa vain yksilöitä, vaan kokonaisia perheitä valuu yhteisöjen tukiverkoston läpi. Vastuu lapsista ja nuorista on yhteinen. Siksi hyvinvointivaltion julkisten ra-

kenteiden tulee toimia ennaltaehkäistäessä nuorten huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. Kysymys on ihmisarvosta ja ihmisoikeuksista, sosiaalityön eettisistä lähtökohdista ja perusteista. Tyttöryhmän tyttöihin saatiin kontakti. Yhdenkin ihmisyyksilön havahtuminen elämään on mittaamattoman arvokas saavutus.

EP: Ku aattelee, et sä tentit ysin ja menit sit kympille, ja se oli aikamoinen harppaus, et sun todistus parani niin paljon, ni miten sä oot pystyny siihen?

TARU: No mä vaan ajattelin, että mä niinku silloin ku mä menin kympille, ni rupes sit käymään siel koulussa ja niil oli sellanen kunnon lintersarikuva. Ni sillä tavalla se tilanne, sitä jotenki tahallaan, ku tietää, et muut arvostelee, ni mua rupee vituttaa. Ja mä haluun näyttää kaikille. Et siin oli alussa sellanen, et mä pärjään,. Et kyl must on johonki, et kyl mä pystyn.

EP: Muuttuko se sit jossain vaiheessa, et se ei ollu enää sellanen näyttämisen halu?

TARU: Kyl se muuttu jossain vaiheessa sitte. Mä huomasin, et on ihan kivaa olla koulussa, ja mä oon oikeesti aika hyvä.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) (2002a) Tulkintoja tytöistä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2002b) Johdanto. Tyttöyden monet tulkinnat. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 7 - 18.
- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2002c) Kovat kimmat otsikoissa ja otsikoiden takana. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura 207 - 223.
- Anttonen, Anneli (1997) Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Tampere, Tampere University Press.
- Bahtin, Mihail (1991): Dostojevskin poetiikan ongelmia. Helsinki, Orient express.
- Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001a): Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes raportteja 263. Helsinki, Stakes.
- Bardy, Marjatta & Barkman, Johanna (2001b) Tunteet ja ilmaisutaidot sosiaalipoliittisena kysymyksenä. Yhteiskuntapolitiikka 66 (3), 199 - 209.
- Bauman, Zygmunt (2001) Individualized society. Malden (MA), Polity Press.
- Breakwell, Glynis (toim.) (1992a) Social Psychology of Identity and the Self Concept. London, Surrey University Press.
- Breakwell, Glynis (1992b): Processes of Self-Evaluation: Efficacy and Estrangement. Teoksessa Breakwell, Glynis (toim.) Social Psychology of Identity and the Self Concept. London, Surrey University Press, 35 - 55.
- Cieslik, Mark & Pollock, Gary (toim.) (2002a) Young People in Risk Society. The restructuring of youth identities and transitions in late modernity. Hampshire, Ashgate.
- Cieslik, Mark & Pollock, Gary (2002b) Introduction: Studying Young People in Late Modernity. Teoksessa Cieslik, Mark & Pollock, Gary (toim.) Young People in Risk Society. The restructuring of youth identities and transitions in late modernity. Hampshire, Ashgate 1 - 21.
- Denzin, Norman K. (1989) Interpretive Biography. Qualitative Research Methods 7. California, Sage Publications.
- Giorgi, Amedeo (toim.) (1996a) Phenomenology and Psychological Research. Pittsburgh, PA, Duquesne University Press.

- Giorgi, Amedeo (1996b) Sketch of a Psychological Phenomenological Method. Teoksessa Giorgi, Amedeo (toim.) Phenomenology and Psychological Research. Pittsburgh, PA, Duquesne University Press, 8 - 22.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (1992) Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 314 - 327.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja & Hollan, Janet (2002) Katseelta piilossa. Hiljaisuus ja liikkumattomuus kouluetnografin havainnoissa. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 305 - 325.
- Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hartup, Willard W. (1989) Social Relationships and Their Developmental Significance. American Psychologist 44 (2), 120-126.
- Healy, Karen (2000) Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change. London, SAGE Publications.
- Heikkilä, Jukka-Pekka & Laitinen, Kristiina (1994) Työntekijän tunnekokemus perheterapiatilanteessa. Fenomenologinen lähestymistapa. Pro gradu -tutkielma, psykologian laitos. Jyväskylän Yliopisto, julkaisematon.
- Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) (2000) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Gaudeamus, Helsinki.
- Heikkinen, Alpo (2003a) Lasten ja nuorten voimaantuminen auttamisen strategiassa. Nuorisotutkimus 20 (4), 43 - 48.
- Heikkinen, Alpo (2003b) Pikkupojat metsässä – tunnekokemuksia toiminnallisissa pienryhmissä. Yhteiskuntapolitiikka 67 (6), 584 - 590.
- Helander, Reetta (2002) Somalimityöt kahden kulttuurin välissä. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 109 - 128.
- Helsingin sosiaaliviraston asiakastilastoja vuodelta 2002. Suunnittelun ja seurannan raportteja, 2003:4. Helsinki, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Helve, Helena & Lähteenmaa, Jaana & Päivärinta, Tuija & Päälyssaho Katja & Saarikoski, Helena & Virtanen Pertti (1997) Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa. Nuorisotutkimus 2000, 3/97. Helsinki, Nuorisotutkimusseura.
- Hirvonen, Eila (2002) Nuoren naisen raskaus ja äitiys. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 166 - 181.

- Honkatukia, Päivi (1998) *Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset*. Helsinki, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Jaatinen, Jaana (2000) *Viattomuuden tarinoita: nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina*. Stakes raportteja 251. Helsinki, Stakes.
- Josselson, Ruthellen (1995) *Imagining the Real: Empathy, narrative, and the dialogic self*. *The Narrative Study of Lives*, 3, 27 - 44.
- Järventie, Irmeli (2000) *Lasten syrjäytyminen - laiminlyöty alue tutkimuksessa ja politiikassa*. Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (toim.) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki, Gaudeamus, 135 - 153.
- Järventie, Irmeli (1999) *Syrjäytyvätkö lapset? Tutkimus 1990 -luvun lasten perushoidosta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu (6). Helsinki, Edita.
- Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) (2000a) *Sosiaalityön tutkimus - Metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylän Yliopisto, Sophi.
- Karvinen, Synnöve (2000b) *Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet*. Teoksessa Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) *Sosiaalityön tutkimus - Metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylän Yliopisto, Sophi, 9 - 31.
- Koski-Jännes, Anja & Hänninen, Vilma (1998) *Dialogiset prosessit ja riippuvuudesta vapautuminen*. Teoksessa Lahikainen, Anja-Riitta & Pirttilä-Backman, Anna-Maija (toim.) (1998), 173 - 191.
- Kvale, Steinar (1996) *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks – London – New Delhi, SAGE.
- Lahikainen, Anja-Riitta & Pirttilä-Backman, Anna-Maija (toim.) (1998) *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Helsinki, Otava.
- Laine, Timo (2001) *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä, PS-kustannus, 26 - 43.
- Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) (2002) *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä*. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Lehtonen, Jukka (2002) *Kaapissa avoimesti ja piilossa julkisesti. Ei-heteroseksuaaliset nuoret naiset kertovat ja vaikenevat seksuaalisuudestaan*. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 148 - 165.
- Lindfors, Sanna (1996) *SEVERI: Seikkailu, verkostot ja rikokset. Vankeinhoidon*

koulutuskeskuksen julkaisu (3). Helsinki, Edita.

- Lähteenmaa, Jaana (toim.) (1989) *Rockin seksuaalisuus*. Helsinki, Gaudeamus.
- Lähteenmaa, Jaana (1997) Parempi virsta väärään: ongelmanuorten projektien evaluoinnista. *Nuorisotutkimus* 15 (3), 28-33.
- Lähteenmaa, Jaana & Näre, Sari (1992) Tyttötutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9 - 21.
- Lähteenmaa, Jaana (2002) Tyttöjä pelastamassa. Mistä ja miksi? Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden seura, 271 - 286.
- Mikkola, Henna (2002) Sukupolvettomat? Nuoret ikäpolvensa kuvaajina. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 73. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.
- Mikkola, Matti & Helminen, Jarkko (1994) *Lastensuojelu*. Karelactio, Helsinki.
- Miles, Matthew B. & Huberman, Michael A. (1994) *Qualitative Data Analysis*. London, SAGE Publications.
- Moustakas, Clark (1994): *Phenomenological Research Methods*. London, SAGE Publications.
- Mutka, Ulla (1998) *Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen*. Jyväskylä, SoPhi.
- Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio, Kuopion Yliopisto.
- Nyqvist, Leo (1995) Onnistuuko räätälöity työ nuorisohuollossa? Turku, Turun yliopisto/ Sosiaalipolitiikan laitos, sarja A (6).
- Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) (1992a) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (1992b) Yhteenveto. Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia. Teoksessa Näre & Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 329 - 337.
- Payne, Malcolm (1997) *Modern Social Work Theory*. Second edition. London, Macmillan.
- Perho, Sini (2002) Tyttöinä rasistisessa nuorisokulttuurissa. Teoksessa Aaltonen & Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 63 - 87.

- Perttula, Juha (1995) Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Tampere, Suomen Fenomenologinen Instituutti.
- Pitts, John (1990) Working with Young Offenders. London, MacMillan Education.
- Pohjola, Anneli (2002) Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä, PS-kustannus, 42 - 62.
- Puuronen, Vesa (1995) Nuoret maailmansa tuottajina? Tutkimus nuorisososiologian metodologiasta ja nuorten keskusteluista. Joensuun Yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 21. Joensuu, Joensuun Yliopisto.
- Puuronen, Vesa (1997) Johdatus nuorisotutkimukseen. Tampere, Vastapaino.
- Päivärinta, Tuija (1997) Minä, työtön nuori. Teoksessa Helve, Helena & Lähteenmaa, Jaana & Päivärinta, Tuija & Päällysaho Katja & Saarikoski, Helena & Virtanen Pertti, Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa. Nuorisotutkimus 2000, 3/97. Helsinki, Nuorisotutkimusseura, 13-55.
- Pösö, Tarja (2002) Käsitteet, paha ja tutkijan rajat. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljellä. Jyväskylä, PS-kustannus, 108 - 126.
- Pösö, Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tampere, Tampereen Yliopisto.
- Rauhala, Lauri (1993) Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. Tampere, Suomen Fenomenologinen Instituutti.
- Rintanen, Hannu (2001) Lasten ja nuorten syrjäytymisen taustatekijöitä pitkäaistutkimuksen valossa. Teoksessa Taskinen, Sirpa (toim.) ”Huono ennuste?” Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Stakes - aiheita, 10/2001. Helsinki, Stakes.
- Rostila, Ilmari & Mäntysaari, Mikko (1997) Tapauskohtainen evaluointi sosiaalityön välineenä. Stakes raportteja 212. Helsinki, Stakes.
- Routarinne, Sara (1992) ”Läskit tursottavat perseestä” - Tyttöjen keskustelukulttuuria. Teoksessa Näre & Lähteenmaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 103 - 113.
- Saarela, Pekka (2002) Nuorisobarometri 2002. Nuora julkaisuja 24, Nuorisosaian neuvottelukunta. <http://www.minedu.fi/nuora/julkaisut/barometri2002.pdf> (2.4.2004).
- Salmivalli, Christina (1999) Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere, Gaudeamus.
- Schutz, Alfred (1967) Phenomenology of the Social World. Evanston, Illinois, Northwestern University Press.
- Seidman, Irving (1998) Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in

- Education and Social Sciences. New York & London, Teachers College Press.
- Siitonen, Juha (1999) Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Acta Univ. Oul. E 37. Oulu, Oulun Yliopisto.
- Sikkelä, Raimo (2001) Merkittävät oppimiskokemukset seikkailukasvatuksessa. Nuorisotutkimus 19 (3), 24 - 32.
- Suila, Marjukka (1998) Karhu-projekti: ”vauhtia ja vaarallisia tilanteita sosiaalisesti hyväksytyillä tavoilla”. Sosiaalipsykologian pro gradu -työ. Helsinki, Helsingin Yliopisto.
- Taskinen, Sirpa (toim.) (2001a) ”Huono ennuste” – Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Stakes aiheita 10/2001. Helsinki, Stakes.
- Taskinen, Sirpa (2001b) Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa Taskinen, Sirpa (toim.) ”Huono ennuste” – Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Stakes aiheita 10/2001. Helsinki, Stakes, 4 - 15.
- Tesch, R. (1990) Qualitative Research: analysis types and software tools. New York, Falmer.
- Topo, Päivi (1988) Tyttöjen elämäntavat ja tulevaisuudenkuvat. Helsinki, Kansalaiskasvatuksen keskus, tutkimuksia ja selvityksiä 2/88.
- Törrönen, Maritta (1999) Lasten arki laitoksessa: elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki, Yliopistopaino.
- Törrönen Maritta & Vornanen Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimus 19 (4), 33 - 42.
- Vygotsky, Lev. S. (1978) Mind in Society. The development of higher psychological processes. Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Walsh, George (1967) Introduction. Teoksessa Schutz, Alfred: Phenomenology of the Social World. Evanston, Illinois, Northwestern University Press, xv - xxix.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista. http://www.unicef.fi/_media/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf.

LIITE 1 Ote litteroidusta haastattelusta (fenomenologinen analyysi, vaihe 1)

EP: tyttöryhmä, mitä sä ajattelet siitä, et se loppuu?

LAURA: tulee tyhjä fiilis, ei oo enää ihmisii, kenelle voi puhuu, ku melkeen viikottain on nähty.

EP: oisko sust ollu kiva, et se ois jatkunu?

LAURA: kyl se on ihan ymmärrettävää, ku jotkut menee lukioon ja tälleen, käy koulua kauempana, ni ei oo aikaa.

EP: mitä sä tuut kaipaamaan eniten?

LAURA: varmaan niit tyttöjä. ku en mä kuitenkaan näe ku maria ja hanna ja miisaa.

EP: ootsä ajatellu kuitenkin yrittää pitää niihin muihinki yhteyttä?

LAURA: no me ajateltiin, et me aletaan harrastaa yhes rullaluistelua. me oltiin yhen kerran tyttöryhmän kaa, ja kaikki tykkäs. mut ku toi niinakin lähtee tonne jonnekki kauemmas opiskelee.

EP: mites taru ja kaisa, aioksä niihin pitää yhteyttä syksyllä?

LAURA: joo.

EP: mikä on se suurin anti mitä siit tyttöryhmästä on ollu?

LAURA: ku on saanu lisää kokemuksia.

EP: onks ne ollut sellasia kokemuksia, joita sä et ois saanut ilman sitä?

LAURA: kyl mä oisin varmaan saanu, mut en, ku niit tuli peräkkäin niin paljon, ni en mä ois varmaan kaikkii saanu, jos ei tyttöryhmää ois ollu.

LIITE 2

Merkityksen sisältävien yksiköiden tiivistäminen (fenomenologinen analyysi, vaiheet 2 ja 3)

EP: tyttöryhmä, mitä sä ajattelet siitä, et se loppuu?

LAURA: tulee tyhjä fiilis, ei oo enää ihmisii, kenelle voi puhua, ku melkeen viikottain on nähty.

(LAURA KOKEE, ETTÄ TYTTÖRYHMÄN PÄÄTTYMINEN AIHEUTTAA TYHJÄN OLON, KOSKA EI OLE ENÄÄ IHMISIÄ KENELLE PUHUA VIIKOITTAIN.)

EP: oisko sust ollu kiva, et se ois jatkunu?

LAURA: kyl se on ihan ymmärrettävää, ku jotkut menee lukioon ja tälleen, käy koulua kauempana, ni ei oo aikaa.

(LAURA YMMÄRTÄÄ TYTTÖRYHMÄN LAKKAUTTAMISEN JOHTUVAN TYTTÖJEN KOULUKIIREISTÄ.)

EP: mitä sä tuut kaipaamaan eniten?

LAURA: varmaan niit tyttöjä. Ku en mä kuitenkaan näe ku Maria ja hanna ja miisaa.

(LAURA TULEE ENITEN KAIPAAMAAN TOISIA TYTTÖJÄ.)

EP: ootsä ajatellu kuitenkin yrittää pitää niihin muihinki yhteyttä?

LAURA: no me ajateltiin, et me aletaan harrastaa yhes rullaluistelua. me oltiin yhen kerran tyttöryhmän kaa, ja kaikki tykkäs. mut ku toi Niinakin lähtee tonne jonnekki kauemmas opiskelee.

EP: mites Taru ja Kaisa, aioksä niihin pitää yhteyttä syksyllä?

LAURA: joo.

(LAURA AIKOO PITÄÄ YHTEYTTÄ TYTTÖRYHMÄLÄISIIN.)

EP: mikä on se suurin anti mitä siit tyttöryhmästä on ollu?

LAURA: ku on saanu lisää kokemuksia.

(LAURALLE TYTTÖRYHMÄN SUURIN ANTI OVAT OLLEET UUDEN KOKEMUKSET.)

EP: onks ne ollut sellasia kokemuksia, joita sä et ois saanut ilman sitä?

LAURA: kyl mä oisin varmaan saanu, mut en, ku niit tuli peräkkäin niin paljon, ni en mä ois varmaan kaikkii saanu, jos ei tyttöryhmää ois ollu. (LAURA EI USKO, ETTÄ OLISI KOKENUT TYTTÖRYHMÄSSÄ TEHTYJÄ ASIOITA ILMAN TYTTÖRYHMÄÄ.)

LIITE 3**Merkitysten sisältävien yksiköiden pohjalta Atlas ti -ohjelmassa luotu temaattinen kategoria Lauran unelmista (fenomenologinen analyysi, vaihe 3.2)**

HU: laura

File: [C:\Omat tiedostot\ELINA\gradukansio\atlas\laura]

Edited by: Super

Date/Time: 24.03.04 13:20:35

-----
9 quotation(s) for code: UNELMAT

Quotation-Filter: All

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:12 (189:193) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(LAURA OLISI HALUNUT (-)KOULUUN, MUTTA
HAASTATTELUSSA HÄNET TODETTIIN LIIAN LAPSELLISEKSI. HÄN EI
MYÖSKÄÄN PÄÄSSYT (-)KOULUUN.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:16 (302:307) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(TULEVAISUUDESSA LAURA TAHTOO TYÖPAIKAN JA PERHEEN, JOHON
KUULUU KAKSI LASTA, TYTTÖ JA POIKA, SEKÄ KOMEA, TUMMA MIES,
JOKA PITÄÄ LAURASTA HUOLTA. HÄN TAHTOO ASUA RIVITALOSSA
HILJAISESSA PAIKASSA.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:18 (349:352) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(LAURA HALUAA ERIKOISTUA LAPSIIN JA NUORIIN JA HÄN TAHTOISI
PÄÄSTÄ TÖIHIN PÄIVÄKOTIIN TAI KOULUNKÄYNTIAVUSTAJAKSI.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:27 (500:501) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(HYVÄLTÄ HALTIJALTA LAURA TOIVOO PÄÄSEVÄNSÄ
LÄHIHOITAJAKOULUUN.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:29 (546:550) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(LAURA TAHTOO TYÖSKENNELLÄ LASTEN JA NUORTEN KANSSA, KOSKA
HÄN HALUAA AUTTAA IHMISIÄ. HÄN KOKEE, ETTÄ KYKENISI TÄHÄN
NÄHTYÄÄN KAIKENLAISTA JA TULTUAAN ITSE AUTETUKSI.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:34 (651:653) (Super)
Codes: [unelmat]

(LAURA TOIVOISI, ETTÄ KAIKKI HÄNEN KAVERINSA PÄÄSISIVÄT
NIIHIN KOULUIHIN, JOIHIN HALUAISIVAT.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:44 (773:776) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(LAURAN MUKAAN HYVÄ ELÄMÄ KOOSTUU PERHEESTÄ, JOKA
HUOLEHTII, HYVÄSTÄ ASUNNOSTA JA SIITÄ, ETTÄ LÄHIMMÄISILLÄ
ON HYVÄ OLLA.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:68 (1289:1290) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(VANHANA LAURA HOITAA LAPSENLAPSIAAN, JOITA ON MONTA.)

P 2: graduhaastattelu.laura2.analyysi.txt - 2:69 (1297:1298) (Super)
Codes: [tulevaisuus] [unelmat]

(LAURA AIKOO OLLA SAMAN MIEHEN KANSSA KOKO ELÄMÄNSÄ.)

—

LIITE 4

Temaattisten kategorioiden pohjalta luotu yksilökohtainen merkitysverkosto eli Lauran tarina (fenomenologinen analyysi, vaihe 4)

LAURA

ELÄMÄNTILANNE ENNEN TYTTÖRYHMÄÄ

Situaatio

Laura aloitti alkoholinkäytön 12-vuotiaana. Kahdeksannen luokan syksyllä hän alkoi käyttää kannabista, sekä kokeili lääkkeiden ja alkoholin yhteiskäyttöä. Tuolloin hän oli viikkoja poissa koulusta ja vietti vapaa-aikaansa kavereiden kanssa. Hänellä ei ollut harrastuksia. Kannabiksenkäyttöä oli viikonloppujen lisäksi arkisin. Lauran vanhemmat eivät puuttuneet tilanteeseen, vaikka kertoivat myöhemmin huomanneensa Lauran kannabiksenkäytön. Laura joutui sairaalaan vatsahuuhdteluun alkoholin ja lääkkeiden yliannostuksen vuoksi.

Tajunta - kokemus tilanteesta

Laura ei kokenut päihteidenkäyttöä ongelmalliseksi, koska kaikki hänen kaverinsa käyttivät aineita. Hänestä kannabiksenkäyttö oli alussa hauskaa, muuttuen sitten tylsäksi, mutta hän jatkoi käyttöä. Kouluun hän ei tahtonut jäädä, koska hänen kaverinsa eivät käyneet koulua. Hän ei ajatellut huumeidenkäytön tai lintsaamisen seurauksia. Hän ei ajatellut elämäänsä kaksikymmentävuotiaana. Laura ei kokenut olleensa kiinnostunut mistään. Laura ei ollut huolestunut tilanteestaan.

INTERVENTIO

Situaatio

Vatsahuuhdtelun jälkeen Laura sijoitettiin nuorten päihdehoitojaksolle neljäksi viikoksi. Samaan aikaan kolme hänen ystävästään sijoitettiin lastensuojelulaitoksiin. Lauran seulat pysyivät puhtaina; hän lopetti päihteidenkäytön. Päihdehoitojakson jälkeen Laura palasi kotiin ja kouluun, koska häntä varoitettiin luokalleen jäämisen mahdollisuudesta.

Tajunta - kokemus tilanteesta

Laura huolestui tilanteestaan, kun vanhemmat ja viranomaiset ilmaisivat huolensa Lauralle. Hän koki pystyneensä keskeyttämään päihteidenkäytön päihdehoitojakson ansiosta, ja koska hänen ystävänsä lopettivat kannabiksen käytön samaan aikaan. Hän koki saaneensa keskustelua. Kotona hän koki väliensä parantuneen äitiin ja isään. Hän viihtyi kotona. Luokalleen jäämisen mahdollisuus pelotti Lauraa.

TYTTÖRYHMÄ

Situaatio

Laura kuuli tyttöryhmästä viranomaisten kanssa käydyssä neuvottelussa. Hän kuuli ulkomaanmatkasta ja siitä, että ryhmässä on hänen tuttujaan. Laura kävi tyttöryhmässä joka

viikko, ja osallistui ulkomaanmatkalle. Ulkomaanmatkan jälkeen hän tapasi tyttöryhmäläisiä myös kesällä, sekä syksyllä taas viikoittain. Kotimaanmatkan Laura kertoo olleen riitainen. Laura kertoo keskustelu- ja liikuntakertojen vuorotelleen. Keskustelukerroilla he puhuivat mieltä painavista asioista, pojista ja tulevaisuudesta.

Tajunta - kokemus tyttöryhmästä

Laura odotti tyttöryhmän alkamista malttamattomana, koska halusi nähdä kavereitaan. Ryhmäläisistä neljä oli Lauran tuttuja. Laura jatkoi ryhmässä, koska koki toiset tytöt kavereikseen. Laura nautti ulkomaanmatkasta, keskusteluista ja liikunnasta. Laura koki, että tyttöryhmässä saattoi luottaa toisiin tyttöihin ja ohjaajiin, ja näille pystyi puhumaan mieltään painavista asioista. Laura koki, että tyttöryhmässä kuunneltiin nuoria ja oltiin kiinnostuneita heidän asioistaan. Laura koki, että heitä kunnioitettiin. Laura koki kotimaanmatkan epäonnistuneeksi riitojen vuoksi.

Laura koki tyttöryhmän harrastuksena, johon hän meni mielellään. Laura kokee tyttöryhmän päättymisen vaikeaksi, ja toivoisi, että ryhmä jatkaisi toimintaansa. Laura aikoo pitää yhteyttä toisiin tyttöihin ja ohjaajiin. Laura kokee tyttöryhmän selkeyttäneen hänen ajatuksiaan, sekä muistuttaneen häntä siitä, että asiat ovat menneet parempaan suuntaan.

TULEVAISUUS

Situaatio

Laura suoritti peruskoulun loppuun. Hänen todistuksensa keskiarvo nousi alhaisimmasta 5,0:sta 7,0:aan. Laura pyrki ammattikouluun, mutta joutui kymppiluokalle parantamaan numeroitaan. Laura viettää vapaa-aikaansa kotonaan ja kavereiden kanssa. Hän hoitaa paljon nuorempia sisarusiaan. Aikuisena Laura tahtoi työskennellä lasten ja nuorten parissa, sillä hän haluaa auttaa ihmisiä.

Tajunta - kokemus situaatiosta

Laura on pettynyt, koska ei päässyt ammattikouluun. Hän on kuitenkin luottavainen tulevaisuuden suhteen, ja aikoo pyrkiä kouluun seuraavana vuonna uudelleen.

Laura kokee elämänsä perusvireen hyväksi. Hän kokee pystyvänsä keskustelemaan vanhempiensa kanssa kaikista asioista. Hän tahtoo tulevaisuudessa auttaa lapsia ja nuoria, koska kokee itse tulleen autetuksi ja kykenevänsä ymmärtämään nuorten vaikeuksia. Hänestä hyvä elämä koostuu perheestä, joka huolehtii, hyvästä asunnosta ja lähimmäisten hyvinvoinnista. Laura haaveilee omista lapsista, komeasta miehestä ja rivitalosta jossain hiljaisessa paikassa. Laura kokee voivansa itse vaikuttaa siihen, mitä elämässä tapahtuu.

Laura jännittää siirtymistä uusiin kouluihin, koska ei tunne niistä välttämättä ketään.